

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI**

**SİBER ZORBALIĞIN ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK,
SOSYAL VE DUYGUSAL DURUMLARI ÜZERİNDEKİ
ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

**Hazırlayan
Muharrem KESTEL**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Cenk AKBIYIK**

Yüksek Lisans Tezi

**Haziran 2015
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROGRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI**

**SİBER ZORBALIĞIN ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK,
SOSYAL VE DUYGUSAL DURUMLARI ÜZERİNDEKİ
ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

**Hazırlayan
Muharrem KESTEL**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Cenk AKBIYIK**

**Haziran 2015
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

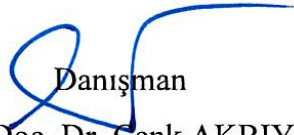
Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

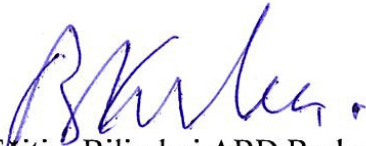

Muharrem KESTEL

Siber zorbalığın öğrencilerin akademik, sosyal ve duygusal durumları üzerindeki etkisinin incelenmesi adlı Yüksek Lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi'ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Muharrem KESTEL

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Cenk AKBIYIK

Eğitim Bilimleri ABD Başkanı
Prof. Dr. Remzi KILIÇ

Yrd. Doç. Dr. Cenk AKBIYIK danışmanlığında Muharrem KESTEL tarafından hazırlanan “Siber zorbalığın öğrencilerin akademik, sosyal ve duygusal durumları üzerindeki etkisinin incelenmesi” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında **yüksek lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

30 / 06 / 2015

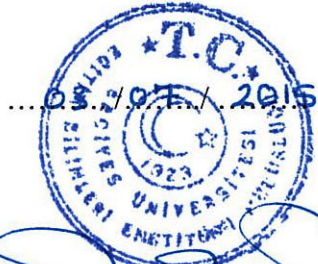
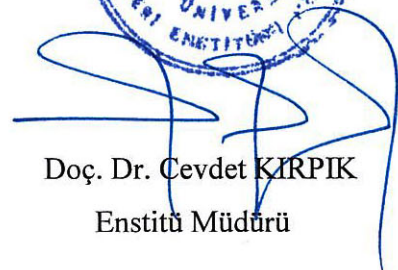
JÜRİ:

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Cenk Akbiyik
Üye : Yrd. Doç. Dr. Neset MUTLU
Üye : Yrd. Doç. Dr. Meriçem
Yılmaz Soylu

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 03/07/2015 tarih ve ...28-07... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Cevdet KIRPIK
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Son yıllarda ülkemizde ve dünyada dijital teknolojilerdeki gelişmelerle beraber hayatımıza birçok dijital araç girmiştir. Bilgisayarlar, dijital müzik çalarlar, fotoğraf makineleri, cep telefonları, tablet bilgisayarlar, akıllı telefonlar gibi birçok araç, teknoloji çağı olarak da adlandırılan bu yeniçağın hızlı bir dönüşüm geçirmesine olanak sağlamıştır. İnsanlar sanal ortamda istedikleri an iletişim kurabilmektedir. Sanal ortamda kolay iletişim kurmanın avantajlarıyla karşılaştığımız kadar dezavantajları ile de karşılaşmaktayız.

Bu çalışmada ortaokul düzeyinde öğrenim görmekte olan öğrencilerin dijital teknolojileri kullanırken en çok yaşadıkları sorunlardan biri olan siber zorbalığa maruz kalma ve bunun öğrenci üzerindeki etkisi üzerinde durulmuştur. Siber zorbalığa maruz kalan ortaokul öğrencilerinin durumları öğrencilerle yapılan bireysel görüşmeler neticesinde, nitel yolla derinlemesine incelenmeye çalışılmıştır.

Araştırmam boyunca, desteğini ve yardımını hiçbir zaman esirgemeyen, bütün sorularıma içtenlikle cevap veren tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Cenk AKBIYIK' a teşekkürü borç bilirim.

Yüksek Lisans öğrenimim boyunca derslerinde bulunduğum ve tecrübeler edindiğim kıymetli hocalarım Prof. Dr. Mustafa ŞANAL, Doç. Dr. Mustafa DURMUŞÇELEBİ, Doç. Dr. Hasan BOZGEYİKLİ ve Doç. Dr. Abdullah IŞIKLAR' a teşekkür ederim.

Tez çalışmam boyunca yardımlarını esirgemeyen okul müdürüm, müdür yardımcılarım ve öğretmen arkadaşlarıma, özellikle de çalışmama katkı sağlayan, kendi bilgilerini ve yaşantılarını içtenlikle benimle paylaşan, görüşme yaptığım öğrencilerime teşekkür ederim. Yüksek lisans öğrenimim boyunca desteğini hiç esirgemeyen sevgili eşime ve kıymetli çocuklarıma teşekkür ederim. İyi ki varsınız. Beni yetiştiren ve bugünlere getiren anne ve babama, üzerimde emeği olan herkese teşekkür ederim.

ÖZET

SİBER ZORBALIĞIN ÖĞRENCİLERİN AKADEMİK, SOSYAL VE DUYGUSAL DURUMLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Muharrem KESTEL

Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2015

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Cenk AKBIYIK

Bu çalışmanın amacı, siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin yaşantılarını ve bu yaşantıların öğrencilerin akademik, sosyal ve duygusal durumları üzerindeki etkisinin incelenmesidir.

Bu çalışma, 2014–2015 eğitim öğretim yılında Nevşehir il merkezinde bulunan bir ortaokulda gerçekleştirilmiştir. Çalışma, nitel bir durum çalışması olarak yürütülmüştür. Çalışmada, 1036 öğrenci içinden, amaçsal örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi ile 12 öğrenci belirlenmiştir. Belirlenen öğrenciler ile bireysel görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile çözümlenmiştir.

Çalışma sonucunda, siber zorbalığa maruz kalan öğrenci velilerinin, öğrencileri internet ve cep telefonu kullanırken kontrol etmedikleri, öğrencilerin yaygın olarak sosyal paylaşım ortamları ve online oyun ortamlarında siber mağduriyet yaşadıkları belirlenmiştir. Ayrıca, öğrencilerin en çok küfür ve tehdit yoluyla siber zorbalığa uğradıkları ve yaşadıkları olayları çevreleri ile paylaşmadıkları belirlenmiştir. Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin korku, öfke ve tedirginlik gibi olumsuz duygular yaşadıkları, aile ve arkadaş ilişkilerinin bozulduğu belirlenmiştir. Azalan ders çalışma süreleri ve akademik başarılarının düşüklüğü tezin bulgularındandır.

Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin, siber zorbalık kavramı hakkında yeterli bilgi sahibi olmadıkları, yaşadıkları siber mağduriyet süresince uykusuzluk problemi yaşadıkları ve yalnız kalmaktan korktukları belirlenmiştir. Bazı öğrencilerin

dışarıya çıkmaktan korktukları, herkesi şüpheli gördükleri, konuşamadıkları ve içine kapandıkları, bazılarının intihar etme, intikam alma ve evi terk etme gibi düşüncelere kapıldıkları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Akademik Başarı, Bilgi ve İletişim Teknolojileri

ABSTRACT

AN INVESTIGATION OF EFFECTS OF CYBER BULLYING ON STUDENTS' ACADEMIC, SOCIAL AND EMOTIONAL STATES

Muharrem KESTEL

Erciyes University, Education Sciences Institute, Department of Education Sciences

Master Thesis, June 2015

Thesis Advisor: Assistant Prof. Dr. Cenk AKBIYIK

The main purpose of this study is to examine experiences of students who were exposed to cyber bullying and the effects of these experiences on students' academic, social and emotional states.

The current study has been conducted in the 2014 – 2015 Academic Year in a secondary school, which is located in Nevsehir. This study has been carried out as a qualitative case study. In this study, 12 students were selected out of 1036 students by using the criterion sampling method, purposive sampling method. Data was collected by semistructured interviews. Data obtained was analyzed using descriptive analysis technique.

The result of the study showed that parents of those children who were exposed to cyber bullying; didn't control their children while they were surfing on the internet or using smart phones. Also, it was concluded that children were exposed to cyber victimization especially in the social networking and the online gaming environments. According to the findings students were exposed to cyber bullying mostly by swearword and menace but they didn't share these experiences with their social environments. It was revealed that students who were exposed to cyber bullying experienced negative emotions such as fear, anger, and nervousness. They also experienced negative thoughts such as breaking up with their families and friends.

Lessened amount of study time and reduced rate of their academic achievement were also seen as findings of the study.

It was found that students exposed to cyber bullying were not aware of the term of cyber bullying and during exposure to cyber bullying, they experienced insomnia and monophobia. Some participants stated that they experienced fear of going out, had doubts about other people, withdrew themselves from other people and even had thoughts of committing suicide, taking revenge and leaving home.

Keywords: Cyber Bullying, Cyber Victimization, Academic Achievement, Information and Communication Technologies

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK SAYFASI	iii
YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI.....	iv
KABÛL VE ONAY SAYFASI.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	ix
İÇİNDEKİLER.....	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xiv

1. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	6
1.3. Alt Amaçlar.....	7
1.4. Araştırmanın Önemi.....	8
1.5. Araştırmanın Varsayımları.....	10
1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	10
1.7. Tanımlar.....	10
1.8. Kısaltmalar.....	11

2. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Siber Zorbalık Nedir?.....	12
2.2. Siber Zorbalığın Yaygınlığı, Türleri ve Araçları.....	16
2.3. Siber Zorbalığın Okul ve Akademik Başarıya Etkisi.....	24

2.4.	Siber Zorbalığın Sosyal Yaşantıya Etkisi.....	25
2.5.	Siber Zorbalığın Duygulara Etkisi.....	27
2.6.	Siber Zorbalıkla İlgili Yasal Düzenlemeler.....	32

3. BÖLÜM

YÖNTEM

3.1.	Araştırma Modeli.....	34
3.2.	Çalışma Grubu.....	36
3.3.	Veri Toplama Aracı.....	38
3.4.	Verileri Toplama Süreci.....	39
3.5.	Verilerin Analizi.....	40

4. BÖLÜM

BULGULAR ve YORUM

4.1.	Siber Zorbalığa Maruz Kalan Öğrencilerin İnternet ve Cep Telefonu Kullanım Durumları.....	43
4.2.	Siber Zorbalık Kavramı ve Siber Zorbalık Durumunda Yapılması Gerekenler Hakkındaki Görüşler.....	48
4.3.	Öğrencilerin Uğradığı Siber Zorbalığın Niteliği ve Öğrencilerin Tepkileri.....	49
4.4.	Siber Zorbalığa Maruz Kalan Öğrencilerin Yardım Arama Davranışları.....	53
4.5.	Siber Zorbalığa Maruz Kalmanın Duygusal Etkileri.....	54
4.6.	Siber Zorbalığa Maruz Kalan Öğrencilerin Aileleri ve Arkadaşları ile İlişkileri	56
4.7.	Siber Zorbalığın Ders Çalışma Durumuna Etkisi.....	60
4.8.	Siber Zorbalığın Akademik Başarıya ve Okula Etkisi.....	63

5. BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

5.1. Sonuç.....	68
5.2. Tartışma.....	72
5.3. Öneriler.....	78
5.3.1. Eğitim Yöneticilerine Yönelik Öneriler.....	78
5.3.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	78
5.3.3. Öğretmenlere Yönelik Öneriler	79
5.3.4. Velilere Yönelik Öneriler	79
KAYNAKÇA.....	81
EKLER.....	89
ÖZ GEÇMİŞ.....	91

TABLolar LİSTESİ

Tablo-1: Görüşmeye Katılan Öğrencilerin Özellikleri.....	38
Tablo-2: Öğrencilerin İnterneti Kullanım Sıklıkları.....	44
Tablo-3: Öğrencilerin İnternet Kullanım Alanları.....	44
Tablo-4: Öğrencilerin Cep Telefonlarını Kullanım Alanları.....	46
Tablo-5: Öğrencilerin Siber Mağduriyet Yaşadıkları Ortamlar.....	49
Tablo-6: Maruz Kalınan Siber Zorba Davranışın Niteliği.....	50
Tablo-7: Siber Zorbalığa Maruz Kalan Öğrencilerin Yaşadığı Duygular.....	55
Tablo-8: Siber Zorbalığın Arkadaş İlişkilerine Etkisi.....	58
Tablo-9: Siber Zorbalığın Ders Çalışma Durumuna Etkisi.....	61
Tablo-10: Siber Zorbalığın Okula Olumsuz Etkisi.....	65

1. GİRİŞ

1.1. Problem Durumu

Günümüzde iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesi insanların birbirleri ile iletişim kurmasını son derece kolay hale getirmiştir. İnsanların her an cebinde veya çantasında taşıyabildiği iletişim teknolojileri, aynı anda çok farklı ortamlarda bulunan ve çok farklı kültürlere sahip olan insanlarla iletişime geçebilmesine olanak sağlamaktadır. İletişim teknolojilerindeki gelişmeler, hayatımıza giren bilgisayar, tablet ve telefon gibi dijital araçları her dakika kullanabilme imkânı vermektedir.

Bununla birlikte internet ve cep telefonu gibi iletişim teknolojileri, başkalarıyla kolaylıkla iletişim kurabilme, bilgiye hızlı şekilde ulaşabilme, duygu ve düşünceleri yüz yüze iletişimin getirdiği sınırlamalar olmaksızın özgür biçimde ifade edebilme gibi fırsatlar sunduğu için yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline almıştır. Araştırmalara göre gençler ve çocuklar cep telefonları, bilgisayarlar, internet ve cep bilgisayarları gibi bilgi ve iletişim teknolojilerini yoğun biçimde kullanmaktadır (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007).

Dijital teknolojilerdeki gelişmelerle beraber hayatımıza birçok dijital araç girmiştir. Bilgisayarlar, dijital müzik çalarlar, fotoğraf makineleri, cep telefonları, tablet bilgisayarlar, akıllı telefonlar gibi birçok araç, teknoloji çağı olarak da adlandırılan bu yeni çağın hızlı bir dönüşüm geçirmesine olanak sağlamıştır. Böylece bugünün çocukları ve gençleri okul öncesinden üniversiteye kadar bu teknolojik çağın içine doğrudan girmiş ve çok yakın geçmişlerinden teknoloji kullanımı ve teknolojiye karşı olan ilgi bakımından farklı bir nesil haline almışlardır. Bilgisayar oyunları, e-posta, internet, cep telefonu ve anlık iletilerle sohbet, teknoloji çağı neslinin hayatlarında çok önemli bir yer almıştır ve günden güne internet ve diğer

dijital teknolojiye olan istek artmaktadır (Prensky, 2001).

Aynı zamanda bilgisayar, internet ve telefon gibi dijital araçları kullanma yaşı gün geçtikçe düşmektedir. Anne ve babalar karne hediyesi olarak çocuklara ve gençlere artık bisiklet ve oyuncuğun yanı sıra akıllı telefon, tablet ve bilgisayar gibi hediyeler de almaktadır. Diğer taraftan bu teknolojilerin kontrolsüz ve denetimsiz kullanımı, çocuklarda ve gençlerde bilgisayar, tablet, telefon bağımlılığı ve bu araçlar vasıtası ile zorbalık yapma veya zorbalığa maruz kalma gibi birtakım olumsuz etkilere yol açmaktadır.

İnternetin beklenenden çok daha hızlı yayılması aşırı kullanımına imkân vermiştir ve bu aşırı kullanım sonucunda birtakım olumsuz sonuçlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Çocuklar ve gençler interneti faydalı işlerde kullandığı kadar zararlı şekilde de kullanmaya başlamıştır. Çocukların ve gençlerin problemleri internet kullanımları sosyal ilişkilerde bozulmalara, akademik başarıda düşüklüğe, depresyona, strese ve kaygı gibi birtakım psikolojik bozukluklara yol açmaktadır (Erdur-Baker ve Tanrıku, 2010).

Öztürk ve Özmen (2011) internetin olumsuz etkileri üzerine yaptıkları araştırmada aşırı internet kullanımının bağımlılığa dönüşebildiğini görmüşlerdir. Bu durumun gençlerin ve ergenlerin sosyal ilişkilerine zarar verdiğini; böylelikle aşırı internet kullanan gençlerin, aile ve arkadaş çevresiyle olan iletişimlerinin azaldığını, sanal ortamlardaki ilişkileri daha fazla önemsemeye başladıklarını, sonuç olarak da ev, iş ve okul yaşantılarında başarısızlık ve mutsuzluğa doğru sürüklendiklerini belirlemişlerdir.

Ekşi ve Ümmet' e (2013) göre; teknolojideki hızlı gelişim ve bu teknolojilere sahip olmanın ve ulaşmanın kolaylığı faydalar getirdiği gibi problemleri de beraberinde getirmektedir; çünkü teknolojinin gelişmesi hızlı iletişim kurmayı sağladığı gibi, popüler sosyal medya uygulamaları ile insanlar için yeni sosyal alanlar ortaya çıkararak pazarlamadan reklama kadar, yeni var oluş ve kendini ifade biçimleri ortaya çıkarmasına kadar pek çok konuyu gündeme getirmektedir.

Son yıllarda teknolojik araçların kullanımının artmasıyla gençler internet ortamında

birçok bilgi paylaşım aracını kullanmaya başlamıştır. Sosyal ağlar, çevrimiçi oyunlar, blog siteler (web güncelleri), anlık ileti programları, çoklu ortam paylaşımları ve işbirlikli yazarlık gibi bilgi paylaşım araçları gençler tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır. Akıllı telefonlar ve tabletlerde gençlerin ve çocukların vazgeçilmez bir ihtiyacı haline almaktadır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi teknoloji kullanımının artmasıyla birlikte gençler arasında sosyal medya ve internet yoluyla bilgi paylaşımı da artmıştır. İnternet ortamında yapılan davranışlar ve tutumlar kontrol edilmez ve denetlenmezse istenmeyen sonuçlar vereceği de bilinen bir gerçektir. Gençlerin internet kullanırken sergiledikleri tutumları ve davranışlarını tespit etmek, siber ortamlarda yapılan davranışlara dikkat çekmek, istenmeyen ruhsal problemleri engellemek için problemleri internet kullanımı ve siber zorbalık gibi konular üzerinde durulması gerekmektedir (Kınay, 2012).

Teknolojik gelişmeler yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren hızla gelişen, değişen ve ilerleyen bir hale gelmiştir. Bu durum hayatımıza birçok kolaylık getirdiği gibi beraberinde bir takım olumsuzlukları da getirmektedir. Son yıllarda şiddet olaylarının artmasının temelinde teknolojik gelişmelerin de etkisinin çok olduğunu söyleyebiliriz (Arıman, 2008). Aynı zamanda teknolojinin bilgi toplumuna yön ve şekil veren bir boyut kazanması insanlığa birçok kolaylık ve fayda sağlamaktadır; ancak bununla birlikte bazı risk ve sıkıntıları da taşıdığı bilinmektedir. Teknoloji, özellikle çocuk ve ergenlerin bilinçsiz kullanımına bağlı olarak gelişimleri üzerinde ciddi olumsuz etkilere yol açabilmektedir (Şahin, Sarı, Özer, Er, 2010).

Teknoloji gençlere ve çocuklara sayısız faydalar sağlasa da, gençlerin ve çocukların teknolojiyi kendilerine zarar verecek şekilde kullandığı durumlar söz konusu olabilmektedir. Elektronik postalar, anlık ileti, sohbet odaları, cep telefonları, görüntülü görüşme ve web sitelerini gençler kendilerine zarar verebilecek şekilde kullanılabilmektedirler. Bu durumun Avrupa, Asya ve Amerika gibi dünyanın farklı yerlerinde rapor edilen olaylar da göz önüne alındığında, şu anda küresel bir problem olduğu söylenebilir (Campbell, 2005).

Son yıllarda internetin problemlili kullanımı ile ilgili yapılan araştırmaların arttığı görülmektedir. Bunun en önemli nedeni ise, internetin özellikle ergenlerin ve gençlerin üzerinde bazı problemlere yol açan bir faktör olarak görülmesidir. Problemlili internet kullanımı dolayısı ile gençler ve ergenler bir takım siber zorba davranışlara maruz kalabilmektedir. Özellikle internetin yaygınlaşması sonucu geleneksel zorbalığın sanal leme taşındığı ve zararının çok ciddi boyutlara ulaştığı görülmektedir (Türkoğlu, 2013).

Arıcağ'a (2011) göre internetin bir kitle iletişim aracı olarak kullanılmaya başlanması ve sanal bir sosyal platform olması internet ortamında zorbalık davranışlarını da beraberinde getirmiştir. İnternet üzerinden iletişim ve etkileşimin çocuklar ve gençler arasında yaygın olarak kullanılmasıyla birlikte, öğrencilerin okul içerisinde ve/veya dışarisinde göstermiş oldukları zorbalık davranışlarını sanal ortama taşımalarının yolu da açılmıştır.

Son senelerde bilgisayar aracılı iletişimin hayatın her açısından önemli ölçüde yaygınlaşması bir takım olumsuzluklara da yol açmaktadır. Zorbalığın fiziksel ortamdan sanal ortama geçişi ve sanal ortamda devam etmesi "siber zorbalık" olarak tanımlanan sorunu ortaya çıkarmaktadır (Belsey, 2006; Patchin ve Hinduja, 2006; Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011; Slonje ve Smith, 2008). Siber zorbalık, "e-posta, cep telefonu, ağrı cihazlı metin mesajları, anlık mesajlaşma, karalayıcı kişisel web siteleri ve karalayıcı kişisel evrimii sorgulama web siteleri gibi iletişim ve enformasyon teknolojilerinin kullanımı yoluyla, bir kişi veya bir grup tarafından başkalarına zarar vermek amacıyla yapılan kasıtlı, tekrar eden ve saldırgan davranışlardır." (Belsey, 2004).

Burnukara' ya (2009) göre internete erişmenin kolay ve yaygın hale gelmesi eğitim ğretim etkinliklerine katkı sağladığı gibi kontrolsüz ve uygunsuz kullanımı da ocuk ve ergenler üzerinde bazı olumsuzluklara yol açabilir. Bu olumsuzluklardan bir tanesi; geleneksel zorbalık davranışlarının bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla sergilenen şekli olan siber zorbalıktır.

Bilgi ve iletişim teknolojileri her geçen gün gelişmekte ve insanlar üzerindeki etkisini arttırmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki bu değişim ve gelişim,

yazılı ve görsel meydanın da etkisiyle insanların büyük ilgisini çekmekle birlikte, hayatımıza yeni sorunlar eklemiştir: Siber zorbalık ve siber mağduriyet (Özbay, 2013). Belsey (2007) siber zorbalığı, bir birey veya grubun bilişim ve iletişim teknolojilerini diğer bireylere zarar vermek amacıyla tekrarlayan biçimde kullanması olarak tanımlamıştır.

İletişim teknolojilerinin içeriği ve kullanım biçimleri hızlı bir değişim ve gelişim sürecindedir. Bununla birlikte bilgisayarların öğretim ve öğrenme aracı olarak kullanımı gün geçtikçe önemli ölçüde artmaktadır. Teknoloji eğitimin her alanında kullanılmakta ve bu alandaki yenilikler hızla devam etmektedir. Öğrenciler içinse, teknolojinin hayatlarındaki yeri sadece eğitimle sınırlı kalmamaktadır. Teknolojik gelişmeler akademik bilgiye çabuk ve kolay şekilde ulaşım sağladığı gibi sosyal ilişkilere de etki etmektedir (Li, 2005; Tanrıkulu, Kınay ve Arıca, 2013).

Bununla birlikte hızla yaygınlaşan elektronik iletişim araçlarını ve dijital bilgi teknolojilerini kullanma okul çağındaki öğrenciler üzerinde ciddi ve büyük etkilere sebep olmaktadır. Elektronik ortamda iletişimin olumsuz etkilerinin, diğer ülkelere paralel olarak ülkemizde de gün geçtikçe arttığı söylenebilir (Baht, 2008). Elektronik iletişim araçları gün geçtikçe ucuzlamakta, bu araçlara ulaşım kolaylaşmakta ve bu araçları kullanarak bireyler kimliklerini rahatlıkla gizleyerek başka kişilerle iletişime geçebilmektedir. Bu gelişmeler başlangıçta olumlu gibi gözükse de, siber zorbalığa başvuran kişilerin sayısının her geçen gün artması olumlu bir gelişmenin zamanla kullanım amacının değişmesiyle rahatsızlık verici bir hal aldığını geldiğini göstermektedir (Özel, 2013).

Özellikle son yıllarda çok hızlı gelişen bu teknolojiler kontrol dışı kullanıldığında, çocukların ve gençlerin gelişimleri üzerinde ciddi olumsuz etkilere yol açabilmektedir. Bu olumsuz etkilerin belirlenmesi, engellenmesi ve ortadan kaldırılması çocuklar ve gençler açısından olduğu kadar toplum düzeni için de çok büyük önem arz etmektedir (Şahin, Sarı, Özer ve Er, 2010).

İnsanların kendilerini daha rahat ifade etmeleri ve farklı kimliklerle kendilerini

tanıtımları gibi olanaklar sağlayan internet, çocuklara ve ergenlere kişisel duygularını gerçek hayata göre daha rahat yansıtabilecekleri bir ortam sağlamaktadır. Bu ortamlarda başkalarına zarar verecek zorba davranışlar çok daha rahat sergilenmektedir. İnternet ve her türlü teknolojiyi kullanarak zorba davranışlar sergileme siber zorbalık olarak tanımlanmaktadır. Siber zorbalık, bir kişiye hakaret ve etmeyi, tehdit etmeyi, kişiler ile ilgili dedikodular yaymayı ve cinsellik gibi konuları içerebilir. Aynı zamanda çocuk ve gençlerin arkadaşlarının kişisel bilgilerini onların izni olmadan paylaşmaları şeklinde de karşımıza çıkabilir (Fatih Projesi, Milli Eğitim Bakanlığı, 2012).

Son zamanlarda gelişen teknolojilerin özellikle de internetin eğitim öğretim başta olmak üzere birçok alanda sağladığı faydalar ortadadır. Fakat aynı zamanda gelişen teknolojilerin kötüye kullanılmasıyla da çeşitli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Öğrenciler arasında en yaygın iletişim aracı olarak kullanılan internet her geçen gün daha fazla kişi tarafından kullanılmaktadır. İnterneti ve diğer dijital teknolojileri kullanarak zorbalık yapma ve sosyal saldırganlık okul yönetimlerinin çözmesi gereken bir problem olarak karşımıza çıkacaktır (Willard, 2007).

1.2. Araştırmanın Amacı

Yapılan tezin amacı; ortaokul öğrencilerinde siber zorbalığa maruz kalma durumunun ve bu durumun akademik başarı üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Çalışma kapsamında ele alınan durumlar siber zorbalığın niteliği, süresi, kim tarafından yapıldığı, öğrencinin başa çıkma davranışları yönlerinden incelenerek siber zorbalığa uğramanın okul başarısı, ders çalışma alışkanlığı, okuldaki sosyal ilişkiler ve ders çalışmaya yönelik güdülenme üzerindeki etkileri belirlenmiştir.

Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin, aileleri, arkadaşları ve öğretmenleri gibi sosyal çevreleri ile olan ilişkilerini incelemek ve ortaokul öğrencilerinin siber zorba davranışlara maruz kalma durumlarına ilişkin görüşlerini tespit etmekte tezin amaçları arasındadır. Ortaokul döneminde yaşanan siber zorbalığın tanımlanması, öğrencilerin

duygu ve düşünceleri ile olan ilişkisinin belirlenmesi ve ortaokul düzeyindeki siber zorbalığın derinlemesine incelenmesi de tezin amaçları arasında yer almaktadır.

Tezin amacı; nitel olarak yapılan araştırma sonucunda siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin okul başarılarının, siber zorbalıkla olan ilişkisini ve siber zorbalığın derslere karşı olan ilgi ve isteklerini değiştirip değiştirmediğini açıkça ortaya koymaktır.

1.3. Alt Amaçlar

Bu amaçlar çerçevesinde, tezde başlıca şu sorulara yanıt aranacaktır.

1. Siber zorbalığa maruz kalan ortaokul öğrencilerinin uğradıkları zorbalığın niteliği nasıldır?
2. Siber zorbalığa maruz kalan ortaokul öğrencilerinin bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma durumları nasıldır?
3. Siber zorbalığa maruz kalan ortaokul öğrencilerinin bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma durumları zorbalıktan önce ve sonra farklı mıdır?
4. Siber zorbalığa maruz kalan ortaokul öğrencilerinin siber zorbalıkla ilgili görüşleri nedir?
5. Siber zorbalığa maruz kalan ortaokul öğrencilerinin siber zorbalığa uğrama durumunda yapılması gerekenlerle ilgili görüşleri nedir?
6. Siber zorbalığa maruz kalan ortaokul öğrencilerinin aileleri ile olan ilişkileri süreç boyunca nasıldır?
7. Siber zorbalık yaşayan ortaokul öğrencileri, yaşadıkları olaylar sırasında kimlerden destek almaktadır?
8. Siber zorbalığa maruz kalan ortaokul öğrencileri, siber zorbalık olayına nasıl tepkiler vermektedir?
9. Siber zorbalığa maruz kalan ortaokul öğrencileri duygusal olarak nasıl etkilenmektedir?
10. Siber zorbalığa maruz kalan ortaokul öğrencilerinin akademik başarıları zorbalıktan önce ve sonra farklı mıdır?
11. Siber zorbalığa maruz kalan ortaokul öğrencilerinin ders çalışma davranışları zorbalıktan önce ve sonra farklı mıdır?

12. Siber zorbalığa maruz kalan ortaokul öğrencilerinin ders çalışmaya olan güdülenmeleri zorbalıktan önce ve sonra farklı mıdır?
13. Siber zorbalığa maruz kalan ortaokul öğrencilerinin okuldaki sosyal ilişkileri zorbalıktan önce ve sonra farklı mıdır?

1.4. Araştırmanın Önemi

Son yıllarda ülkemizde ve dünyada internet ve cep telefonu kullanımı son derece artmıştır. Artık akıllı telefonlar, tabletler, diz üstü bilgisayarlar vb. dijital teknolojiler hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Aynı zamanda internet ve cep telefonu kullanım yaşı da gün geçtikçe düşmektedir.

Hayatımızın vazgeçilmez parçası olan bu teknolojiler hayatımıza birçok kolaylıklar getirmekte ve birçok faydalı amaç için kullanılmaktadır. Ancak bu teknolojilerin kötü niyetli veya kontrolsüz kullanımı da birçok zarara yol açmaktadır.

Li (2005) tarafından yapılan araştırmada internet kullanım sıklığı ile siber zorbalık arasında çok düşük fakat anlamlı bir ilişki bulunduğu, siber mağdur olma ile internet kullanma sıklığı arasında ise bir ilişki bulunmadığı belirlenmiştir. Araştırmalardan elde edilen çelişkili sonuçlar internet kullanım sıklığı ile siber zorbalık arasındaki ilişkinin anlaşılmasına katkı sağlayacak yeni araştırmalara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Kocatürk (2014:118) yaptığı araştırma neticesinde, “öğrencilerin siber zorbalık yaşantılarıyla ilgili yaygınlık ve uygulama/maruz kalma biçimleri daha ayrıntılı bir şekilde araştırılmalı, bireysel görüşmelerle bu yaşantıların ne gibi sonuçlara yol açtığı nitel araştırmalarla belirlenmelidir.” sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırma nitel olarak yapılmış ve öğrencilerin yaşantıları derinlemesine incelenmiştir. Bu sebeple, konuyla ilgili olarak önceki çalışmalarda ortaya çıkan nitel araştırma ihtiyacını karşılama adına faydalı bir çalışma olduğu söylenebilir.

Yapılan tez çalışması, ortaokul öğrencilerinin internet ve telefon kullanım sıklıklarını ve kullanım sıklığına bağlı olarak da öğrencilerin uğradıkları siber zorbalık olaylarını ortaya koymaktadır. Siber zorbalığa uğrayan öğrencilerin durumları derinlemesine incelenerek, bu durumlara karşı nasıl önlemler alınabileceği hakkında yapılacak çalışmalara ışık tutacaktır.

Aynı zamanda siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin sosyal yaşantılarının, duygusal hallerinin, okul başarılarının, ders motivasyonlarının ve çalışma isteklerinin nasıl değiştiği açıkça ortaya konmaya çalışılmıştır. Öğrencilerin okul devamsızlığı ve ders başarıları gibi konularda siber zorbalıktan etkilenip etkilenmediği belirlenmiştir.

Ayrıca, çalışma siber zorbalığa karşı aileleri ve öğretmenleri de bilinçlendirebilecektir. Ailelerin siber zorbalık esnasındaki durumlarını açıkça ortaya koymaktadır. Araştırma, öğrencilerin siber mağduriyet durumunda aileleri ve arkadaşlarından yardım alıp almadıkları konusunda da bize bilgiler sunmaktadır. Çalışma, öğrencilerin bu zaman zarfında arkadaşlarından nasıl etkilendiğini ortaya koymasından da önemlidir.

Bununla birlikte öğrencilerin siber zorbalığa maruz kaldıkları sürede duygu ve düşüncelerindeki değişimler, yaşadıkları ve hissettikleri araştırmayla ortaya konulmuştur. Ayrıca, öğrencilerin bu süreçteki yardım arama davranışlarının nasıl şekillendiği de ortaya çıkmıştır.

Araştırma, ülkemizde ortaokul düzeyinde siber zorbalık ve siber mağduriyet alanında nitel olarak yapılan ilk çalışmalardan birisidir. Araştırmanın nitel olarak yapılması; öğrencilerin duygu, düşünce ve yaşantılarını daha derinden inceleme fırsatı sunmaktadır.

Bu tez çalışması, siber zorbalık ve etkileri hakkında ileride yapılacak çalışmalara yardımcı olacaktır.

1.5. Araştırmanın Varsayımları

Bu tezin varsayımları şu şekilde sıralanabilir:

1. Veri toplamak amacıyla görüşlerine başvurulmuş öğrenciler, belirttikleri düşüncelerinde samimidirler.
2. Veri toplama araçlarında yer alan maddeler, araştırmanın amacına ulaşması konusunda geçerli bir içeriğe sahiptir.
3. Öğrenciler ile araştırmacı arasında karşılıklı güven ve kendini rahat hissetme ortamı sağlanmıştır.

1.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu tez başlıca, aşağıda sıralanan sınırlılıkları içermektedir:

1. Bu araştırma Nevşehir il merkezinde bulunan bir ortaokulda ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenen öğrenciler ile sınırlıdır.
2. Bu araştırma 2014 – 2015 eğitim-öğretim yılı ile sınırlıdır.

1.7. Tanımlar

Zorbalık: Zorbalık, daha güçlü bir kişi ya da bir grup kişi tarafından daha az gücü olan bir kişiye karşı yapılan ve sürekliliği olan fiziksel, psikolojik, sosyal ve sözel olarak tekrarlanan saldırı.

Siber Zorbalık: Bir birey veya grubun bilişim ve iletişim teknolojilerini diğer bireylere zarar vermek amacıyla tekrarlayan biçimde kullanması.

Siber Kurban: Siber zorbalığa maruz kalan kişi.

Siber Mağduriyet: Siber zorbalıktan dolayı bireyin yaşantısının olumsuz şekilde etkilenmesi.

İletişim Teknolojileri: İnsanlar arasında haberleşme ve iletişimi sağlayan araçlar.

1.8. Kısaltmalar

- Ö1: Görüşme yapılan bir numaralı öğrenci.
Ö2: Görüşme yapılan iki numaralı öğrenci.
Ö3: Görüşme yapılan üç numaralı öğrenci.
Ö4: Görüşme yapılan dört numaralı öğrenci.
Ö5: Görüşme yapılan beş numaralı öğrenci.
Ö6: Görüşme yapılan altı numaralı öğrenci.
Ö7: Görüşme yapılan yedi numaralı öğrenci.
Ö8: Görüşme yapılan sekiz numaralı öğrenci.
Ö9: Görüşme yapılan dokuz numaralı öğrenci.
Ö10: Görüşme yapılan on numaralı öğrenci
Ö11: Görüşme yapılan on bir numaralı öğrenci.
Ö12: Görüşme yapılan on iki numaralı öğrenci.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Siber Zorbalık Nedir?

Siber zorbalık kavramını incelemeden önce zorbalık kavramı hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır. Olweus zorbalık için Őu tanımlamayı yapmıŐtır: “bir kiŐinin veya kiŐilerin baŐka bir kiŐiyi ya da kiŐileri kasıtlı, tekrarlı ve en azından bir sũre devam eden olumsuz davranıŐlara maruz bırakmasıdır” (akt. Yaman, EroĐlu ve Peker, 2011:17). Bridge’ e (2010) gųre zorbalık; birine ad takma, birini ųzellikle oyun dıŐı bırakma, biriyle alay etme, dıŐlama, aŐaĐılama, korkutma, psikolojik baskı yapma, biri hakkında sųylenti çıkarma, baŐkalarının malını alma veya malına zarar verme ve fiziksel Őiddet uygulamadır.

Besag (2006) ise zorbalıĐı gųlũ durumda olan bir veya birkaç ųĐrencinin, zayıf olan ųĐrenci ya da ųĐrencilere zarar verme amacıyla tekrar tekrar uyguladıkları sųzsel, fiziksel, psikolojik veya sosyal saldırganlık biçimindeki davranıŐları Őeklinde tanımlamıŐtır. Bridge (2010), insanların zorbaca davranıŐlar sergilemelerinin nedenlerini gų duygusundan hoŐlanma, korkuları gizleme, mutsuz olma, kiŐinin kendini beĐenmemesi, sevgi yoksunluĐu, hakkı olandan fazlasını alma isteĐi, yetersizlik ve aŐaĐılanmıŐlık duygusu, baŐkaları tarafından beĐenilme, baŐarmıŐlık duygusundan noksan olma Őeklinde deĐerlendirmiŐtir.

Zorbalık, birden fazla birey tarafından, diĐer kiŐi veya kiŐilere karŐı çeŐitli zamanlara yayılarak yapılan, negatif ve daha çok saldırgan ya da çıkarıcı davranıŐlar serisidir (Sullivan, 2004). Bir kiŐinin ya da grubun kendisinden daha az gųlũ bir kiŐiye ya da gruba belli bir sũre içerisinde sergilediĐi zarar verici davranıŐlar olarak tanımlanan zorbalık olayları, ųzellikle 20. yũzyılın son çeyreĐinde olaĐanųstũ bir artıŐ gųstermektedir.

Bu artıştan dolayı zorbalık yazılı ve görsel medyanın ilgisini çekmiş ve birçok ülkede araştırmacılar ve yazarların odak noktası haline gelmiştir (Rigby, 2002).

Çocuk ve ergenlerde zorbalık davranışının okul içerisinde ve okul dışındaki nedenlerini incelemek amacıyla Türkiye’de yapılan araştırmalarda da diğer ülkelerde yapılan araştırmalara benzer sonuçlar elde edilmiş ve zorbalığın çocuk ve ergenler üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu tespit edilmiştir. Buna göre çocuk ve ergenlerin kültürü, milleti veya coğrafi konumu ne olursa olsun; zorbalık davranışının çocuk ve ergenler üzerinde gelişim yaşına, kültürel ve bireysel algıya göre az veya çok olumsuz etkilerinin olduğu söylenebilir (Ayas, 2010).

Üneri’ ye (2012) göre zorbalığın öğrenciler için ciddi bir travma olduğu, etkilerinin yaşam boyu devam ettiği ve olumsuzluklarının topluma da yansıdığı bilinmektedir. Aynı zamanda devamlı hale geldiğinde, zorbalığa maruz kalan öğrencilerin zihinsel ve fiziksel gelişim süreçleri bozulmaktadır. Zorbalığa maruz kalan birçok öğrenci nasıl bir tutum sergileyeceği konusunda fikir sahibi değil, bu yüzden öğrenciler kendi geliştirdikleri sağlıksız yöntemlere başvurarak ya da içinde buldukları duruma duyarsızlaşarak tepki vermektedirler.

Siber zorbalık terimi ilk kez Kanadalı Bill Belsey (2004) tarafından kullanılmıştır. Belsey (2004) bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığı ile sergilenen şiddet davranışlarını “siber zorbalık” olarak tanımlamıştır. Aynı zamanda siber zorbalığın çocuk ve gençlerin akranlarına zarar vermek için kullandığı bir yöntem olduğunu belirtmiştir. Ancak Belsey’e göre şiddet içeren bir davranışın siber zorbalık olarak kabul edilebilmesi için tekrarlanması ve kasıtlı olması gerekmektedir.

Siber zorbalık Willard (2006) tarafından, internet veya diğer bilgi iletişim teknolojilerini kullanarak aşağılayıcı veya dayanılmaz söylemlerde bulunma ya da sosyallığın diğer formlarını kötü şekilde birbirine karıştırmaktır, şeklinde tanımlanmıştır. Siber zorbalık, diğer kişilere zarar vermek amacıyla, bir birey ya da grup tarafından, elektronik posta, cep telefonu, çağrı cihazı, kısa mesaj servisi ve web siteleri gibi bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımını içeren; kasten, tekrarlayıcı bir şekilde ve

düşmanca davranışları destekleyen davranışlar olarak da tanımlanmaktadır (Arıca, 2009).

Siber zorbalık, kendini koruyamayacak kişilere karşı bir kişi ya da grup tarafından elektronik bilgi ve iletişim araçlarının kasıtlı ve zarar verici şekilde kullanılmasıdır (Smith, Mahdavi, Carvalho ve Tippett, 2006). Shariff (2008) ise siber zorbalığı, bilgi ve iletişim araçları vasıtasıyla yani web siteleri, çevrimiçi iletiler, web günceleri (blog siteleri), sohbet odaları, cep telefonları ve e-posta gibi dijital araçlarla diğer bireyleri tehdit etmek, aşağılamak ya da cinsel içerikli resim göndermek olarak tanımlamıştır.

Siber zorbalığı Erdur-Baker ve Kavşut (2007) ise, gerçek hayattaki zorbalık davranışlarının, internet ve cep telefonu gibi sanal iletişim araçları kullanılarak gerçekleştirilmesi şeklinde tanımlamışlardır. Siber zorbalık davranışı; bir web sitesi, çevrimiçi sohbet odası, cep telefonu veya başka bir mobil cihaz gibi bilgi teknolojisini kullanım yoluyla gerçekleştirilen, bir çocuğun veya bir grup çocuğun isteyerek ve kasıtlı olarak başka çocukları korkuttuğu, hakaret ve tehdit ettiği veya utandırdığı durumlarda sergilenmiş olur (Feinberg ve Robey 2008).

Shariff ve Hoff⁹ a (2007) göre siber zorbalık davranışı doğrudan doğruya bir fiziksel zorbalık değildir. Ancak siber zorbalık davranışı dolaylı olarak fiziksel zorbalığa dönüşebilmektedir. Siber zorbalık davranışı sergileyen birey ile bu davranışa maruz kalan birey arasında fiziksel zorbalığa dönüşebileceği söylenebilir.

Siber zorbalığı fiziksel zorbalıktan ayıran temel fark, internet veya mobil iletişim cihazları aracılığıyla sanal iletişim teknolojilerinin aracı olarak kullanılmasıdır (Ayas ve Horzum, 2010). Özbay (2013) siber zorbalık, zarar verilmek istenen kişilerin tehdit edilmesi, onlara sataşılması ve onların küçük düşürülmesi bakımından yüz yüze gerçekleştirilen geleneksel zorbalıkla benzerlik göstermektedir. Aynı zamanda siber zorbalığın geleneksel zorbalığa göre daha tehlikeli olduğu ve daha kötü sonuçlar yarattığı da ortadadır. Geleneksel zorbalıkta durumdan sadece olayı gören veya duyan bir grup insanın haberi olurken, sanal ortamdaki zorbalıkta, bir

tuşla çok sayıda insana küçük düşürücü şakalar veya kötü içerikli mailler gönderilmesi mümkün olmaktadır. Ayrıca yüz yüze karşısındaki bireye incitici şeyleri veya tehdit edici düşünceleri söylemek konusunda tereddüt eden veya çekinen bireyler, siber ortamda bu tür davranışları çok daha rahat sergileyebilmektedirler.

Shariff'e (2005) göre siber zorbalığın; zorbaca davranışlar sergileyen bireylerin kimliğini gizleyebilmesi, zorbalık davranışlarının daha kolay ve rahat bir şekilde cinsellik öğelerini taşıyabilmesi ve zorbalıkla karşı karşıya kalan bireylerin durumunun hızlı bir şekilde sanal ortamlar aracılığıyla geniş kitlelere ulaşabilmesi gibi birtakım özellikleri bulunmaktadır.

Siber zorbalığa maruz kalarak bu durumdan olumsuz yönde etkilenen kişilerin durumları ise "siber mağduriyet" olarak adlandırılmaktadır. Arıca, Tanrıku ve Kınay (2012:2) siber mağduriyeti, "bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla bir birey ya da grubun, özel ya da tüzel bir kişiliğin, teknik ya da ilişkisel tarzda zarar verici davranışlara maruz kalması ve bu davranışlardan maddi ya da manevi olarak mağduriyet yaşaması durumu" olarak tanımlamaktadır.

Türkiye ve birçok Avrupa ülkesi için yeni bir konu olan siber zorbalık, özellikle son yıllarda ABD ve Kanada'da özellikle eğitim bilimciler ve psikologlar tarafından yoğun olarak araştırılan ve tartışılan bir konudur (Arıca, 2011). Türkiye'de yapılan araştırmalar sonucunda çocuk, ergen ve öğrenciler arasında siber zorbalık ve mağduriyetin yaygın bir sorun olduğu gözlenmektedir (Peker, Eroğlu ve Ada, 2012).

Ybarra, Mitchell, Wolak ve Finkelhor (2006), yaşları 10 ile 17 arasında değişen 1500 ergenden oluşan çalışma gruplarıyla yaptıkları araştırmalarında; ergenlerin % 32'sinin üç defadan fazla, % 50'sinin ise bir defadan fazla siber zorbalığa maruz kaldığını belirtmişlerdir. Ayrıca ergenlerin % 9'u siber zorbalık yapmak istediklerini belirtmişlerdir.

2.2. Siber Zorbalığın Yaygınlığı, Türleri ve Araçları

Elektronik iletişim teknolojileri ve dijital araçlar gençler ve ergenler için yeni bir zorbalık yöntemi halini almıştır. Siber zorbalık, sanal zorbalık veya online sosyal zalimlik olarak adlandırılan bu davranışlar; anlık iletilerle, e-posta yoluyla, sohbet odalarında, dijital mesaj yoluyla, web siteleri aracılığı ile veya cep telefonuna gönderilen resimler ve mesajlar aracılığıyla yapılmaktadır (Kowalski ve Limber, 2007).

Manap' a (2012) göre teknolojik araçların kullanımının yaygınlaşması, özellikle de internet ve iletişim teknolojilerinin kullanımının günlük yaşama etkisinin artması, çocuk ve ergenlerin internet üzerinden bilgi paylaşımı açısından önemlidir. İnternet erişiminin kablosuz ağ bağlantıları, okullardan internete bağlanabilme, internet kafeleri kullanabilme, mobil cihazlarla internet erişimi sağlayabilme gibi araçlarla daha kolay ve yaygın hale gelmesi, ekonomik ve sosyal durum gözetmeden çocukların ve ergenlerin internete erişebilmesine imkân vermiştir.

Son yıllarda gençler ve ergenler bilgisayar ve cep telefonları gibi elektronik cihazları daha fazla kullanmaktadırlar. Buda bir zorbalık şekli olan siber zorbalığın son yıllarda daha yaygın ve belirgin bir hale gelmesine sebep olmuştur. Siber zorbalık yaygın olarak e-mail zorbalığı, telefon çağrıları zorbalığı, sohbet odaları zorbalığı, mesaj zorbalığı (cep telefonu aracılığı), anlık mesajlaşma programları vasıtasıyla zorbalık, web siteleri üzerinden zorbalık ve resim ve video zorbalığı (cep telefonu kameraları aracılığı) gibi yedi yöntem tercih edilerek yapılmaktadır (Smith, Mahdavi, Carvalho ve Tippett, 2006).

Willard'a (2007) göre siber zorbalık davranışları çeşitli şekillerde gerçekleşmektedir. Willard' ın sınıflandırmasına göre sekiz tür siber zorbalık davranışı tanımlanmıştır. Bunlar: Kışkırtma, iftira, taciz, farklı kişilerin kimliğine bürünme, aldatma, dışlama, kişilerin özel görüntü ve bilgilerini yayınlama ve siber tacizdir.

Kışkırtma: Elektronik iletişim araçları vasıtasıyla çevrimiçi kavgaların öfke duygusu ve kaba konuşmalarla gerçekleşmesidir.

İftira: Gerçek olmadığı halde kişinin itibarına veya arkadaşlık ilişkilerine zarar verici dedikodular yapma veya söylenti çıkarmadır.

Taciz: Sürekli olarak gönderilen kötü içerikli ve hakaret içeren mesajlar ve iletilerdir.

Farklı kişilerin kimliğine bürünme: Herhangi bir kişinin bilgilerini kullanarak o kişiymiş gibi davranmak, kimliğini kullandığı kişiye veya başkalarına zarar verici çevrimiçi faaliyetlerde bulunmadır.

Aldatma: Biriyle farklı bir kişiymiş gibi çevrimiçi sohbet ederek, sohbet esnasındaki yazışma, resim veya konuşmaları kaydederek, bunları internet üzerinden paylaşmadır.

Dışlama: Kasıtlı olarak birini çevrimiçi bir gruptan ya da forumdan atma, engelleme ve gruba veya forma üye olmasını engellemedir.

Kişilerin özel görüntü ve bilgilerini yayınlama: İnsanların özel yazışmalarını veya utanç verici bilgi ve görüntülerini sanal ortamlarda paylaşmadır.

Siber Taciz: Sürekli tekrar eden bir şekilde taciz ve tehdit içeren, ciddi korkulara yol açan kötüleme biçimidir.

Willard (2007) öğrenciler okulda iken cep telefonları ve okulun internet bağlantısını kullanarak siber zorbalık yapabilmektedir. Öğrenciler zararlı içerikler göndermek istediklerinde okulların güvenlik duvarlarını aşabilmektedirler. Öğrenciler siber zorbalık davranışlarını genellikle okullarda ve evlerinde sergilemektedirler. Günümüzde elektronik haberleşme çocuklar ve gençler için; alay, taciz ve kötüleme için kullanılan yeni bir araç olmuştur.

Küçük düşürücü ve tehdit edici materyallerin kısa süre içerisinde çok fazla kişiye gönderilebilmesi, bu materyallerin web sayfalarında veya sosyal paylaşım ortamlarında uzun süreli paylaşılabilmesi, bu materyallerin kayıt edilebilmesi ve çoğaltılabilmesi ayrıca kişilerin tüm bu yaptıklarından dolayı kimliğine ulaşamayacağını düşünmesi siber zorbalığın nedenleri olarak düşünülebilir (Lenhart, 2007).

Grigg (2010), İngiltere’de siber zorbalık ile ilgili yapmış olduğu araştırmasında, siber zorbalık davranışı kavramlarını; sahtekârlık, tehdit, taciz, saldırı, istenmeyen mesajlar, söylenti yaymak, başkalarının e-posta hesaplarını ele geçirmek, istenmeyen telefon aramaları ve kötü niyetli mesajlar olarak belirlemiştir. Ayrıca katılımcıların özel ve gizli bilgilerinin paylaşıldığını hissettikleri durumlarda ses tonlarında hayal kırıklığı ve

öfke hissedildiğini belirlemişlerdir.

Patchin ve Hinduja (2006), 384 ergenden oluşan bir örneklem grubuyla yaptıkları araştırmalarında; siber zorbalığın en çok sohbet odalarında gerçekleştiği, ardından bilgisayar ve internet vasıtasıyla anlık iletilerle meydana geldiği ve ardından da e-posta yoluyla gerçekleştiği sonuçlarına varmışlardır. Ayrıca ergenlerin % 29' u siber mağdur duruma düştüklerini, % 11' i siber zorbalık yaptıklarını ve % 47'si de siber zorbalığa tanık olduklarını açıklamışlardır.

Kowalski ve Limber (2007), Amerika'da ortaokulda okuyan 3767 öğrenciden oluşan araştırma grubuyla, siber zorbalığın ortaokul öğrencilerindeki yaygınlık düzeyini belirlemek için yaptıkları araştırmalarında; öğrencilerin % 4' ünün siber zorba, % 11' inin siber mağdur, % 7' sinin de hem siber zorba hem de siber mağdur olduğunu tespit etmişlerdir. Siber mağdurların ise büyük çoğunluğunun kendilerine zorbalık yapanları tanımadıkları vurgulanmıştır. Siber zorbalık araçlarının ise anlık iletiler, sohbet odaları ve e-postalar olduğu belirlenmiştir.

Slonje ve Smith (2008), yaşları 12 ile 20 arasında değişen 360 ergen ve gençten oluşan çalışma grupları ile bir araştırma yapmışlardır. Yaptıkları araştırmada; siber zorbalığı, başkalarıyla paylaşma, yaş ve cinsiyet, algılanan etki düzeyi ve yetişkinlerin farkındalık durumu gibi konularda incelemişlerdir. Buna göre; cinsiyetler arasındaki farkın çok düşük olduğu, siber zorbalığın ortaokul altıncı sınıf öğrencilerinde daha az görüldüğü, siber zorbalıkta kullanılan araçlar video ve fotoğraf gibi özel bilgileri içerdiğinde olumsuz etkisinin çok daha fazla olduğu, siber kurbanların olayı ya arkadaşlarıyla paylaştığı ya da hiç kimseyle paylaşmadığı görülmüştür. Aynı zamanda yetişkinlerin siber zorbalığın ergenler üzerindeki etkisinden haberleri olmadığı anlaşılmıştır.

Popovic-Citic, Djuric ve Cvetkovic (2011), Sırbistan' ın başkenti Belgrad şehrinde, beş farklı okulda öğrenim gören, yaşları 11 ile 15 arasında değişen 387 ortaokul öğrencisiyle, siber zorbalık ve siber mağduriyetle ilgili yaptıkları araştırmalarında; öğrencilerin hemen hemen tamamının kendilerine ait cep telefonu bulunduğunu ve günlük olarak internete bağlanabildiklerini belirlemişlerdir. Öğrencilerin

% 20' sinin siber mağduriyet yaşadığını, % 10 'unun ise siber zorbalık yaptıklarını tespit etmişlerdir. Öğrencilerin en yaygın kullandıkları siber zorbalık türlerinin ise taciz etme ve aşağılama olduğu belirlenmiştir. Erkek öğrencilerin hem siber mağdur hem de siber zorba olma konusunda kız öğrencilerden daha yüksek oranlara sahip olduklarını tespit ederek; siber zorbalıkta cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılık olduğunu ortaya koymuşlardır.

Mura, Topçu, Erdur-Baker ve Diamantini (2011), Türkiye ve İtalya' da öğrenim gören 337 üniversite öğrencisi üzerinde, siber mağduriyetlik durumlarıyla ilgili yapmış oldukları araştırmalarında; bu ülkelerdeki (İtalya: 215, Türkiye: 122) üniversite öğrencilerinin benzerliklerini ve farklılıklarını araştırmışlardır. İtalya'daki öğrenciler çevrimiçi iftira, özel bilgi ve mahrem resimlerin izinsiz paylaşımı maddelerinden daha yüksek puan alırken, Türkiye'deki öğrenciler sanal kimlik hırsızlığı ve telefon şakası maddelerinden daha yüksek puan almışlardır.

Topçu (2008), yaş ortalaması 16 olan 717 ergen üzerinde siber zorbalık ile cinsiyet, empati, zorbalık, internet kullanımı ve yetişkin denetimleri arasındaki ilişkileri içeren araştırma yapmıştır. Yaptığı araştırmaya göre; erkek katılımcıların siber zorbalık düzeylerinin kız katılımcılara göre daha yüksek olduğu, empati düzeyi yüksek olan katılımcıların daha az siber zorbalık davranışı sergilediği, siber zorbalık ile geleneksel zorbalık arasında anlamlı bir ilişki olduğu, internet kullanım sıklığının siber zorbalık tecrübelerini belirlemede önemli bir yeri olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

Arıca ve diğerleri (2008), öğrencilerin siber zorbalık davranışları hakkında eğitimcilere rehber olması için yaptıkları araştırmalarında; 269 öğrenci üzerinde siber zorbalık davranışına maruz kalmanın ve siber zorbalık davranışı sergilemenin çeşitli değişkenler ile arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Yaptıkları araştırmaya göre; öğrencilerin % 36' sının internette istenmeyen ve rahatsız edici durumlarla karşı karşıya kaldığını ve bu durumu % 25' nin arkadaşlarına veya ailelerine bildirdiğini belirlemişlerdir. Öğrencilerin anlık ileti, başka biri olarak kendini tanıtmaya, iftira atma, virüslü e-mail yollama, başkalarına ait izinsiz fotoğraf ve video paylaşımı gibi faktörler aracılığıyla siber zorbalık davranışına maruz kaldığını, aynı zamanda yine aynı faktörleri kullanarak siber zorbalık davranışı içinde bulduklarını tespit etmişlerdir. Ayrıca erkek

öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla siber zorbalık davranışına maruz kaldığını ve öğrencilerin % 30' unun sanal ortamda kendini rahatsız eden kişiyi engelleme gibi çözümler kullandığını belirlemiştir.

Çetinkaya (2010), 648 ortaokul öğrencisi üzerinde siber zorbalığın yaygınlığını incelemiştir. Buna göre; erkeklerin kızlara oranla daha fazla siber zorbalık davranışına maruz kaldığını ve erkeklerin kızlara oranla daha fazla siber zorbalık davranışı sergilediğini tespit etmiştir. Ayrıca siber zorbalık davranışına maruz kalan öğrencilerin ne yapacaklarını bilmedikleri sonucuna ulaşmıştır.

Bayar (2010), ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde öğrenim gören toplam 1238 öğrenci ile yaptığı araştırmada, öğrencilerin hem sanal ortamda hem de fiziksel ortamda uyguladıkları veya maruz kaldıkları zorbalık durumları ile okul iklimi arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Buna göre; katılımcıların % 14' ü siber zorba, siber mağdur veya aynı anda hem siber zorba hem de siber mağdur olduğu sonucuna ulaşmıştır. Aynı zamanda erkek katılımcıların siber zorba ve siber mağdur olma konusunda kızlarla aralarında anlamlı fark olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca ortaokul düzeyinde öğrenim gören katılımcıların lisede öğrenim gören katılımcılara oranla siber zorbalık davranışına maruz kalma düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Siber zorbalıkla ilişkisi olmayan katılımcıların, siber zorbalıkla ilişkisi olan katılımcılara göre okula, öğretmenlerine ve diğer öğrencilere karşı daha olumlu ve uyumlu olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Şahin, Sarı, Özer ve Er (2010), 12 ortaöğretim öğrencisi ile yaptıkları özel durum çalışmasında; ortaöğretim öğrencilerinin siber zorba davranışlarda bulunma ve siber zorbalığa maruz kalma durumlarına ilişkin görüşlerini araştırmışlardır. Buna göre; siber zorbalık davranışlarını erkeklerin kızlara oranla daha fazla sergilediğini, öğrencilerin siber zorbalık davranışına karşı en çok hissettikleri duygunun ise öfke ve nefret olduğu belirlemiştir. Aynı zamanda üzüntü ve aşağılanmışlık duygusunu sadece kızların, intikam duygusunu ise sadece erkeklerin hissettiği tespit etmişlerdir. Öğrenciler arasında gizli numarayla rahatsız etmenin en sık kullanılan siber zorbalık davranışı olduğunu, erkeklerin en çok maruz kaldıkları siber zorbalık davranışı türünün, e-posta aracılığı ile birisinden hakaret, cinsel içerikli veya tehdit içeren mesajlar alma olduğunu, kızların ise en çok maruz kaldıkları siber zorbalık davranışı türünün ise gizli

numaradan rahatsız edilme olduğunu belirlemişlerdir. Bununla birlikte öğrencilerin çoğu ailelerin çocuklarına yeterli ilgi göstermeleri gerektiğini ve öğretmenlerin de internet kullanımıyla ilgili seminerler vermeleri ve aydınlatıcı görev üstlenerek öğrencileri yönlendirmeleri gerektiğini vurgulamışlardır.

Çifçi (2010), dokuzuncu sınıf öğrencileri düzeyinde 474 öğrencinin siber zorbalık düzeyleri ile empatik eğilimleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında; erkek öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinin kız öğrencilere göre daha yüksek olduğunu, meslek lisesinde okuyan öğrencilerinin siber zorbalık düzeylerinin fen, anadolu öğretmen, anadolu ve imam hatip liselerinde okuyan öğrencilere göre daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Aynı zamanda günlük dokuz saat ve üzerinde internet kullanan öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinin günde üç saat ve altında internet kullananlara göre daha yüksek olduğunu ve internet erişimini internet kafeden sağlayan öğrencilerin siber zorbalık düzeylerinin evden sağlayanlara göre daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Ayrıca kardeş sayılarının, anne ve baba eğitim durumlarının ve anne baba meslek ve aylık gelir değişkenlerinin siber zorbalık düzeylerinde anlamlı değişken olmadığını saptamıştır.

Dilmaç ve Aydoğan (2010), Konya’da ortaokulda öğrenim gören 300 öğrenci üzerinde yaptıkları araştırmalarında; öğrencilerin ahlaki değerlerine göre siber zorbalık düzeyleri incelenmişlerdir. Yaptıkları araştırmaya göre; saygı, barışseverlik, dürüstlük ve hoşgörünün siber zorbalık davranışının anlamlı bir yordayıcısı olduğunu belirlemişlerdir. Ayrıca öğrencilerin % 19’ unun daha önce en az bir kere siber zorbalık davranışı sergilediğini, % 56’ sının daha önce en az bir kere siber zorbalık davranışına maruz kaldığını ve % 44’ünün sanal ortamda kendi kimliklerinin dışında bir kimlik kullandıklarını tespit etmişlerdir.

Soydaş (2011), yaş ortalaması 14,8 olan 1395 öğrenci üzerinde; siber zorbalık, ebeveyn izlemesi ve yaşam doyumu arasındaki ilişkileri cinsiyete göre incelenmiştir. Araştırmasına göre; erkeklerin kızlara göre daha fazla siber zorbalık davranışı sergilediğini ve hem erkeklerde hem de kızlarda siber zorbalık davranışlarına karışmayan öğrencilerin yaşam doyumu ölçeğinden, siber zorbalık davranışlarına karışan öğrencilere oranla daha fazla puan aldığını belirlemiştir. Aynı zamanda erkeklerde ve kızlarda yaş

değişkeninin siber zorbalık davranışlarının anlamlı yordayıcısı olmadığını, erkeklerde internet kullanım sıklığı ve annenin bilgisayar kullanım becerisinin, kızlarda ise mobil cihaz kullanım süresi ve internet kullanım sıklığının siber zorbalık davranışlarının anlamlı yordayıcısı olduğu saptamıştır.

Özdemir ve Akar (2011) yaptıkları araştırmada; cinsiyet, yaş, sınıf ve günlük internet kullanım süresi ile siber zorbalığın arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Buna göre; katılımcıların % 14' ünün son bir ay içerisinde en az bir defa siber zorbalığa maruz kaldığını ve % 10' unun son bir ay içerisinde en az bir defa siber zorbalık davranışı sergilediğini tespit etmişlerdir. Günlük beş saatin üzerinde internet kullanan öğrencilerin beş saatin altında internet kullananlara oranla anlamlı oranda siber zorbalık düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirlemişlerdir. Ayrıca katılımcıların en sık Facebook isimli sosyal paylaşım sitesinde siber zorbalık davranışı sergilediğini ve siber zorbalık davranışına maruz kaldığını ve erkeklerin kızlara oranla daha fazla siber zorbalık davranışı sergilediğini tespit etmişlerdir.

Ayas ve Horzum (2012), ortaokul öğrencilerinin siber mağdur ve siber zorba olma durumlarının cinsiyet ve sınıf seviyesiyle arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmalarına göre; altıncı sınıf öğrencilerinin siber mağdur olma durumlarının yedi ve sekizinci sınıf öğrencilerine oranla daha fazla olduğunu, sekizinci sınıf öğrencilerinin ise siber zorba olma durumlarının altı ve yedinci sınıf öğrencilerine oranla daha fazla olduğunu belirlemişlerdir. Aynı zamanda siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin siber zorbalık davranışı sergileyen öğrencilere göre daha fazla olduğunu, öğrencilerin genellikle anlık ileti ve sohbet programları gibi iletişim teknolojileriyle siber zorba ve siber mağdur duruma düştüklerini tespit etmişlerdir.

Serin (2012), İstanbul ilindeki 74 resmi ilköğretim okulunun 5., 6., 7. ve 8. sınıflarında eğitim - öğretim gören 2226'sı kız, 2065'i erkek olmak üzere toplam 4291 öğrenci ile bu okullarda görevli 230'u kadın, 497'si erkek olmak üzere toplam 727 müdür ve müdür yardımcısı, 506'sı kadın, 410'u erkek olmak üzere toplam 916 öğretmen ile yaptığı araştırmasında; öğrencilerin % 26.52'sinin siber zorbalığa bir şekilde karıştığını, öğrencilerin % 9.42'sinin siber zorbalık yaptıkları, % 11.79'unun siber mağdur oldukları ve % 5.31'inin ise hem siber zorba hem de siber mağdur

olduklarını bulmuştur. Siber zorbalık davranışlarında bulunma / siber zorbalık davranışlarına maruz kalma yaygınlığında, cinsiyete göre kız öğrenciler erkekler öğrencilerden hem daha az siber zorbalık davranışlarında bulunmakta hem de daha az siber mağdur olmaktadır. Araştırma sonuçlarına göre altıncı ve sekizinci sınıf öğrencileri beşinci sınıf öğrencilerinden daha fazla siber zorbalık davranışları göstermektedirler. Siber mağduriyet açısından ise beşinci ve altıncı sınıf öğrencilerinin sekizinci sınıf öğrencilerine göre daha fazla siber mağdur oldukları görülmektedir.

Peker, Eroğlu ve Çitemel (2012), siber zorbalık ve siber mağduriyet ile boyun eğici davranışların ilişkisini ve cinsiyetin bu konudaki rolünü inceledikleri araştırmalarında; ortaöğretimde öğrenim gören 330 öğrenci üzerinde çalışmışlardır. Siber zorbalık ve siber mağduriyetin boyun eğici davranışlarla pozitif yönlü bir ilişkisi olduğunu, siber zorbalık ile boyun eğici davranışlar arasındaki ilişkide cinsiyetin önemli bir faktör olduğunu, siber mağduriyet ile boyun eğici davranışlar arasındaki ilişkide ise cinsiyetin etkisinin bulunmadığını belirlemişlerdir. Ayrıca erkeklerin kızlardan daha fazla siber zorbalık davranışı sergilediğini ve siber mağduriyet açısından kızlarla erkekler arasında farklılık olmadığını saptamışlardır.

Bayram ve Saylı (2013), 612 üniversite öğrencisiyle; üniversite öğrencileri arasında siber zorbalık davranışlarının durumunu tespit etmek amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Yapılan araştırmada; siber zorbalık aracı olarak en çok e-posta aracının kullanıldığı, ardından ise sohbet odalarının ve sosyal paylaşım sitelerinin geldiği görülmüştür. Aynı zamanda erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla siber zorbalık yaptıkları ve kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrencilerin % 30' u en az bir kez siber zorbalığa maruz kaldıklarını, en çok uygulanan siber zorbalık yöntemlerinin de tehdit ve küçük düşürme olduğunu belirtmişlerdir. Siber zorbalığa maruz kalanlar ise savunma olarak; zorbalık yapanlardan uzak durduklarını, çevrimiçi materyalleri engellediklerini ve saldırı içerikli materyalleri sildiklerini bildirmişlerdir.

Cicioğlu (2014), Bolu ilinde çeşitli meslek liselerinde, 10. ve 12. sınıfta okuyan 563 öğrenciden oluşan araştırma grubuyla yaptığı çalışmada; meslek lisesi öğrencilerinin problemleri internet kullanımı ile siber zorbalık düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı

farklılaşma olduğunu saptamıştır. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre siber zorbalık tutumları ile problemlili internet kullanım düzeylerinin yüksek olduğunu belirlemiştir. Yaşa göre ise anlamlı bir farklılaşma olmadığını belirlemiştir. Problemlili internet kullanımının alt boyutlarıyla birlikte (aşırı kullanım, sosyal fayda/rahatlık, internetin olumsuz sonuçları) internette geçirilen süreye göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaştığını belirlemiştir.

2.3. Siber Zorbalığın Okul ve Akademik Başarıya Etkisi

Raskauskas ve Stoltz (2007) tarafından yapılan çalışmalar sonucu, siber zorbaca davranışlar siber mağdurların derslere yoğunlaşamamasına, okul başarılarının düşmesine, devamsızlık yapmalarına ve okula gitmekten korkmalarına neden olduğunu belirlenmiştir. Ayrıca, devamsızlık ve notlardaki düşüş zorbalığın iki önemli etkisi olarak belirtilmektedir. 2009 Amerikan Zorbalığı Önleme Rehberi'ne göre okula devam konusunda ilgi kaybı ve düşen notlar çocuğun zorbalığa maruz kaldığına işaret etmektedir (Johnson, 2011).

Hinduja ve Patchin (2009), yaptıkları araştırmada okula ilişkin problem yaşadığını bildirenlerin, saldırganca davranışlar sergileyenlerin ve sık sık madde kullananların hem zorba hem de mağdur olarak siber zorbalık deneyimi yaşama olasılığının daha yüksek olduğu sonucuna varmışlardır. Aynı araştırmada, geleneksel zorbalığa karışmanın da siber zorbalık deneyimini arttırdığı görülmüştür.

Shariff (2008), siber mağdurun zorbanın kimliğini bilmemesine ve siber zorbalığın yalnızca çevrimiçi ortamda gerçekleşmesine rağmen, bunun siber mağdurun okul ortamındaki öğrenme sürecini olumsuz etkilediğini belirtmektedir. Li (2005) ise yaptığı bir araştırmasında, siber zorbalık yapanların akademik başarısının, siber mağdurların akademik başarısından daha düşük olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Siber mağduriyet yaşayan öğrencilerin okula gitme veya görünmeye karşı korku geliştirdikleri, siber mağduriyetin tekrar yaşanması olasılığının verdiği yoğun baskı ile evde veya okulda konsantre olmakta sorunlar yaşadıkları, yapılan araştırmanın sonuçları

arasındadır. Bu nedenle siber zorbalığa maruz kalan öğrenciler hem duygusal olarak hem de okul başarılarında sorunlar yaşamaktadırlar (Mason, 2008).

Ybarra, Diener-West, ve Leaf (2007), tarafından yapılan araştırmalar siber zorbalığa maruz kalmanın öğrencilerde okuldan kaçma, disiplin cezası alma, okulu bırakma, okula silah getirme ve tutuklanma gibi davranışlarla ilişkili olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda siber zorba davranışların siber mağdurların derslere yoğunlaşamamasına, okul başarılarının düşmesine ve devamsızlık yapmalarına ve okula gitmekten korkmalarına neden olduğunu ortaya koymaktadır.

Beran ve Li (2007), 432 ortaöğretim öğrencisi üzerinde Kanada’ da yaptıkları araştırmalarında, okul zorbalığı ile siber zorbalık arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırma sonucunda; okul zorbalığı ile siber zorbalık arasında anlamlı bir ilişki olduğunu, siber zorbalık ve siber mağduriyet ile okul başarısızlığı arasında da anlamlı ilişki bulunduğunu belirlemişlerdir. Ayrıca öğrencilerin % 58’ inin ise siber zorbalıkla ilgili yaşantıları olduğunu tespit etmişlerdir. Yine sonuç olarak siber zorbalık ve siber mağduriyet ile dikkat eksikliği arasında da anlamlı bir ilişki olduğunu belirlemişlerdir.

Agatstone, Kowalski ve Limber (2007), 148 öğrenci üzerinde, siber zorbalığın etkisi ile ilgili yaptıkları araştırmada; özellikle kız öğrencilerin siber zorbalığı bir problem olarak gördüklerini belirlemişlerdir. Aynı zamanda öğrencilerin siber zorbalık durumunda okul idaresini veya öğretmenleri yardım aracı olarak görmedikleri belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin siber zorbalık durumlarıyla okul dışında iken karşılaştıkları ve siber zorbalığın okulda olumsuz etkilerinin olduğunu tespit etmişlerdir. Ancak öğrencilerin sakıncalı web sitelerinin kapatılması fikrini benimsemedikleri sonucuna varmışlardır.

2.4. Siber Zorbalığın Sosyal Yaşantıya Etkisi

Patchin ve Hinduja’ a (2012) göre çocuklar, ergenler ve gençler arasında çevrimiçi olmak; sosyalleşmek ve iletişime açık olmak anlamlarına gelmektedir. Bu yüzden de çocuklar, ergenler ve gençler internet ve diğer dijital teknolojilere daha fazla bağımlı hale

gelmektedirler. Siber zorbalığa maruz kalan çocuk, ergen ve gençler ailelerinin telefonlarına ve bilgisayarlarına el koyacakları ve kullanımına izin vermeyecekleri konusunda endişelenmekte ve siber zorbalık durumunu ifade etmek istememektedirler.

Hinduja ve Patchin' e (2008) göre siber zorbalık davranışlarının, siber mağdurların sosyal iletişimlerini olumsuz etkilediği, sosyal çevreye uyum sağlamakta ve arkadaşlık kurmakta güçlük yaşamalarına neden olduğu belirlenmiştir. Aynı zamanda siber mağdurların öz saygılarını azalttığı, kendilerini değersiz hissetmelerine yol açtığı, sınıf arkadaşlarıyla iletişim kurmada zorlanmalarına neden olduğu, dışlanmışlık ve çaresizlik duygularının yaşayabildiklerini belirlemişlerdir.

Wolak, Mitchell, ve Finkelhor (2007) göre siber mağdurlar aileleriyle sık sık çatışmalar yaşarlar, kişilerarası ilişkilerde zorbalığa maruz kalırlar, saldırganca davranışlar sergilerler ve sosyal ilişkilerinde problemler yaşarlar. Ayrıca bir kişi devamlı aynı kişi tarafından uzun süre siber zorbalığa maruz kalırsa, siber zorbanın yaşının 18' den büyük olması ve siber mağdurdan fotoğrafını istemesi, siber mağdurun yaşadığı stresi arttırdığını belirlemişlerdir.

Dooley, Gradinger, Strohmeier, Cross ve Spiel (2010) Avustralya ve Avusturya' da ortaokul öğrencilerinin siber zorbalığa maruz kaldıklarında yardım arama davranışlarını ve siber zorbalığın duygusal etkilerini araştırmışlardır. Buna göre; iki ülkede de kızların erkeklere oranla daha fazla yardım isteme davranışı sergilediği görülmüştür. Ancak iki ülkedeki öğrencilerin yardım istedikleri kişilerin farklılaştığı görülmüştür. Avusturyalı öğrencilerin okul arkadaşlarından ve ailelerinden yardım istediği, Avustralyalı erkek öğrencilerin öğretmenlerinden yardım istediği, Avustralyalı kız öğrencilerin ise ailelerinden ve arkadaşlarından yardım istediği sonuçlarına varmışlardır. Avustralya' da kızların daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıkları, Avusturya' da ise erkeklerin daha fazla siber zorbalığa maruz kaldıkları belirlenmiştir. Ancak her iki ülkede de siber zorbalığın kızlardaki duygusal etkisinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Burnukara (2009), 12 ve 18 yaşları arasında bulunan öğrencilerin siber zorbalık durumlarını incelediği araştırmasında; öğrencilerin siber zorbalık davranışlarıyla okul

dışında okul içinden daha fazla karşılaştıklarını, öğrencilerin sınıf düzeyi azaldıkça siber mağduriyetlik düzeylerinin arttığını ve annesi çalışan öğrencilerin siber mağduriyetlik düzeylerinin annesi çalışmayanlara oranla daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Ayrıca erkeklerin kızlara oranla daha fazla siber zorbalık davranışı sergilediğini ve cinsiyete göre siber zorbalık davranışını durdurmak için başvurulan yöntemlerin farklı olduğunu belirlemişlerdir. Erkekler karşı koymak, göz ardı etmek, e-posta adreslerini ve telefon numaralarını değiştirmek gibi yöntemleri tercih ederken, kızlar birilerine anlatarak yardım isteme davranışını sergilemektedirler. Ortaokul öğrencileri siber zorbalık davranışını durdurmak için; çevresindekilere anlatmak, göz ardı etmek veya durmalarını istemek gibi davranışları sergilerken, lise öğrencileri ise karşı koyarak mücadele etmek, saldırgan e-postaları kayıt ederek polise ve başka yetkililere bildirmek gibi yöntemleri ortaokul öğrencilerine göre daha fazla kullanmaktadır.

2.5. Siber Zorbalığın Duygulara Etkisi

Siber zorbalık konusunda yapılan araştırmalar, çocuklar ve ergenlerin siber zorbalıktan olumsuz yönde etkilendiğini ortaya koymaktadır. Birçok araştırmacıya göre siber zorbalık çocuklarda ve ergenlerde; kızgınlık, üzüntü ve sinirlilik, okul devamsızlığı, akademik başarılarında düşüklük gibi olumsuz etkilere yol açmaktadır. Aynı zamanda depresyon, düşük benlik saygısı ve intihar gibi düşüncesinin de siber zorbalığın olumsuz etkileri arasında yer aldığı belirtilmiştir (Şahin, Sarı, Özer ve Er, 2010; Arıcak, 2011; Patchin ve Hinduja, 2006).

Klomek, Sourander ve Gould (2011) yaptıkları araştırmalarda, sadece siber mağdur olan öğrencilerin, zorbalık yapan öğrencilere göre daha yüksek depresyon ve intihar düşüncesi puanlarına sahip olduklarını, aynı zamanda hem siber zorba hem de siber mağdur olan öğrencilerin ise sadece siber zorba olanlara göre daha yüksek depresyon puanlarına sahip olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca Beran ve Li (2005) Kanada'da yapmış oldukları çalışmada, siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerde, özellikle öfke ve üzüntü duygularının hissedildiğini belirtmişlerdir.

Ybarra ve Mitchell (2004), tarafından yapılan bir araştırmada siber mağdurların % 44'ünün ebeveynleriyle duygusal bağlarının yetersiz olduğu ve ebeveynleriyle duygusal bağlarının yetersiz olmasının siber zorbalık yapmayı üç kat arttırdığı belirlenmiştir. Bununla birlikte siber mağdurların % 58'inin depresif duygular yaşadıklarını, uzun süreli siber zorbalık davranışlarının devam etmesi halinde ise siber mağdurların kendilerini değersiz hissetmelerine neden olduğunu belirlemişlerdir (Ybarra ve Mitchell, 2007).

şahin ve diğerleri (2010), ortaöğretim düzeyinde eğitim gören öğrencilerle yaptıkları nitel bir araştırmada, siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin yoğun şekilde öfke ve üzüntü duygusu hissettiklerini, az yoğunlukta ise intikam, nefret ve aşağılanmişlık duygularını hissettiklerini belirtmişlerdir. Yine aynı çalışmada erkek öğrencilerde daha çok nefret ve intikam duygusunun hâkim olduğunu, kız öğrencilerde daha çok aşağılanmişlık ve üzüntü duygularının hâkim olduğunu vurgulamışlardır.

Siber zorbalığın duygusal ve psikolojik açılardan öğrenciler üzerindeki etkilerinin incelendiği çalışmasında Ubertini (2010), siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin yüksek düzeyde depresyon yaşadığını ve düşük düzeyde benlik saygısına sahip olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda, Johnson (2011) siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin yani siber mağdurların okuldan uzaklaşma eğilimi gösterdiklerini, akademik başarılarının düştüğünü, yoğun şekilde yalnızlık duygusu yaşadıklarını ve arkadaş grubundan uzaklaştıklarını tespit etmiştir.

Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerde intihar düşüncesi, yeme bozuklukları ve kronik hastalıklar görülen belirtilerden bazılarıdır. Ayrıca, depresyon, evden kaçma, düşük özgüvene sahip olma, zayıf akademik hayatta siber mağduriyetin belirtilerindedir (Mason, 2008). Siber zorbalığa uğrayan mağdurların özellikle yoğun öfke ve üzüntü, mutsuzluk, kızgınlık gibi duygular yaşadıkları, bu duyguların yanında çaresizlik, dışlanma, hayal kırıklığı savunmasızlık, depresyon, anksiyete, arkadaş ve aile problemleri gibi bazı psikolojik sorunlarla karşılaştıkları belirlenmiştir (Patchin ve Hinduja, 2006).

Robson ve Witenberg (2013)' e göre siber tanıklar yüksek benlik saygısına,

siber zorbalarda ortalama benlik saygısına, siber mağdurlar düşük benlik saygısına siber zorba kurbanlar ise en düşük benlik saygısına sahiptirler. Aynı zamanda, depresyon belirtileri gösteren yani okul başarısında düşme, okula gitmeme, uyku düzensizlikleri, kendine güvenin azalması, evden kaçma gibi davranışlar sergileyen gençlerin daha fazla siber mağdur oldukları görülmektedir (Ybarra ve Mitchell, 2004).

Agatston, Kowalski ve Limber (2007), benlik saygısı düşük olan ergenler anti sosyal davranışlar, zayıf kişisel uyum, kaygı ve depresyon gibi olumsuzluklar yaşayabilmektedir. Bu durum ise siber zorba ve mağdur olma olasılığını arttırmaktadır. Düşük benlik saygısının neden olduğu depresyonun, ergenin siber zorbalığa maruz kalma olasılığını arttırdığı belirlenmiştir.

Klomek, Brunstein, Kleinman, Altschuler, Marrocco, Amakawa ve Gould (2011), gençlerdeki zorba davranışların depresyon, intihar düşüncesi ve intihar girişimiyle birlikte görüldüğünü; bu birlikteliğin ilkökul, ortaokul ve lise öğrencilerinde görülebildiğini belirtmektedirler. Ayrıca mağdur olanların, mağdur olmayanlara göre tutarlı bir şekilde daha depresif semptomlar gösterdiğini ve mağdur olmayanlara göre daha fazla intihar girişiminde bulunabildiklerini ifade etmektedirler.

Hinduja ve Patchin (2014), yaptıkları bir araştırmada zorbalığa uğrayanların yani siber mağdurların kendilerini sinirli, kızgın ve üzgün hissettiklerini belirlemiştir. Arıca' nın (2011) belirttiğine göre ABD'de siber zorbalık, eğitimcilerin tahmin ettiğinden çok daha yaygın bir problem haline almıştır. Siber zorbalığa maruz kalan çocuk ve ergenlerden bazılarının akademik başarısı düşmekte, bazıları okulu bırakmakta ve bazıları da intihara teşebbüs bile etmektedir.

Dilmaç' a (2009) göre siber zorbalığa uğrayanların genellikle depresyon, kişisel güven eksikliği, okul fobisi, yalnızlık ve sosyal kaygı gibi çeşitli psikolojik sorunları yaşadığı görülmektedir. Siber mağdurlar çoğunlukla şiddete ve şiddet kullanımına karşı olumsuz bir tutum sergilemektedirler. Zorbalık gençler ve çocuklar üzerinde depresyon, kendine güven eksikliği, duygusal yıkıcılık ve akademik başarısızlık gibi önemli sağlık ve psikolojik sorunlara yol açabilmektedir.

Siber zorbalığa maruz kalan öğrenciler duygusal etkiler yaşayabilmektedirler. Aynı zamanda kimlik belirsizliği, büyük seyirci kitlesi ve gençlerin teknolojiye ulaşabilirliği, siber zorbalığın kaygı ve depresyon gibi olumsuz duygusal etkilere neden olduğunu ortaya koyan sebeplerden bazılarıdır (Johnson, 2011). Ayrıca siber zorbalık mağdurları, kendi kişisel kimliklerine zarar verme, düşük özgüven ve düşük öz değer, sosyal zorluk riskleri gibi olumsuz etkileri de yaşayabilmektedirler (Slonje ve Smith, 2008).

Trachtenbroit (2011) ortaokul düzeyinde siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin psikolojik durumlarını araştırdığı çalışmasında bu öğrencilerin intihara meyilli olduklarını belirlemiştir. Okuldaki şiddet olaylarının okul dışına da taşınarak sanal ortamlarda çok daha geniş kitlelere ulaştırıldığını belirtmiştir. Bu durumda öğretmenlerin ve velilerin olaya anında müdahale etmesi gerektiğini vurgulamıştır. Sonuç olarak intihar etme riskinin sürekli olarak siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerde çok daha fazla olduğunu belirtmiştir.

Beran ve Li (2005) araştırmalarında, siber zorbalığın siber mağdurların üzülmesine, sinirlenmesine, kaygı yaşamasına, derslere yoğunlaşamamasına, okul başarısının düşmesine ve devamsızlık yapmasına yol açtığını bildirmiştir. Siber zorbanın, mağdurun üstünde kontrol kurmasının mağdurun korku yaşamasına ve kendini çaresiz hissetmesine yol açtığını belirlemişlerdir. Ayrıca, korku yaşayan ve kendisini çaresiz hisseden mağdurun siber zorba karşısında boyun eğici bir tavır sergilediğini, birçok siber mağdurun siber zorbalığın kendisini etkilemediğini ifade etmesinin, bu kişilerin siber zorbalık içeren davranışları siber zorbalık olarak görmemesinden kaynaklandığını bildirmiştir.

Ryan, Kariuki ve Yılmaz (2011), Kanada ve Türkiye’de aday öğretmenlerin siber zorbalık algıları üzerine bir araştırma yapmışlardır. Buna göre; siber zorbalığın öğrenciler üzerinde güçlü bir etkisi olduğunu ve öğretmen adaylarının %75’ inin siber zorbalık için kaygı duyduğunu belirlemişlerdir. Türkiye’deki katılımcıların kendilerine siber zorbalık yapanları belirlemek için Kanada’da ki katılımcılara göre kendilerine daha fazla güvendiği belirlenmiştir. Her iki ülkedeki katılımcıları % 90’ ı siber zorbalık yönetimi konusunun hizmet içi eğitim programlarında ve öğrenci merkezli programlarda

yer alması gerektiğini aynı zamanda velilerin de bu programlara dahil edilmesi gerektiğini savunmuşlardır.

Erdur, Baker ve Tanrıkulu (2010), yapmış oldukları araştırmalarında; ortaokulda öğrenim gören 165 öğrenci ile siber zorbalık deneyiminin psikolojik sonuçları üzerinde çalışmışlardır. Çalışmalarına göre; siber mağduriyet ile depresyon arasında anlamlı bir ilişki olduğunu, siber zorbalığın ise depresyonla arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını belirlemişlerdir. Ayrıca siber zorbalık deneyiminin yaş ve cinsiyetle anlamlı bir ilişkisi olduğunu ve siber mağduriyetin depresyon belirtilerini arttırdığını saptamışlardır.

Yaman ve Peker (2012), lisede öğrenim gören 14 öğrenciyle nitel bir çalışma yapmışlardır. Yaptıkları çalışmada; ortaöğretim öğrencilerinin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin algılarını incelemişlerdir. Çalışmalarına göre; öğrencilerin en çok intikam alma, arkadaş ortamı ve can sıkıntısı gibi nedenlerden dolayı siber zorbalık yaptıkları, en çok kullandıkları yöntemlerin ise dilsel zorbalık, kimliği gizleme ve siber sahtecilik olduğu belirlenmiştir. Öğrenciler siber zorbalık davranışlarının artmasını sağlayan nedenleri ise; kendilerini iyi hissetmeleri, arkadaşlık ilişkilerini geliştirmeleri ve zamanı keyifli geçirmeleri şeklinde belirtmişlerdir. Öğrencilerin siber zorbalığa maruz kaldıkları durumlarda ise; öfke, üzüntü ve intikam duyguları yaşadıkları belirlenmiştir.

Yapılan araştırmalar ve çalışmalar neticesinde, siber zorbalığın genellikle sosyal medya, e posta, sohbet odaları, online oyun, anlık ileti, web siteleri ve cep telefonları aracılığıyla yapıldığı görülmektedir. En çok karşılaşılan siber zorbalık türleri ise taciz, iftira, tehdit, aldatma, şantaj, istenmeyen arama ve mesajlar ile küfür ve hakaret olduğu görülmektedir. Siber zorbalığa uğrayarak siber mağdur durumu düşen öğrencilerin, üzüntü, öfke, depresyon, düşük benlik kaygısı, hayal kırıklığı, intikam, nefret, güven eksikliği ve kızgınlık gibi duyguları sıkça yaşadıkları belirlenmiştir. Siber mağdur olan öğrencilerin okul başarılarında düşme, okul devamsızlığı, ders ve okul motivasyonlarında eksilme, okul fobisi ve ders çalışmama gibi problemler yaşadıkları belirlenmiştir.

2.6. Siber Zorbalıkla İlgili Yasal Düzenlemeler

Siber zorbalık ve siber mağduriyet ile ilgili ülkemizdeki yasal düzenlemelere ve önleyici çalışmalara göz attığımızda, Türk hukukunda siber zorbalığı doğrudan düzenleyen bir düzenleme bulunmadığını görmekteyiz. Bununla birlikte, siber zorbalık da dahil internet ortamında işlenen suçlara karşı uygulanacak prosedür, 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun kapsamında düzenlenmiştir. 5651 sayılı Kanun, siber zorbalık eylemlerinin gerçekleştirildiği ortamları işleten taraflara (yer sağlayıcılara) getirilen yükümlülükleri düzenlemekte olup; bu eylemlerin faillerine uygulanabilecek yaptırımlar ilgili buldukları kanunlar çerçevesinde araştırmalıdır. Örneğin, siber zorbalık teşkil eden eylem bir çocuk veya gencin tehdit edilmesini kapsıyorsa, Türk Ceza Kanunu kapsamında suç teşkil eden bu eylem, yine Türk Ceza Kanunu'nda belirtilen şekilde cezalandırılmaktadır (Kavuşturan, 2012).

Siber zorbalıkla ilgili en kapsamlı düzenlemeleri içeren ülke, Amerika'dır. Amerika'da konuyla ilgili olarak pek çok eyalet iç düzenlemeler getirmiş durumdadır. Bu düzenlemelerin bir kısmı eyaletlerde yaşanan siber zorbalık eylemlerini takiben getirilmiştir. Örneğin Florida'da yürürlükte bulunan yasa, uzun süre siber zorbalık kurbanı olduktan sonra intihar eden Jeffrey Johnston adlı bir gence, Massachusetts'te yürürlükte bulunan yasa ise yine intihar eden Phoebe Prince adlı bir gence ithaf edilmiştir. Massachusetts, Washington, California ve Florida gibi eyaletler siber zorbalıkla ilgili yasaları düzenlemiş ve gerekli ceza yaptırımlarını uygulamaktadırlar. Aynı zamanda bu eyaletlerde siber zorbalık teşkil eden eylemlerin önüne geçmek için öncelikli olarak okullara birtakım yükümlülükler getirilmiştir. Siber zorbalığın önüne geçecek politikalar belirlemek ve siber zorbalık yaptığı veya kurbanı olduğu bilenen çocuk ve gençlerin ailelerini durumdan haberdar etmek gibi yükümlülükler, bu kapsamda okullara getirilen yükümlülüklerin başında gelmektedir (Kavuşturan, 2012).

İngiltere' de ise siber zorbalıkla ilgili dört yasal düzenleme öne çıkmaktadır. "Taciz Eyleminden Korunma" kanunu geniş kapsamlı olması nedeniyle siber zorbalığı da içine alan bir kanundur. "Kriminal Adalet ve Kamu Düzeni Yasası" da tacizi kapsamakta ve aynı zamanda siber zorbalıkla ilgili olarak çevrimiçi mesajları da içine

almaktadır. “Kasti Eylemlere Yönelik İletişim Yasası” ve tehdit, aşağılama ve korkutma içeren telefon görüşmelerine yönelik olarak geliştirilen “Telekomünikasyon Yasası”, elektronik iletişimi kapsayan yasalardır. “İletişim Yasası” rahatsız etme, sıkıntı verme maksadı taşıyan yalan mesajların gönderilmesini ve bu içerikte mesaj göndermeye sebep olma eylemini de suç kapsamına almaktadır ve ceza yaptırımları uygulanmaktadır (<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/21>).

Siber zorbalıkla mücadele konusunda önemli adımlar atan bir diğer ülke ise Avustralya’ dır. Avustralya hükümeti, çocuk ve gençler ile aileleri bilinçlendirme çabasına ağırlık vermektedir. Avustralya’ da ki okulların kullandığı temel stratejilerden birisi hem öğrencilerin hem de ailelerin imzalamasını bekledikleri “sorumlu kullanım poliçesi” dir. Bu poliçe açık, anlaşılır olmalı, uygunsuz davranışlar net bir biçimde tanımlanmalı ve bu tür davranışların olumsuz sonuçları da açıkça anlatılmalıdır (Ofsted, 2010).

Siber zorbalıkla mücadelede başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere, İngiltere ve Avustralya gibi ülkelerde yasal düzenlemelerin yapıldığı, önleyici çalışmaların devlet ve sivil toplum örgütleri tarafından yürütüldüğü görülmektedir. Ülkemizde siber zorbalıkla ilgili yasanın çıkartılması gerektiği ve gerekli yaptırımların uygulanması gerektiği görülmektedir.

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması ve verilerin analizi için kullanılan araçlara değinilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu çalışma nitel bir durum çalışması olarak yürütülmüştür. Psikoloji, sosyoloji, antropoloji, eğitim gibi sosyal bilim alanlarında insan ve toplum davranışları incelenmektedir. Bu davranışları sayılarla açıklamak zordur. Ölçümler bize kaç kişinin nasıl davrandığını gösterir, ama “niçin?” sorusuna cevap veremez. İnsan ve grup davranışlarının “niçin” ini anlamaya yönelik araştırmalara “nitel araştırma” denir (Ergün, 2005).

Nitel araştırma, insanın kendi sırlarını çözmek ve kendi çabasıyla biçimlendirdiği toplumsal sistemlerin derinliklerini keşfetmek üzere geliştirdiği bilgi üretme yollarından birisidir (Özdemir, 2010). Nitel yöntemle tasarlanmış araştırmalarda ele alınan konu hakkında derin bir kavrayışa ulaşma çabası vardır. Bu yönüyle araştırmacı bir kâşif gibi hareket ederek ilave sorularla gerçekliğin izini sürer ve muhatabının öznel bakış açısına önem verir (Karataş, 2015).

Nitel araştırmacılar olayların ve bağlamların dilini kullanır, olayları bağlamı içerisinde inceler. Sorunları, içerisinde oluşup geliştiği değerler sisteminden yalıtılarak analiz etmez, durumlara egemen olan ilişkiler ağını kendi doğal ortamında yorumlamaya veya bunların anlamlarını ortaya çıkarmaya çalışır (Neuman, 2012).

Nitel araştırma yöntemiyle yapılan araştırmalarda konunun derinlemesine incelenmesi gerektiğinden araştırmacının katılımcı rolü ön plana çıkmaktadır. Araştırmacı dolaylı bilgi toplayan konumundan daha çok ilgili alanda zaman geçiren hedef kitleyi yakından tanıyan kişidir (Yıldırım ve Şimşek 2008). Görüşmeye katılan öğrencilerin yaşantılarını daha iyi ve derinlemesine analiz edebilmek için araştırmacı, nitel araştırma yöntemini seçmiştir. Yapılan araştırma ile siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin yaşantıları net olarak ortaya konmak istenmiştir. Tezle amaçlanan istatistiksel bilgiler elde etmek değil, öğrencilerin yaşantılarını daha iyi analiz edebilmektir.

Nitel görüşmelerde görüşmecinin işi görüşülen kişinin dünyasına girebilmek ve cevapları doğrulukla, özenle ve rahatlıkla alabilmektir. Görüşmeden elde edilecek verinin niteliği büyük ölçüde görüşmeciye bağlıdır. Çoğunlukla bu süreçte iki kişi arasında kurulacak içtenlikli ve yakınlığa dayalı etkileşim, görüşmecinin kendi dünyasını açabildiği bir ortam oluşturur. Görüşmeci bunu sağlamak için öncelikle güven duygusunu oluşturmalıdır. Görüşmeci görüştüğü kişiyi anlamak istediğini ve bunun önemini belirtmelidir. Görüşmeci iyi bir dinleyici olmalı ve geri beslemelerle kişiyi cesaretlendirmelidir (Kümbetoğlu, 2005).

Yapılan tez çalışmasında araştırmacı, yaptığı bireysel görüşmelerde katılımcı rolündedir ve öğrencilerin öğretmenliğini yapmıştır veya yapmaktadır. Araştırmacının bizzat kendisi bütün görüşmeleri yapmıştır. Araştırmacı görüşülen öğrencileri yakından tanımaktadır ve öğrencilerin kendilerini rahat ifade edebilmeleri için onların güvenini sağlamıştır. Öyle ki; görüşülen öğrencilerin çoğunluğu, yaşadığı olayı ilk olarak görüşmeciyle paylaştığını belirtmiştir. Araştırmacı, görüştüğü kişileri anladığını onlara hissettirmek istemiştir ve gerekli dönütlere başvurmuştur.

Araştırmacı, görüşülen öğrencilerin güvenini kazanarak, veri kaybı yaşamamak için görüşmeleri kayıt altına alacağını belirtmiş, görüşmecilerde bunu kabul etmiştir. Araştırmacı görüşme esnasında görüşülen kişilerin hal, hareket ve tavırlarını da gözlemlemiş, bunları not etmiştir. Araştırmacı ses kayıtlarından elde ettiği verileri değiştirmeden kendi notlarından da yararlanarak görüşmeleri analiz etmiş ve yorumlamıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırma, 2014–2015 eğitim öğretim yılında Nevşehir’ de bulunan bir ortaokulda gerçekleştirilmiştir. Araştırma, 1036 öğrencisi bulunan bir okulda yürütülmüştür. Evren içerisinden seçilen öğrenciler, araştırma konusuyla doğrudan ilgisi olan öğrencilerden oluşmalıdır. Çalışma grubuna alınan öğrenciler araştırma hakkında zengin bilgilere sahip olması gereken öğrencilerden oluşacağı için, amaçsal örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Ölçüt örneklemede katılımcılar belirli niteliklere sahip kişilerden oluşturulurlar. Örneklem için belirlenen ölçütü karşılayan kişiler örnekleme alınırlar. Araştırmada beş, altı, yedi ve sekizinci sınıfta bulunan öğrenciler içerisinden ölçüt örnekleme yöntemiyle öğrenciler belirlenmiştir.

Belirlenen öğrencilerde ölçüt olarak şu özelliklere yer verilmiştir:

Yaş: Görüşülen öğrenciler 11–15 yaşları arasında olmalıdır.

Siber zorbalık: Görüşülen öğrenciler siber zorbalığa maruz kalmış olmalıdır.

Süre: Öğrencilerin maruz kaldıkları siber zorbalık süresi 1 hafta ve üzerindeki sürede devam etmiş olmalıdır.

Okul: Görüşülen öğrenciler örgün eğitim kurumunda öğrenime devam etmelidir.

Gönüllülük: Görüşülen öğrenciler görüşmeyi kabul etmeli ve araştırmaya katkı yapma konusunda istekli olmalıdır.

Teknoloji Kullanımı: Öğrenciler internet, telefon, sosyal ağlar gibi iletişim teknolojilerinden en az birini kullanır durumda olmalıdır.

Belirlenen ölçütlere uyan 12 öğrenci belirlenmiş ve bu öğrencilerle görüşmeler yapılmıştır.

Ö1 (Görüşme yapılan 1 numaralı öğrenci): Ortaokul altıncı sınıfta okumakta olan ve 45-50 gün süresince Facebook isimli sosyal paylaşım sitesi üzerinden siber zorbalığa maruz kalan öğrenci. Görüşme Süresi: 13 dakika

Ö2 (Görüşme yapılan 2 numaralı öğrenci): Ortaokul yedinci sınıfta okumakta olan 30 gün boyunca online oyun ortamı üzerinden siber zorbalığa maruz kalan öğrenci. Görüşme Süresi: 12 dakika

Ö3 (Görüşme yapılan 3 numaralı öğrenci): Ortaokul sekizinci sınıfta okuyan ve bir hafta boyunca Facebook isimli sosyal paylaşım sitesi üzerinden siber zorbalığa maruz kalan öğrenci. Görüşme Süresi: 15 Dakika

Ö4 (Görüşme yapılan 4 numaralı öğrenci): Ortaokul altıncı sınıfta okuyan ve bir hafta boyunca Facebook isimli sosyal paylaşım sitesi üzerinden siber zorbalığa maruz kalan öğrenci. Görüşme Süresi: 15 Dakika

Ö5 (Görüşme yapılan 5 numaralı öğrenci): Ortaokul beşinci sınıfta okumakta olan ve 12-13 gün boyunca online oyun ortamı üzerinden siber zorbalığa maruz kalan öğrenci. Görüşme Süresi: 16 Dakika

Ö6 (Görüşme yapılan 6 numaralı öğrenci): Ortaokul sekizinci sınıfta okuyan ve bir aydan fazla bir süre Facebook isimli sosyal paylaşım sitesi üzerinden siber zorbalığa maruz kalan öğrenci. Görüşme Süresi: 15 Dakika

Ö7 (Görüşme yapılan 7 numaralı öğrenci): Ortaokul yedinci sınıfta okumakta olan ve 10 gün boyunca Facebook isimli sosyal paylaşım sitesi üzerinden siber zorbalığa maruz kalan öğrenci. Görüşme Süresi: 13 Dakika

Ö8 (Görüşme yapılan 8 numaralı öğrenci): Ortaokul beşinci sınıfta okuyan ve iki ay boyunca e-posta aracılığıyla siber zorbalığa maruz kalan öğrenci. Görüşme Süresi: 10 Dakika

Ö9 (Görüşme yapılan 9 numaralı öğrenci): Ortaokul yedinci sınıfta okuyan ve bir hafta boyunca Facebook isimli sosyal paylaşım sitesi üzerinden siber zorbalığa maruz kalan öğrenci. Görüşme Süresi: 11 Dakika

Ö10 (Görüşme yapılan 10 numaralı öğrenci): Ortaokul altıncı sınıfta okumakta olan ve bir hafta boyunca cep telefonu aracılığıyla siber zorbalığa maruz kalan öğrenci. Görüşme Süresi: 12 Dakika

Ö11 (Görüşme yapılan 11 numaralı öğrenci): Ortaokul altıncı sınıfta okuyan ve 25 gün boyunca Facebook isimli sosyal paylaşım sitesi üzerinden siber zorbalığa maruz kalan öğrenci. Görüşme Süresi: 11 Dakika

Ö12 (Görüşme yapılan 11 numaralı öğrenci): Ortaokul altıncı sınıfta okuyan ve bir hafta boyunca Facebook isimli sosyal paylaşım sitesi üzerinden siber zorbalığa maruz kalan öğrenci. Görüşme Süresi: 12 Dakika

Görüşme yapılan öğrencilerin özellikleri Tablo-1 de gösterilmiştir.

Tablo-1: Görüşmeye Katılan Öğrencilerin Özellikleri

Katılımcı	Sınıf	Maruz Kalınan Ortam	Maruz Kalınan Süre (Gün)	Görüşme Süresi (Dakika)
Ö1	6	Facebook	45-50	13
Ö2	7	Online Oyun	30	12
Ö3	8	Facebook	7	15
Ö4	6	Facebook	7	15
Ö5	5	Online Oyun	12-13	16
Ö6	8	Facebook	30-35	15
Ö7	7	Facebook	10	13
Ö8	5	E-posta	60	10
Ö9	7	Facebook	7	11
Ö10	6	Cep Telefonu	7	12
Ö11	6	Facebook	25	11
Ö12	6	Facebook	7	12

3.3. Veri Toplama Aracı

Araştırma öncesinde siber zorbalığa maruz kalmış üç öğrenci ile pilot çalışma yapılmıştır. Yapılan pilot çalışmada ölçütlere uyan öğrencilerle görüşme yapılmış ve görüşme sonunda en dikkat çekici hususlar belirlenmiş, genel sorular ve konuşma esnasında ortaya çıkan sorular tespit edilmiştir. Bu görüşmeler de dikkate alınarak uzmanlar ile görüşme formu hazırlanmıştır (EK-1).

Hazırlanan görüşme formunda bulunan sorular öğrencilere yöneltilerek, öğrencilerle yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Yapılan pilot çalışmada öğrencilerin

görüşme esnasındaki durumları incelenmiş ve tez aşamasında yapılan görüşmelerde buradan elde edilen tespitlerden de faydalanılmıştır.

Veri kaybını önlemek için yapılan görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmıştır. Görüşmelerden sonra ses kayıtları dinlenerek bütün görüşmeler kâğıt üzerine dökülmüştür.

3.4. Verileri Toplama Süreci

Verileri toplamak için nitel araştırmalarda sıklıkla kullanan yöntemlerden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme (mülakat) tekniği kullanılmış ve öğrencilerle bireysel görüşmeler yapılmıştır. Araştırmalarda yaygın kullanılan veri toplama tekniklerinden biri olan görüşme; araştırmacının önceden hazırlanmış soruları sorduğu ve karşısındaki kişinin sorulara yanıtlar verdiği amaçlı bir söyleşidir (Kuş, 2003). Görüşme, insanların bakış açılarını, öznel deneyimlerini, duygularını, değerlerini ve algılarını ortaya koymada kullanılan oldukça güçlü bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Görüşme için cevaplayıcıların kendilerini zihnen rahat düşünecekleri ortam sağlandıktan sonra görüşmelere başlanmıştır. Aynı zamanda, cevaplayıcıların ve araştırmacının zihinsel olarak görüşmeye hazır olduğu kanaatine varıldıktan sonra görüşmelere başlanmıştır. Uygun ortam sağlandıktan sonra da cevaplayıcılarla bireysel olarak görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler, okul rehberlik odasında, öğle arasındaki vakitlerde, her bir öğrenci ile ayrı günlerde yapılmıştır.

Araştırmacı, araştırmanın geçerliliğini sağlamak için, siber zorbalığa maruz kalmış üç öğrenci ile pilot çalışma yapmıştır. Yapılan pilot çalışmada ölçütlere uyan öğrencilerle görüşülmüş ve yeni sorular eklenerek veya gereksiz sorular çıkartılarak görüşme formu hazırlanmıştır. Araştırmacı, hazırladığı formu üç farklı rehber öğretmene, dört farklı ders öğretmenine ve uzmanlara inceletmiş ve gerekli düzeltmeleri yapmıştır. Araştırmacı, veri kaybını önlemek için, bütün görüşmeleri kaydetmiş aynı zamanda görüşme esnasında notlar alarak tarafsız bir şekilde gözlem yapmıştır. Yine, görüşülen öğrencilerin ses kayıtlarını dinleyerek kâğıda aktarmış ve öğrencilerin

konuşmalarına analizlerinde sık sık yer vermiştir. Araştırmacı bunları yaparak, öğrencilerin gerçek düşüncelerini tarafsız bir şekilde yansıtmaya gayretine gitmiş ve geçerliliği sağlamaya çalışmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Nitel veri analizinde üç yol önerilmektedir. Birinci olarak, elde edilen verilerin özgün şekline mümkün olduğunca bağlı kalınarak ve gerektiğinde katılımcıların ifadelerinden doğrudan alıntı yapılarak betimsel bir yaklaşımla verilerin sunulmasıdır. İkinci yol ise, veriler betimsel bir yaklaşımla sunulmakla birlikte bazı temalar belirlenerek temalar arasında ilişkiler de kurulur. Üçüncü olarak araştırmacı betimleme ve tematik analizin yanında kendi yorumlarını da kullanarak verileri analiz eder. Aynı araştırmada bu üç yaklaşım bir arada kullanılarak da veri analizi yapılabilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Betimsel analizde amaç görüşme ve gözlem sonucu elde edilen verilerin düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya sunulmasıdır. Veriler daha önceden belirlenmiş temalara göre sınıflandırılır, özetlenir ve yorumlanır. Bulgular arasında neden-sonuç ilişkisi kurulur ve gerekirse olgular arasında karşılaştırmalar yapılır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Görüşme esnasında ses kaydı ile kayıt altına alınan veriler kâğıt üzerine aktarılmış ve betimsel analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Öğrencilerle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler temalar çerçevesinde özetlenmiştir. Temalar, görüşmeler öncesinde yapılan pilot çalışma, görüşme soruları ve kavramsal çerçeve değerlendirilerek oluşturulmuştur. Hazırlanan temalar, öğrencilerle yapılan görüşmelerden sonra tekrar gözden geçirilmiştir. Araştırmacı, görüşmeler esnasındaki kendi gözlem ve notlarını da kullanarak, görüşmeleri yorumlamış ve analiz etmiştir.

Araştırmacı, yaptığı görüşmelerle beraber gözlemlerini de kullanmış ve veri analizi için gerekli temalara son halini vermiştir. Araştırma sorularına ve araştırmanın

kavramsal çerçevesine, araştırmacının görüşme ve gözlemlerinin de eklenmesi ile aşağıdaki temalar belirlenmiş ve belirlenen temalara göre analizler yapılmıştır.

1. Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin internet ve cep telefonu kullanım durumları
2. Siber zorbalık kavramı ve siber zorbalık durumunda yapılması gerekenler hakkındaki görüşler
3. Siber zorbalığın niteliği ve öğrencilerin tepkileri
4. Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin yardım arama davranışları
5. Siber zorbalığa maruz kalmanın duygusal etkileri
6. Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin aileleri ve arkadaşları ile ilişkileri
7. Siber zorbalığın ders çalışma durumuna etkisi
8. Siber zorbalığın akademik başarıya ve okula etkisi

Görüşmelerden elde edilen veriler açık bir biçimde betimlenmeye çalışılmıştır. Görüşme yapılan bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilmiştir. Yapılan betimlemeler neden sonuç ilişkisi ile irdelenmeye çalışılarak sonuçlara ulaşılmıştır.

Veriler analiz edilirken ve yorumlanırken görüşülen öğrencilerin görüşme esnasındaki tutum, hal ve hareketleri de gözlemlenmiş ve bunlar araştırmacı tarafından not edilerek analizlerde göz önüne alınmıştır. Ayrıca, bazı temalara ait cevaplar tablolaştırılarak analizlerin daha iyi anlaşılması sağlanmıştır.

Araştırmacı, görüşmelerden elde ettiği verileri rehber öğretmenlerle incelemiş onlarında elde edilen verilerin benzer çalışmalardaki verilerle uyumlu olup olmadığı konusunda onaylarına başvurmuştur. Aynı zamanda, verileri katılımcı öğrencilerle de incelemiş ve onların onaylarını da almıştır. Araştırmacı bulguların geçerliliğini sağlamak için hem rehber öğretmenlerden, hem katılımcı öğrencilerden, hem de uzmanlardan onay alma yolunu seçmiştir.

Araştırmacı, daha önce yapılan araştırmaları incelemiş, yapılan nicel araştırmalardaki oranlara da bakarak kendi bulduğu bulguların, önceki çalışmalarda hangi oranda bulunduğunu gözlemlemiştir. Ayrıca, kendinden önce az sayıda yapılan nitel araştırmaları da incelemiş ve elde edilen sonuçların ortak ve farklı yönlerini değerlendirmiştir. Araştırmacı, yaptığı araştırmanın önceki araştırmalarla, siber zorbalığın öğrenci üzerindeki etkiler alanında ve akademik başarı üzerindeki etkiler alanında ortak sonuçlara sahip olduğunu belirlemiştir.

Araştırmacı, güvenilirliği sağlamak için, ilk olarak çalışma grubuna alacağı öğrencileri amaçsal örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemiyle seçmiştir. Yeterince veriye ulaşabilmek için, farklı sınıf düzeylerinden 12 öğrenci ile bireysel görüşmeler yapmıştır. Çalışma grubuna dâhil olan öğrencilerle gerekli güven duygusunu karşılıklı olarak yaşamıştır. Gruba alınan öğrenciler, araştırmaya katılma konusunda istekli ve gönüllüdür. Araştırmacı, güvenilirliği sağlamak için, öğrenciler ile yapılan görüşmeleri ses kaydına almış ve raporlaştırdıktan sonra her bir öğrenciye okutarak, görüşmenin onayını almıştır. Verileri analiz ederken de ayrıntılı şekilde betimleme yapmaya çalışmış ve sık sık öğrencilerin ifadelerine yer vermiştir.

Araştırmacı, elde edilen veriler güvenilirliğini sağlamak için öğrencilerle bireysel görüşmeler yaparken, gözlem de yapmış ve bunları not ederek analizlerde kullanmıştır. Daha önceden yapılan çalışmaları incelemiş ve kavramsal çerçeveye bağlı olarak temalar oluşturma yoluna gitmiştir. Araştırmacı, yaptığı görüşmelerde katılımcı rolündedir ve görüştüğu öğrencileri tanımaktadır. Araştırmacı ve katılımcı öğrenciler arasında gerekli güven ortamı mevcuttur.

4. BULGULAR ve YORUM

Bu bölümde çalışma grubuna alınan öğrencilerle yapılan bireysel görüşmeler sonucunda elde edilen verilerin analizleri dokuz ayrı tema altında sunulmaktadır.

4.1. Siber Zorbalığa Maruz Kalan Öğrencilerin İnternet ve Cep Telefonu Kullanım Durumları

Bu bölümde öğrencilerin internet kullanım sıklıkları ve internet kullanım alanları, internet kullanırken velilerinden izin alıp almadıkları üzerinde durulmuştur. Ayrıca, öğrencilerin cep telefonu kullanım alanları, evde veya okulda cep telefonunu kullanırken izinli olup olmadıkları ve gerçek yaşamda tanımadıkları kişilerle internet ve cep telefonu aracılığıyla iletişim kurma durumlarının ne olduğu üzerinde durulmuştur.

Yapılan görüşmelerde öğrencilere internet kullanım sıklıklarıyla ilgili sorulan “interneti ortalama kullanım sıklığınız nedir?” sorusuna verilen cevaplara göre aşağıdaki zaman dilimleri oluşturulmuş ve hangi öğrencinin ne sıklıkta internet kullandığı Tablo-2 de gösterilmiştir.

Tabloya göre, siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin internet kullanım sıklıklarına bakıldığında; günlük 4 saatten fazla kullanım (n=4), günlük 1 saatten az kullanım (n=3), her gün kullanmam (n=3) ve günlük 2 saatten fazla kullanım (n=2) şeklinde cevaplar alınmıştır. Kategorilere göre frekanslara bakıldığında öğrencilerin internet kullanım sıklıklarının farklı olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla siber zorbalığa maruz kalan öğrenciler çok sık internet kullanan öğrencilerdir denilememektedir. Öğrenciler her gün internete girmeyip, haftada iki veya üç defa internete girseler de siber zorbalığa maruz kalabilmektedir.

Tablo-2: Öğrencilerin İnterneti Kullanım Sıklıkları

Zaman Dilimleri	Günlük 4 saatten fazla kullanım	Günlük 2 saatten fazla kullanım	Günlük 1 saatten az kullanım	Her gün kullanmam
Ö1				X
Ö2	X			
Ö3		X		
Ö4				X
Ö5		X		
Ö6	X			
Ö7			X	
Ö8			X	
Ö9			X	
Ö10				X
Ö11	X			
Ö12	X			

Öğrencilerin interneti kullanım amaçlarına yönelik olarak sorulan “ interneti hangi amaçlarla kullanırsınız?” ve “hangi sosyal paylaşım ortamlarını kullanmaktasınız?” sorularına verilen cevaplara göre elde edilen alanlar Tablo-3 te gösterilmiştir.

Tablo-3: Öğrencilerin İnternet Kullanım Alanları

Kullanım Alanları	Ö1	Ö2	Ö3	Ö4	Ö5	Ö6	Ö7	Ö8	Ö9	Ö10	Ö11	Ö12
Ödev	X			X	X		X	X		X		X
Facebook	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X	X
Twitter	X	X					X					X
Online Oyun		X		X	X			X				X
Youtube		X		X		X						X
Instagram			X						X			
Film					X					X		

Öğrencilerin internet kullanım alanlarına bakıldığında; Facebook (n=11), Ödev (n=7), Online Oyun (n=5), Youtube (n=4), Twitter (n=4), Instagram (n=2) ve Film (n=2) şeklinde alanlarda internet kullandıkları ortaya çıkmıştır. Verilen cevaplara göre siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin Ö10 hariç hepsinin Facebook kullandığı görülmektedir. Ö10 ise hiçbir sosyal paylaşım ortamını kullanmadığını belirtmiştir.

Öğrencilerin sosyal paylaşım ortamlarını çok sık kullandıkları, özellikle Facebook isimli sosyal paylaşım ortamının tercih edildiği belirlenmiştir. Hatta bazı öğrenciler interneti sadece Facebook olarak düşünmektedir. Bu alanda kendisine yöneltilen soruya; Ö6 “Okuldan saat üç gibi dönüyordum. Gece saat bire kadar olan vaktin bir saatini ailemle geçiriyordum, dört saatinde ders çalışıyordum. Kalan altı saatlik kısımda internet kullanıyordum. İnternette ise sadece Facebook kullanıyordum ara sıra da youtubedan video izliyordum...”

Ö11 ise “Okuldan saat 4 te dönüyordum ve hemen internet kullanmaya başlıyordum. Gece bire ikiye kadar Facebookta oluyordum, başka bir şey kullanmıyordum...” şeklinde cevaplar vermişlerdir.

Öğrenciler sosyal paylaşım ortamlarından sonra en çok ödev alanında ve online oyun alanında interneti kullandıklarını belirtmişlerdir. Instagram isimli bilgi paylaşım aracı ve film izlemek için de öğrencilerin nadiren internet kullandığı görülmektedir.

Öğrencilerden “internet kullanırken velilerinden izin alıyor muydunuz?” sorusuna yedi tanesi “evet, her zaman izin alarak kullanıyordum.” şeklinde cevap vermiştir. Dört öğrenci “genellikle izin alırdım ama izinsiz kullandığım da oluyordu.” şeklinde cevap vermiştir.” Sadece bir öğrenci izinsiz olarak kullandığını belirtmiştir. Öğrencilerin velilerinden izinli olarak interneti kullandıkları görülmektedir ancak veliler internet kullanırken öğrencilerin neler yaptıklarını kontrol etmemektedir. Bu da öğrencilerin olumsuz etkilendiği siber zorbalık ve siber mağduriyet gibi sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ayrıca öğrencilerin hafta sonları bilgisayar üzerinden izinli olarak internet kullandıkları hafta içinde ise velilerinden gizli olarak akıllı telefonlar vasıtasıyla internete bağlanabildikleri de tespit edilmiştir.

Öğrencilerin cep telefonu kullanırken velilerinden veya öğretmenlerinden izinli

olup olmadıkları konusundaki soruyla ilgili cevaplara bakıldığında; öğrencilerden sekiz tanesi okula telefon getirmediklerini, getirmeleri gerektiğinde de öğretmenlerine teslim ettiklerini belirtmişlerdir. Üç öğrenci okula bir veya iki defa telefon getirdiğini ve izinsiz olduğunu belirtmiş, bir öğrenci ise okulda izinsiz olarak telefon kullandığını belirtmiştir. Velilerden izinli olup olamama konusunda ise üç öğrenci cep telefonu kullanmadığını, beş öğrenci sürekli olarak izinli kullandığını, dört öğrenci ise zaman zaman izinsiz kullandığını belirtmişlerdir. Ailelerinden izinsiz olarak telefon kullanan öğrenciler genelde hafta içi Facebook’ a bağlanabilmek için izinsiz kullandıklarını belirtmişlerdir.

Öğrencilerin cep telefonlarını kullanım amaçlarına yönelik olarak sorulan “Cep telefonunu kullanırken hangi özelliklerinden faydalaniyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar Tablo-4 te belirtilmiştir.

Tablo-4: Öğrencilerin Cep Telefonlarını Kullanım Alanları

Kullanım Alanları	Ö1	Ö2	Ö3	Ö4	Ö5	Ö6	Ö7	Ö8	Ö9	Ö10	Ö11	Ö12
Konuşma	X	X	X		X			X	X	X		
Mesajlaşma	X		X		X			X	X	X		
Facebook	X		X			X		X				
Whatsapp	X		X									X
Oyun					X			X				
Cep Telefonu Kullanmam				X			X				X	

Öğrencilerin cep telefonu kullanım alanlarına ilişkin sorulan “Cep telefonu kullanırken hangi özelliklerinden faydalaniyorsunuz?” ve “cep telefonunuzda yüklü olan haberleşme programları nelerdir?” sorularına verdikleri cevaplara göre; konuşma (n=7), mesajlaşma (n=6), Facebook kullanımı (n=4), Whatsapp kullanımı (n=3), cep telefonu kullanmıyorum (n=3) ve oyun (n=2) şeklindedir. Öğrencilerin verdikleri cevaplara göre; öğrenciler cep telefonlarını en sık konuşma ve mesajlaşma için

kullanmakta, bunun yanında Facebook ve Whatsapp gibi ortamları da kullanmaktadırlar. Aynı zamanda bazı öğrenciler bilgisayar kullanımının yasak olduğu durumlarda Facebook kullanabilmek için ailelerinden izinsiz olarak cep telefonlarını kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu konuda;

Ö6 “Cep telefonunu internet ve Facebook için kullanırım. Konuşmak için pek kullanmam. Çünkü bilgisayarı sadece hafta sonları kullanabiliyorum. Onun dışında Facebook için ailemden gizli bir şekilde hafta içi cep telefonu kullanıyorum...” şeklinde cevap vermiştir.

Öğrencilerden 11 tanesi “Gerçek yaşamda tanımadığınız kişilerle cep telefonundan konuşur veya mesajlaşır mısınız?” şeklindeki soruya “hayır” cevabını vermişlerdir. Sadece Ö9 bu konudaki soruya “Arayan olduğunda konuşuyorum ama uzun süreli değil, ama mesajlaşmam.” şeklinde cevap vermiştir. Ayrıca öğrencilerin hiçbiri internet ortamında TC numarası, telefon numarası ev adresi gibi özel bilgilerini paylaşmamaktadır.

“Gerçek yaşamınızda tanımadığınız kişilere internet ortamında arkadaşlık isteği gönderir misiniz veya tanımadığınız kişilerden gelen teklifleri kabul eder misiniz?” şeklindeki soruya öğrencilerden 11 tanesi tanımadığı kişilere istek göndermediği, bir tanesi ise ortak arkadaşı varsa tanımasa da istek gönderdiği cevabını vermiştir. Öğrencilerden 5 tanesi gerçek yaşamda tanımadığı kişilerden gelen arkadaşlık isteklerini asla kabul etmediğini, 7 tanesi ise ortak arkadaşımız varsa kabul ederim şeklinde cevap vermiştir. Kabul etme sebebi olarak; Ö9 “Bana gelen isteklerde ortak arkadaşımız varsa tanımasam da kabul ederim, sosyal ortamdaki çevrem geniş olsun diye arkadaş yaparım.” şeklinde Ö2 ise “Oyun ortamında tanıştığım ve samimi olduğum arkadaşlarımdan gelen istekleri gerçek yaşamda tanımasam da kabul ederim.” şeklinde açıklamıştır.

Öğrencilerden sekiz tanesi “Gerçek yaşamda tanımadığınız kişilerle internet ortamında konuşur musunuz?” şeklindeki soruya hayır, konuşmam cevabını vermişlerdir. Ö2 ve Ö12 ise oyun ortamlarında tanımadıkları kişilerle konuştuklarını belirtmişlerdir. Bu konuda Ö6 “Erkek olursa konuşmam, ama ortak arkadaşımız çok ise

ve kız ise belli bir süre konuşuyorum. Kafama uyarsa konuşmaya devam ediyorum değilse bitiriyorum.” Ö9 ise “Gerçek yaşamda tanımasam da çevrem geniş olsun diye Facebook ta arkadaş olur ve konuşurum.” şeklinde cevaplar vermişlerdir. Ayrıca öğrencilerden dokuz tanesi sadece kendi adına sosyal paylaşım ortamlarında hesap oluşturduğunu belirtirken üç tanesi sahte isimlerle de hesap oluşturduğunu belirtmiştir.

4.2. Siber Zorbalık Kavramı ve Siber Zorbalık Durumunda Yapılması Gerekenler Hakkındaki Görüşler

Bu bölümde öğrencilerin siber zorbalık hakkında bilgi sahibi olma durumları ve siber zorbalığa maruz kalma durumunda neler yapabilecekleri konusunda bilgileri olup olmadığı konusu üzerinde durulmuştur.

Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilere siber zorbalık kavramı hakkında yöneltilen “Siber zorbalık kavramını biliyor musunuz, daha önce hiç duydunuz mu?” şeklinde yöneltilen soruya öğrencilerden 11’ i bu kavramı ilk defa araştırmacıdan duyduklarını belirtmişlerdir.. Sadece bir öğrenci bu konudaki soruya daha önce internette karşılaştığı bir sayfa da okuduğunu belirtmiştir. Bunun üzerine “Açıklayabilir misiniz?” şeklindeki sorulan soruya; Ö12 “Sinir bozan kötü hareketler, yapılan işlemlerdir.” şeklinde cevap vererek konu hakkında bilgisi olduğunu söylemiştir.

Siber zorbalık durumunda yapılabileceklerle ilgili öğrencilere sorulan “Siber zorba davranışa maruz kalan insanların neler yapabileceğini araştırdınız mı?” şeklindeki soruya da yine 11 öğrenci; hiçbir bilgileri olmadığını, hiç araştırmadıklarını ve hukuki olarak da neler yapabileceklerini bilmedikle cevabını vermişlerdir. Bu konuda sadece Ö3 “Şikâyetçi olup mahkemeye verebileceğimi biliyorum...” şeklinde cevap vermiştir.

Bu cevaplardan da anlaşılacağı üzere siber zorbalığa maruz kalan öğrenciler siber zorbalık kavramı hakkında herhangi bir bilgiye sahip değillerdir. Aynı zamanda öğrenciler siber zorbalığa maruz kaldıklarında neler yapabileceklerini de bilmemektedir. Öğrencilere siber zorbalık konusunda bilgiler verilmesi gerekmektedir.

4.3. Siber Zorbalığın Niteliği ve Öğrencilerin Tepkileri

Bu bölümde öğrencilerin ne tür siber zorba davranışlara maruz kaldığı ve maruz kaldıkları bu davranışlara nasıl tepkiler verdikleri üzerinde durulmuştur.

Öğrencilerin hangi dijital teknolojiler kullanılarak siber zorbalığa maruz kaldıklarına ilişkin veriler Tablo-5 te gösterilmiştir.

Tablo-5: Öğrencilerin Siber Mağduriyet Yaşadıkları Ortamlar

Sanal Ortamlar	Facebook	Oyun Odaları	E- posta	Cep Telefonu
Ö1	X			
Ö2		X		
Ö3	X			
Ö4	X			
Ö5		X		
Ö6	X			
Ö7	X			
Ö8			X	
Ö9	X			
Ö10				X
Ö11	X			
Ö12	X			

Öğrencilerin maruz kaldıkları siber zorbalık olayının niteliğini öğrenmek için sorulan “Ne tür bir siber zorbalık davranışına maruz kaldınız, nasıl oldu?” sorusuna verilen cevaplara göre öğrencilerin siber zorbalığa uğradıkları ortamlar; Facebook (n=8), oyun odaları (n=2), e- posta (n=1) ve cep telefonu (n=1) şeklindedir. Öğrencilerin birçoğunun Facebook isimli sosyal paylaşım sitesi aracılığı ile siber zorbalığa maruz kaldığı görülmektedir. Yine online oyun odalarında da öğrencilerin siber zorbalığa uğradıkları belirlenmiştir.

Öğrencilerin maruz kaldıkları siber zorbalığın türü ve niteliğini belirlemek için öğrencilere yöneltilen “ Ne tür bir siber zorbalık davranışına maruz kaldınız, nasıl oldu?” sorusuna öğrencilerin verdikleri cevaplara göre oluşturulan maruz kalınan siber zorba davranışın niteliği ile ilgili veriler Tablo-6 da gösterilmiştir.

Tablo-6: Maruz Kalınan Siber Zorba Davranışın Niteliği

Zorbalığın Türü	Ö1	Ö2	Ö3	Ö4	Ö5	Ö6	Ö7	Ö8	Ö9	Ö10	Ö11	Ö12
Cinsel içerikli hakaret (küfür)	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Tehdit	X	X	X		X	X	X	X	X			
Sosyal Paylaşım hesaplarının şifrelerini ele geçirme		X									X	X
Aşağılama		X		X								
İftira				X								
Özel içerikli görüntüleri ele geçirme						X						

Bütün öğrencilerin maruz kaldığı siber zorbalık davranışlarının içeriğinde cinsel içerikli hakaret (küfür) olduğu belirlenmiştir. Buradan hareketle toplumumuzda karşıdaki insana hakaret etmek için küfürün ne kadar yaygın şekilde kullanıldığı da ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda öğrencilerin maruz kaldığı siber zorbalık davranışlarında; sekiz öğrencinin tehdit yoluyla, üç öğrencinin şifreleri ele geçirilerek, iki öğrencinin aşağılanarak siber zorbalığa maruz kaldıkları belirlenmiştir. Yine bir öğrenci iftira atılarak, bir öğrenci de özel içerikli görüntülerinin ele geçirilip buradan tehdit edilmesiyle siber zorbalığa uğramıştır. Burada belirttiğimiz türde siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin bazılarının ifadeleri şu şekilde olmuştur;

Ö1 “...Ne yapacağımı bilemedim sürekli bana küfürler yazıyordu. 1,5 ay boyunca önce bana küfürler etti, sonra benimle çıkar mısın demeye başladı. Sana bir daha böyle şeyler söylemeyeceğim, sakın kimseye söyleme dedi. Sonra okulunu biliyorum seni takip

edeceğim, birine söyleme demeye başladı. Çok korktum. Her girdiğimde engelliyordum ama sonraki girişimde engellenmemiş oluyordu...”

Ö3 “...Bir hafta bana küfür etti, tehdit etti. Aramızda tartışmalar çıktı. Bir hafta süreyle Facebookta karşılıklı kavga ettik. Büyük büyük kızlar toplayıp okul çıkışı geldiler. Okulun dışında karşılıklı ağız kavgası ettik. Polisler geldi. Beni tutup okula getirdiler. Polisler olayı öğretmenlerime bildirdi, öğretmenlerimde ailemi aradı ve herkesin haberi oldu.”

Ö4 “...Her Facebooka girdiğimde bana kapıcı bozuntusu konuşma benle, ben kapıcı bozuntularıyla arkadaş olmam dedi. Anne ve babasına söylemiş, onlarda gelip beni sıkıştırdılar. Kızımızla konuşma dediler. Biz tartıştıktan sonra geldi sınıfa birçok iftira attı. Facebook üzerinden yine iftiralar attı, küfürler etti, hakaret etti.”

Ö5 “Minecraft isimli online oynadığım oyunum vardı. Oyununu bana mecburen vereceksin dedi. Nerde oturduğunu biliyorum dedi adresimi söyledi ama sokağı yanlış söyledi. Küfürler ve hakaretler etmeye başladı. Veremem kusura bakma dedim. Oraya gelir seni döverim dedi, tehdit etmeye başladı...”

Ö12 “...Facebook adreslerimden en çok kullandığım ikinci adresi çaldı. Bu adresten benim kendi Facebook adresime, hem de diğer arkadaşlarıma sürekli küfür etmeye başladı...”

Ö6 “...Bana gelen sexle ilgili içeriği aramız iyiyken bilgisayarına kaydetmişti. Aramız bozulduktan sonra internetten birbirimize küfretmeye başladık ve ben bunun şerefine dokunacak çok ağır bir laf söyledim. Bunun üzerine O da okuluna gelip o içeriği her yere asacağım ve senin ismini de yazacağım herkes öğrenecek diye beni tehdit etmeye başladı...”

Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin ifadelerinden de anlaşılacağı gibi öğrencilerin hepsi küfre maruz kalmakta ve bununla beraber tehdit edilmekte veya aşağılanmaktadır. Aynı zamanda öğrencilerin bazılarının internet üzerinde başlayan siber zorbalık olayları, gerçek hayata yansımakta bazıları bu olaylar yüzünden polislerle tanışmakta, bazıları okuldan cezalar almakta, bazıları da dövülmektedir.

Öğrencilerden bazılarının maruz kaldıkları olayları anlatırken yine gerginleştiği, özellikle tehdit edilenlerin ellerinin terlemeye başladığı, farklı el kol hareketleri yaptıkları, bazılarının ağlayacak kadar duygulandığı, bazılarının ise hocam yine fena oldum şeklinde söylemlerde bulunduğu da araştırmacı tarafından gözlenmiştir.

Öğrencilerin kimler tarafından siber zorba davranışa maruz kaldığını belirlemek için sorulan “Uğradığınız siber zorba davranışı sergileyen kişiyi gerçek yaşamınızda tanıyor muydunuz?” şeklindeki soruya öğrencilerden sekiz tanesi “hayır, tanımıyorum” cevabını vermiştir. Öğrencilerden iki tanesi arkadaşımı, iki tanesi ise en samimi arkadaşlarımdan birisiydi şeklinde cevap vermiştir. Öğrencilerin siber zorba davranışlara kim olduğunu bilmedikleri kişiler tarafından veya arkadaşları tarafından uğradığı görülmektedir.

Öğrencilerin uğradığı siber zorbalığın süresini belirlemek için sorulan soruya öğrencilerden beş tanesinin bir ay ve üzerinde yedi tanesinin ise yedi gün ile on beş gün arasında değişen süreler şeklinde cevap verdikleri belirlenmiştir.

Öğrencilerin maruz kaldıkları siber zorbalığa karşı verdiği tepkileri belirlemek için sorulan “Maruz kaldığınız siber zorba davranışa nasıl bir tepki verdiniz?” şeklindeki soruya öğrencilerden dokuz tanesi cevap veremediğini, sus yapma dediğini veya engellemeye çalıştığını belirterek cevap vermiştir. Öğrencilerden üç tanesi ise aynı şekilde karşılık verdiğini “o ne dediye bende aynen cevaplar verdim” şeklinde belirtmiştir. Bu konuyla ilgili bazı öğrencilerin ifadeleri şöyledir;

Ö2 “Sadece korktum bir şey diyemedim, cevap veremedim, karşı gelemedim...”

Ö3 “İlk başlarda cevap vermedim. Ama anneme babama laf söylemeye başlayınca bende aynı şekilde ona karşılık verdim.”

Ö6 “Herkesin içinde benden özür dileyeceksin diye beni tehdit etti. Bir ay boyunca her gün gerek ortak paylaşım alanında gerekse özel konuşmalarda özür diledim. Özel konuşmalarda defalarca özür dileyip lütfen yapma diye günlerce yalvardım. Yani istediği davranışı sergiledim. Ne yapabilirdim ki?”

Ö12 “Sadece korktum bir şey diyemedim, sadece sus dedim...”

Ö11 “O bana durmadan küfrediyordu bende ona aynen karşılık verdim...”

Öğrencilerin uğradıkları siber zorbalık durumunda korkarak cevap vermekten kaçındıkları veya karşıdaki kişiyi engellemeye çalışarak pratik çözümler bulmaya çalıştıkları görülmektedir. Yine karşıdaki kişinin tehditlerinden korkarak özür dilediğini belirten öğrencilerde bulunmaktadır. Üç öğrenci ise aynen cevap verdiğini, korkmadığını belirtmiştir.

4.4. Siber Zorbalığa Maruz Kalan Öğrencilerin Yardım Arama Davranışları

Bu bölümde siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin bu durumu ilk olarak kimlerle paylaştıkları, kimlerden yardım istedikleri ve olayı kimlerden gizlemeye çalıştıkları gibi konular üzerinde durulmuştur.

Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin konuyu ilk olarak kimlerle paylaştıklarını belirlemek için sorulan “Uğradığınız siber zorba davranışı ilk olarak kiminle paylaştınız?” sorusuna verilen cevaplara göre; öğrencilerden beş tanesi olayı hiç kimseyle paylaşmadıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerden dört tanesi olayı ilk olarak kendilerine yakın olan arkadaşlarıyla paylaştıklarını, bir öğrenci ablasıyla paylaştığını, bir öğrenci bilgisayardan iyi anlayan bir akrabasıyla paylaştığını ve sadece bir öğrenci de annesi ile paylaştığını söylemiştir.

Öğrencilerden beş tanesi yaşadığı siber zorbalık olayını hiç kimseyle paylaşmadığını, bunun sebebi olarak da bazıları korktuklarını ve bazıları utandıklarını söylemişlerdir. Öğrencilerin kendilerine destekçi olarak arkadaşlarını düşündükleri bu yüzden de olayı paylaşanların çoğunluğunun arkadaşlarıyla paylaştıkları görülmektedir. Bu konuyla ilgili Ö3 “İlk olarak arkadaşlarımla paylaştım. Arkadaşlarım bana destek çıkmak için hepsi ona mesajlar yazdı...” şeklinde konuşmuştur.

Öğrencilerden siber zorbalık olayını ilk olarak ablasıyla paylaşan Ö3 bu konuda “Sadece ablama söyledim, hesabı ortak kullandığımız için. Ona da 1 hafta sonra

söyledim.” şeklinde cevap vermiştir. İlk olarak annesiyle paylaştığını belirten Ö4 “Abim zaten hesabımı kontrol ediyor haberi oldu. Ben de anneme söyledim. Annemden gizlemem.” ifadelerini kullanmıştır.

Siber zorbalığa maruz kalan öğrenciler ya olayı hiç kimseyle paylaşmamakta ya da yakın hissettikleri arkadaşlarıyla paylaşmaktadırlar. Aile bireyleri ile paylaşan iki öğrenci de ailelerinin olayı öğrenebileceklerini bilmektedir. Bu cevaplara göre; öğrenciler kendilerine yardımcı olacak kaynak olarak ailelerini düşünmemekte, aynı zamanda hiçbir öğrenci öğretmenlerini ya da okul rehberlik servisini yardımcı kaynak olarak görmemektedir.

Yaşadıkları olayı çevresindekilerle paylaşan öğrencilerin, paylaşma zamanlarına bakıldığında ise öğrencilerden sadece iki tanesi olayı hemen çevresindekilerle paylaşmıştır. Diğer beş öğrenci ise bir, iki hafta sonra veya olay bittikten sonra paylaştığını belirtmiştir. Buradan da anlaşılacağı gibi öğrencilerden çok azı olay anında yardım aramaktadır. Çoğunluğu ise olay süresince kendi haline kalmaktadır. Öğrencilere güvenlik güçleri ile olayı paylaşıp paylaşmadıkları sorulduğunda ise bütün öğrenciler paylaşmadıklarını belirtmişlerdir.

4.5. Siber Zorbalığa Maruz Kalmanın Duygusal Etkileri

Bu bölümde siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin duygusal olarak nasıl etkilendikleri ve yoğun olarak hangi duyguları yaşadıkları üzerinde durulmuştur.

Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin duygusal olarak neler hissettiklerini belirlemek için öğrencilere sorulan “Uğradığınız siber zorba davranışın duygularınıza etkisi nasıl oldu?” sorusuna öğrencilerin verdiği cevaplara göre elde edilen veriler Tablo-7 de belirtilmiştir.

Tablo-7: Siber Zorbalığa Maruz Kalan Öğrencilerin Yaşadığı Duygular

Hissedilen Duygular	Ö1	Ö2	Ö3	Ö4	Ö5	Ö6	Ö7	Ö8	Ö9	Ö10	Ö11	Ö12
Sinir	X	X	X	X	X		X		X	X	X	X
Korku	X	X			X	X	X	X		X		X
Tedirginlik	X				X	X	X	X		X		X
İntikam	X	X				X			X		X	
Üzüntü, hayal kırıklığı	X			X						X		

Öğrencilerden alınan cevaplara göre oluşturulan hissedilen duygular ile ilgili temaya göre; sinir (n=10), korku (n=8), tedirginlik (n=7), intikam (n=5) ve üzüntü-hayal kırıklığı (n=3) duygularının yaşandığı belirlenmiştir. Öğrencilerin tamamına yakını (n=10) sinirlendiklerini ifade etmişlerdir. Yine korku ve tedirginliğinde öğrenciler tarafından sık yaşandığı ve korkunun tedirginliği tetiklediği görülmektedir. Bazı öğrenciler (n=5) ise çok sinirlendiklerini ve intikam alma duygusunu yaşadıklarını belirtmişlerdir. Üç öğrenci de hayal kırıklığı ve üzüntü yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin yaşadıkları duygu ve düşünceleri bazılarının ifadeleri ile şu şekilde aktarabiliriz;

Ö1 “...Çok kötüydü. Çok sinirlendim, korktum. Karşıma çıksa pataklayacaktım. Hiç rahat değildim... Bazen kendimi öldürmek istiyordum...”

Ö4 “Çok kötüydü. Çok sinirlendim, ağladım. Çok üzüldüm. Hayal kırıklığı yaşadım... Evi terk edip gitmek istedim. Babamın mesleğinden utandım...”

Ö6 “Çok tuhaf bir duyguydu. Hiç rahat değildim. Her gece yarın yaparsa dediğini diye düşünüyordum. Uykularım kaçıyordu. Aileme arkadaşlarıma, öğretmenlerime ne derim diye düşünüyordum. Çok korktum. Uykusuz kaldım. 1 ay boyunca özür diledim, yalvardım...”

Ö11 “Çok fazla korkmadım ama çok fazla canım sıkıldı. O an yanımda olsa herhalde öldürürdüm...”

Öğrenciler “çok kötüydü” ve “çok tuhaf bir duyguydu” gibi ifadelerle de yaşadıkları duyguları anlatmaya çalışmışlardır. Ayrıca öğrencilerden birinin “bazen kendimi öldürmek istiyordum”, bir diğersinin evi terk edip gitmek istedim, babamın mesleğinden utandım” ve yine bir başkasının yanımda olsa öldürürdüm” gibi ifadeler kullanması öğrencilerin yaşadığı duyguların yoğunluğunu ortaya koymaktadır. Dolayısı ile siber mağduriyet yaşayan öğrencilere duygusal anlamda destek verilmesi ve bu konularda eğitim verilmesi gerektiği de ortaya çıkmaktadır. Çünkü öğrenciler yaşlarından dolayı bu dönemde desteğe ihtiyaç duyabilmektedir.

4.6. Siber Zorbalığa Maruz Kalan Öğrencilerin Aileleri ve Arkadaşları İle İlişkileri

Bu bölümde siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin aileleri olan ilişkilerinin nasıl değiştiği ve yaşadıkları olayları aileleri ile paylaşıp paylaşmadıkları ve siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin arkadaşları ile olan ilişkilerinin değişip değişmediği ve arkadaşlarının verdiği tepkiler üzerinde durulmuştur.

Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin aileleri olan ilişkilerinde değişiklik olup olmadığını belirlemek için öğrencilere “Uğradığınız siber zorbalığın aile içi ilişkilerinize etkileri neler oldu?” sorusu sorulmuştur.

Öğrencilerden 10 tanesi yaşadığı olayı ailelerinden gizlediğini, onlara söylemediğini belirtmiştir. Öğrencilerden bir tanesi olayı ablasının yaşanmaya başladıktan bir hafta sonra öğrendiğini, onun da annesi ile paylaştığını, bir tanesi ise olayı yaşamaya başlar başlamaz annesi ile paylaştığını söylemiştir. Öğrencilerin yaşadıkları mağduriyet olayını aile bireylerinden özellikle anne ve babalarından gizlemeye çalıştıkları görülmektedir. Konuyla ilgili olarak yaşadıkları olayı ailelerinden gizlediklerini belirten bazı öğrencilerin ifadeleri şu şekilde:

Ö1 “Ailemden gizledim. Hiç bir şeyden haberleri yok. Ama akşamları evde moralim hep bozuk oluyordu. Neyin var diyorlardı ama bir şey söylemiyordum. Belli etmemeye çalışıyordum ama az konuşuyordum...”

Ö2 “Ailemle olan ilişkilerim bozuldu. O süreçte evde sürekli sinirliydim. Ama onlara olayı söylemedim. Ben çok gergin sinirli olunca onlarda tepki gösterdiler ve aramız iyice bozuldu. 2 hafta evi terk edip halamlarda kaldım...”

Ö3 “Ailemden gizledim, çünkü internet ve bilgisayar kullanmamı engellerler diye korktum. Ama tüm olaylar olup da öğretmenlerim aileme haber verince ailemle kırgınlık oldu. Ailem yanımda olmaya çalıştı yinede...”

Ö5 “Ailemle olan ilişkilerim bozuldu. Çok sinirli oluyorum. Abim ile kavga ediyorum...”

Ö10 “Ailemden gizledim. Konuşmalarım sertleşti. Evde sürekli suratı asık geziyordum. Neyin var diyorlardı uyukum var diyordum, onlara söyleyemedim...”

Olayı ailelerinden gizleyen öğrencilerin ifadelerinden de anlaşılacağı gibi öğrenciler olayı ailelerinden gizlemeye çalışmakta ancak sinirli ve tedirgin olmalarından dolayı bu dışarıya yansıtmakta ve ailelerine karşı sert tepkilerde bulunabilmektedirler. Bu durumda aileleri ile olan ilişkilerini bozabilmekte ve aile içerisinde kavgalar çıkmaktadır. Ayrıca öğrencilerden o süreçte ailesi ile arası iyice bozulan ve evden ayrılarak akrabalarının yanında belli süre kalan öğrencilerde bulunmaktadır.

Ayrıca olayı ailelerinden gizleyen bazı öğrencilerin ifadelerine göre ise aileleri ile olan ilişkilerinde herhangi bir şekilde değişiklik olmamıştır. Bu konuyla ilgili;

Ö6 “Ailemden gizledim. Hiç bir şeyden haberleri yok. Dolayısıyla etkisi olmadı...”

Ö9 “Ailemden gizledim. Kavga edinceye kadar haberleri olmadı. Ama herhangi bir etki olmadı...” şeklinde cevaplar vermişlerdir.

Öğrencilerden olayı annesine bildiren öğrencinin konuyla ilgili ifadeleri şu şekilde; “...Olayı ilk anneme söyledim oda babama söyledi. Babamla aramız bozuldu. Babam kapıcı olduğu için ona kızdım, konuşmadım. Babama küstüm. Onunla konuşmadım...” Öğrenci yaşadığı aşağılanma olayından babasının mesleğini sorumlu tutmuş ve olay aile içerisinde olumsuz etkilere yol açmıştır.

Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin yaşadıkları olayları korktukları, utandıkları ve en çok da bilgisayar ve cep telefonları ellerinden alınacak diye

düşündükleri için aileleri ile paylaşmadıkları ve ailelerinden gizlemeye çalıştıkları görülmüştür. Ancak olayı gizleyen öğrenciler ev içerisinde sınırlı ve gergin oldukları için aile içinde çeşitli problemler yaşanabilmektedir. Bazı öğrencilerin aileleri olay yaşandıktan sonra gerçek hayata dökülüp okulda veya dışarıda kavga vb. olaylar yaşandıktan sonra polis veya öğretmenler vasıtasıyla yaşanan olayları öğrenmektedir. Buda aile içinde yine olumsuz etkilere yol açmaktadır.

Öğrencilerden iki tanesi ise olayın yaşandığı süreçte ailelerinin haberi olduğunu, bu süreçte de kendilerine özellikle ablaları ve ağabeyleri tarafından destek verildiğini belirtmişlerdir. Dolayısıyla öğrencilerin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere öğrenciler siber zorbalık olayını yaşadıkları süreçte özellikle anne ve babalarından hiç destek alamamaktadır. Çok az sayıdaki öğrenci ise kardeşlerinden destek alabilmektedir.

Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin arkadaşları ile olan ilişkilerinin hangi ölçüde etkilendiğini belirlemek için sorulan “Uğradığınız siber zorbalığın arkadaşlarınız ile olan ilişkilerinize etkileri neler oldu?” sorusuna öğrencilerin verdiği cevaplara göre oluşturulan Tablo-8 aşağıdadır.

Tablo- 8: Siber Zorbalığın Arkadaş İlişkilerine Etkisi

Arkadaşlık İlişkileri	Arkadaşlarıma Söylemedim	Destekçi Oldular	İlişkilerimi Olumsuz Etkiledi	Değişiklik Olmadı
Ö1	X		X	
Ö2	X			X
Ö3		X		
Ö4	X		X	
Ö5	X		X	
Ö6		X		
Ö7	X		X	
Ö8	X			X
Ö9		X		
Ö10			X	
Ö11	X			X
Ö12	X		X	

Tabloya göre, öğrencilerden sekiz tanesi yaşadıkları siber zorbalık olayını arkadaşlarıyla hiç paylaşmadıklarını belirtmişlerdir. Üç öğrenci arkadaşları ile olayı paylaştıklarını ve arkadaşlarının da kendisine destek çıkmaya çalıştıklarını bildirmişlerdir. Bir öğrenci ise olay bittikten sonra sadece en samimi arkadaşı ile olayı paylaştığını belirtmiştir.

Yaşadığı olayı arkadaşları ile paylaşmadığını ifade eden öğrencilerden beş tanesi arkadaşları ile olan ilişkilerinde sorunlar yaşadığını belirtmiştir. Bu konuda bazı öğrencilerin ifadeleri şöyledir;

Ö1 “...Arkadaşlarımla konuşamıyordum, bahçeye çıkamıyordum, kantine bile inemiyordum. Sadece en sevdiğim arkadaşım ile konuştum ama bu konuyu ona da söylemedim.”

Ö4 “Bir hafta arkadaşlarımla konuşmadım. En iyi arkadaşlarımla konuşmadım, yanıma oturanlarla konuşmadım, sadece sustum...”

Ö5 “Arkadaşlarımla olan ilişkilerimi etkiledi. En samimi arkadaşım ile bile kavga ettim. Sanki git gide saldırgan oluyorum...”

Ö7 “Sürekli bir yere bakıp dalıyordum. Arkadaşlarımla daha az konuşuyordum. O süreçte kantine indim sadece korktuğum için dışarıya çıkmadım.”

Yaşadığı olayı arkadaşları ile paylaşmadığını belirten üç öğrenci ise olayın arkadaşları ile olan ilişkilerinde herhangi bir değişiklik yapmadığını belirtmişlerdir. Yine olayı bittikten sonra en samimi arkadaşıyla paylaştığını belirten öğrenci de olay süresince arkadaşlarıyla konuşmakta zorlandığını belirtmiştir.

Yaşadığı olayı arkadaşlarıyla paylaşan ve arkadaşlarının da kendilerine destek vermeye çalıştıklarını belirten öğrencilerin bazılarının ifadeleri ise şu şekilde;

Ö3 “...Arkadaşlarım çok destekçi oldular. Kötü zamanlarda yanımda olacaklarını gösterdiler.”

Ö6 “Sadece 6, 7 tane arkadaşım biliyor, onlar da sürekli destek verdiler. Gidelim kavga edelim dövelim bir şeyler yapalım dediler...”

Öğrencilerin olayı paylaştığı arkadaşlarının karşıdaki kişiden intikam almak için arkadaşlarını desteklemeye çalıştıkları veya internet üzerinden karşıdaki kişiye hep beraber mesaj yollamak gibi yöntemleri seçtikleri görülmektedir.

Ayrıca siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin karşı cinsten olan arkadaşları ile ilişki durumları sorulduğunda; karşı cins tarafından siber zorbalığa uğramayan dokuz öğrenci “karşı cinsle ilgili bir durum olmadığı için onlara karşı olan ilişkilerimde kendi cinslerimle olan ilişkilerden farklı herhangi bir değişiklik olmadı” şeklinde cevaplar vermişlerdir. Ancak siber zorbalığa karşı cinsleri tarafından maruz bırakılan öğrenciler, aşırı derecede etkilendiklerini belirterek şu şekilde konuşmuşlardır;

Ö1 “Karşı cinse bakışımı çok etkiledi. Şu anda bile erkeklerden korkuyorum, onlarla konuşmuyorum. Sadece akrabalarım ile konuşabiliyorum...”

Ö7 “Karşı cinse bakışımı çok etkiledi. Şu anda bile erkeklerden korkuyorum, tanımadığım erkelere saat bile sormuyorum.”

Ö10 “Karşı cinse bakışımı çok etkiledi. Şu anda bile erkeklerden korkuyorum, onlarla konuşmuyorum. Sadece bir tane çok güvendiğim arkadaşım var onla konuşabiliyorum.”

Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin çoğunluğu olayı arkadaşlarıyla paylaşmadıklarını, paylaşmayanların bir kısmı arkadaşlık ilişkilerinin olumsuz olarak etkilendiğini ve arkadaşlarıyla konuşmadıklarını, bir kısmı ise arkadaşlarıyla ilişkilerinde herhangi bir değişiklik olmadığını belirtmiştir. Yaşadığı olayı arkadaşları ile paylaşan öğrenciler, arkadaşlarının destekçi olduğunu belirtmişlerdir. Siber zorbalığa kendi cinsiyetlerinden biri tarafından maruz bırakılan öğrencilerin karşı cinse karşı olan tutumları değişmezken, karşı cins tarafından maruz bırakılan öğrencilerin karşı cinse karşı tutumları önemli ölçüde değişmiştir.

4.7. Siber Zorbalığın Ders Çalışma Durumuna Etkisi

Bu bölümde siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin siber zorbalıktan önce, siber zorbalık süresince ve siber zorbalıktan kurtulduktan sonra ders çalışma durumları hakkında bilgiler verilmiştir.

Tablo- 9: Siber Zorbalığın Ders Çalışma Durumuna Etkisi

Ders Çalışma Durumu	Siber Zorbalıktan Önce	Siber Zorbalık Süresince	Siber Zorbalığın Etkisinden Kurtulduktan Sonra
Ö1	Günlük 3 saat	Hiç çalışmadım	Günlük 3 saatten fazla
Ö2	Günlük 1 saat	Hiç çalışmadım	Günlük 1 saat
Ö3	Günlük 2 saat	Günlük yarım saat	Günlük 3 saatten fazla
Ö4	Günlük 4 saat	Hiç çalışmadım	Günlük 4 saatten fazla
Ö5	Günlük yarım saat	Hiç çalışmadım	Zorbalık devam ediyor
Ö6	Günlük 2 saat	Hiç çalışmadım	Günlük 3 saatten fazla
Ö7	Günlük 2 saat	Günlük 1 saat	Günlük 3 saatten fazla
Ö8	Günlük 1 saat	Hiç çalışmadım	Günlük 2 saatten fazla
Ö9	Hiç çalışmıyordum	Hiç çalışmadım	Çalışmaya başladım
Ö10	Günlük 2 saat	Günlük 20 dakika	Günlük 2 saatten fazla
Ö11	Hiç çalışmıyordum	Hiç çalışmadım	Günlük 1 saat
Ö12	Günlük 1 saat	Hiç çalışmadım	Zorbalık devam ediyor

Öğrencilerin ders çalışma durumlarına siber zorbalığın etki edip etmediği, etki ettiyse nasıl etki ettiğini belirlemek için öğrencilere üç soru yöneltilmiştir. Öğrencilere sorulan “Siber zorba davranışa maruz kalmadan önceki ders çalışma durumunuz neydi?”, “Siber zorbalığa maruz kaldığınız süre içerisinde ders çalışma durumunuz nasıldı?” ve “Siber zorbalıktan sonra ders çalışma durumunuz nasıl oldu?” sorularına öğrencilerin verdikleri cevaplara göre oluşturulan siber zorbalığın ders çalışma durumuna etkisi ile ilgili bilgiler Tablo- 8 de gösterilmiştir.

Öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalmadan önceki ders çalışma durumlarına bakıldığında; altı öğrenci günlük iki saatten fazla ders çalıştığını, üç öğrenci günlük bir saat ders çalıştığını, bir öğrenci günlük yarım saat ders çalıştığını, iki öğrenci ise hiç ders çalışmadıklarını belirtmişlerdir.

Siber zorbalığa maruz kaldıkları sürede öğrencilerin hepsinin ders çalışma süreleri düşmüştür. Öğrencilerden dokuz tanesi bu süreçte hiç ders çalışmadığını belirtmiştir. Siber zorbalıktan önce iki saat üzerinde ders çalıştığını belirten öğrencilerden biri, ders çalışma süresinin bir saate düştüğünü belirtmiş, iki öğrenci ise siber mağduriyet boyunca ders çalışma sürelerinin yarım saat civarında kaldığını belirtmiştir. Öğrencilerin siber mağduriyetten önce ve bu süreçte ders çalışma durumları ile ilgili görüşleri şöyledir;

Ö1 “Günlük 2,5 3 saat civarında ders çalışıyordum. O 1,5 ay süresince hiç ders çalışmadım. Derse oturunca hemen yazdıkları geliyordu aklıma...”

Ö4 “Günlük 4 saat ders çalışıyordum. O sürede hiç ders çalışmadım. Derslerim sıkıntıdan dolayı düştü...”

Ö10 “Günlük 2 saat civarında ders çalışıyordum, 100 soru çözüyordum... O sürede en fazla 20 dakika çalışıyordum. 1 tane soru çözüyorum aklıma geliyor. Ders çalışamadım, çok korktum. Babam görürse ne olur diye düşünüyordum. Söylenenleri hazmedemiyordum, aşırı derecede sinirleniyordum...”

Öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalmadan önce gösterdikleri ders çalışma performansının, siber zorbalık süresince hepsinde düştüğü, birçoğunun hiç ders çalışmaz olduğu görülmektedir. Öğrenciler siber zorbalık süresince ders çalışmak istediklerinde gerek korkudan, gerek sıkıntıdan, gerek sinirden ders çalışamadıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin bu süreçte dersler konusunda aşırı derecede etkilenmektedirler.

Öğrencilerin siber zorbalıktan kurtulduktan sonra ki ders çalışma durumları incelendiğinde; bütün öğrencilerin eskisinden daha fazla ders çalıştığı belirlenmiştir. İki öğrenci ise siber zorbalık olayının görüşme yapılan süreçte de devam ettiğini belirtmiştir. Öğrencilerin siber zorbalıktan sonraki ders çalışmaları ile ilgili ifadeleri şu şekilde;

Ö3 “Siber zorbalıktan sonra eskiden bile fazla çalışmaya başladım. 3 saatin üzerinde çalışıyorum.”

Ö6 “Şu anda 3 saatten daha fazla ders çalışıyorum çünkü daha az Facebook kullanıyorum.”

Ö7 “Artık bilgisayarı daha az kullanıyorum. Günlük çalışma saatim de 3 saatin üzerine çıktı.”

Ö11 “Siber zorbalıktan önce hiç çalışmıyordum. Siber zorbalıktan sonra tüm hesaplarımı kapattığım için ders çalışmaya da başladım. Günlük 1 saat civarında çalışıyorum.”

Öğrencilerin siber zorbalıktan sonra dijital teknolojileri daha az kullanmaya başladıkları veya hiç kullanmadıkları, sanal ortamlarda bulunan hesaplarını kapattıkları veya dondurdukları böylece öğrencilerin hepsinin öncekine oranla daha fazla ders çalıştıkları görülmektedir. Hatta mağduriyetten önce hiç ders çalışmayan öğrenciler bile ders çalışmaya başladıklarını belirtmektedirler.

4.8. Siber Zorbalığın Akademik Başarıya ve Okula Etkisi

Bu bölümde siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin akademik başarı durumları, okulda, derslerde ve ders çalışırken yaşadıkları düşünceler ve öğretmenleri ile olan ilişkiler üzerinde durulmuştur.

Öğrencilerin akademik başarılarının siber zorbalıktan etkilenip etkilenmediğini belirlemek amacıyla öğrencilere yöneltilen “Siber zorbalıktan önceki ders başarılarınız ile sonrasındaki ders başarılarınız arasında farklılık var mı?” sorusuna öğrenciler şu şekilde cevaplar vermişlerdir;

Ö2 “Olaydan önce yazılılarımdan 85, 90 civarında notlar alıyordum. O süreçte yazılı notlarım 35, 40 civarına düştü. Olaydan sonra toparlayıp tekrar eski haline döndü.”

Ö3 “Olaydan sonra ders çalışmayı arttırdınca başarılarım eskisinden de iyi oldu. Öğretmenlerim de bunu söylüyorlar.”

Ö4 “...Önce karnem ve notlarım iyiydi. Yaşadığım olay tam yazılı haftasına geldi. Notlarım düşmeye başladı. Geçen dönem takdir almıştım. Bu dönem teşekkür aldım. O bir hafta beni bitirdi.”

Ö5 “Bu olaydan önce denemelerimde Matematik’ ten 1-2 yanlış yapıyordum. Şimdi ise 6 yanlış yaptım, Türkçe’ den 2 yanlış yaparken şimdi 5-6 yanlış yapıyorum.”

Ö8 “Olaydan önce derslerim orta düzeydi, olay esnasında düşmeye başladı. Ama olayı atlattıktan sonra öncekinden de iyi oldu. Çünkü daha fazla çalışıyorum.”

Öğrencilerin siber zorbalıktan önceki akademik başarılarının iyi veya orta düzeyde olduğu, iki öğrencinin ise hiç ders çalışmadıkları için kötü düzeyde olduğu görülmektedir. Öğrencilerin yaşadıkları mağduriyet olayı süresince ders çalışma ve derse motive olmaları konusundaki azalmanın akademik başarılarını olumsuz etkilediği görülmektedir. Özellikle siber zorbalık olayının uzun süreli olduğu öğrencilerde bu akademik başarının çok fazla düştüğü görülmektedir.

Öğrenciler maruz kaldıkları olay süresince derslerine konsantre olamadıklarını ve ders çalışmadıklarını belirtmektedir. Bu yüzden de olayın yaşandığı zaman dilimine göre bazı öğrencilerin yazılı notları düşmekte, bazılarının dersane veya okulda yapılan deneme sınavlarında ve testlerde yanlış sayıları artmakta, bazılarının de dönem sonunda aldıkları başarı belgeleri bile değişebilmektedir.

Öğrenciler siber mağduriyet olayından kurtulduktan sonra ise derse olan motivasyonlarının artması ve teknolojiyi daha az kullanmaya başlamaları ile başarı düzeyleri zamanla tekrar yükselmeye başlamakta ve eskisinden daha iyi hale gelebilmektedir. Ancak öğrencilerin yaşadıkları olay süresince ders çalışmamaları öğrencilere zaman kaybettirmekte ve özellikle mağduriyet süresi bir aydan fazla olan öğrencilerin toparlanıp eski haline dönebilmesi uzun zamanlar almaktadır.

Öğrencilerin okula bakış açılarının ve okuldaki durumlarının siber mağduriyet ile değişip değişmediğini anlayabilmek için öğrencilere sorulan “siber zorbalık derse katılımınızı, devam devamsızlık durumunuzu, derse ve öğretmene motive olmanızı ve uyku durumunuzu etkiledi mi?” sorularına öğrencilerin verdikleri cevaplara göre oluşturulan siber zorbalığın okula etkisi Tablo-10 aşağıdadır.

Tablo- 10: Siber Zorbalığın Okula Olumsuz Etkisi

Okula Etki	Derse Katılım	Devam Devamsızlık	Uykusuzluk	Ders ve Öğretmene Motive Olma
Ö1	X		X	X
Ö2	X	X	X	X
Ö3	X		X	X
Ö4	X		X	X
Ö5	X		X	X
Ö6	X		X	X
Ö7	X		X	X
Ö8			X	X
Ö9	X			X
Ö10	X		X	X
Ö11	X	X	X	X
Ö12	X	X	X	

Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerden 11 tanesi, siber zorbalığın okulda derslere katılımlarını etkilediğini belirtmişlerdir. Bir öğrenci ise siber zorbalığın derse katılımına herhangi bir etki yapmadığını belirtmiştir. Bu konuda öğrencilerin ifadeleri şu şekildedir:

Ö1 “O konudan kurtulamıyordum. Sürekli dalıyordum...”

Ö4 “O süre hiç derse katılmadım, hiç ders dinlemedim, teneffüse bile çıkmadım. Hiç konuşmadım.”

Ö5 “...Olayı düşündüğüm için derslere katılmadım. Önceki ders bile oldu, kafama geldi. Konulara kendimi veremiyorum.”

Ö6 “Derslerde kafam hep ya dediğini yaparsa diye ondaydı. 1 ay boyunca hiç derse katılmadım...”

Ö11 “O süreçte hiç derslere katılmadım. Hep sinirliydim. Sürekli ne yaparım diye düşündüm.”

Öğrencilerin de ifadelerinde belirttiği gibi siber zorbalık öğrencilerin derse katılımlarını ve derslerdeki motivasyonlarını son derece olumsuz şekilde etkilemiştir.

Öğrencilerin devam devamsızlık sorunu yaşayıp yaşamadıkları ile ilgili soruya; öğrencilerden dokuz tanesi devamsızlık yapmadığını belirterek cevap vermiştir. Üç öğrenci ise iki, üç gün devamsızlık yaptıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerden iki tanesi tehdit edilip korktuğu için devamsızlık yaptığını, bir tanesi ise geceleri uykusuz kaldığı için sabahları geç kaldığını veya hiç okula gitmediğini belirtmiştir.

Öğrencilerin “siber zorbalık süresinde uykusuzluk problemi yaşadınız mı” sorusuna 11 tanesi “evet, yaşadım” cevabını vermiş, bir öğrenci ise uykusuzluk problemi yaşamadığını belirtmiştir. Öğrencilerin bazılarının verdikleri cevaplar şu şekildedir;

Ö1 “O süreçte geceleri çok uykusuz kaldım, saatlerce uyuyamadım. Rüyamda bile görüyordum artık...”

Ö3 “O süreçte geceleri çok uykusuz kaldım, saatlerce uyumadım. Bunalıyordum. Camı açıp hava almak istedim. Dışarıya çıkıp gezmek istedim. Evine gidip onu boğayım diye düşündüm, çünkü çok sinirlenmişim.”

Ö5 “Normalde 10 da yatarım. Bu olay olunca 1 den sonra uyumaya başladım. Söyledikleri aklıma geliyor. Kafama vurmaya başlıyorum. Gözlerimi kapatıyorum. Çok sinirleniyorum...”

Ö6 “O süreçte geceleri çok uykusuz kaldım, ağladım. Saatlerce uyuyamadım.”

Ö7 “O süreçte geceleri korktum uyuyamadım. Yattığım odayı da değiştirdim. Evini bulacağım seni takip edeceğim diyordu korktum odamda yatamadım...”

Ö8 “Bazen rüyama giriyordu, korkuyla uyanıyordum. Uyanınca tekrar uyuyamıyordum onu düşünüyordum...”

Ö10 “O süreçte geceleri uykusuz kaldım, Gece de mesaj geliyordu. Normalde 12 gibi uyuyordum. O zamanlar 3’e 4’e kadar uyuyamaz oldum. Çok kötü oluyordum...”

Öğrencilerin siber zorbalığa maruz kaldıkları süreçte ciddi ölçüde uykusuzluk problemi yaşadıkları, aynı zamanda çok farklı düşüncelere kapıldıkları ifadelerinden de anlaşılmaktadır. Buda öğrencilerin okuldaki ve derslerde performansını ciddi anlamda etkilemektedir. Öğrenciler bu süreçte yalnız kalmaktan ve yalnız uyumaktan da korkar

duruma gelebilmektedir. Öğrenciler geceleri bunalım, intikam, sinir, korku ve rüyalarından korkma gibi farklı duyguları sıkça yaşayabilmektedir.

Öğrencilerin “ders ve öğretmene motive olma” konusundaki soruya ise 11 tanesi, motivasyon konusunda sıkıntı yaşadığını belirterek cevap vermiştir. Bir öğrenci ise motivasyon konusunda sıkıntı yaşamadığını belirtmiştir. Öğrenciler bu konuda şu ifadelerde bulunmuşlardır;

Ö2 “Öğretmenlerimle, özellikle sosyal bilgiler öğretmenimle gergin olduğum için sorunlar yaşadım...”

Ö7 “Derslerde öğretmeni dinledim ama kafam yine de oraya gidiyordu, özellikle teneffüslerde kötü oluyordum. Çok kötü bir şey kimsenin başına gelmesin...”

Ö8 “Kalabalık olduğunda, arkadaşlarım olduğunda unutuyorum, ama yalnız kaldığımda hep aklıma geliyor, ilk zamanlar yalnız kalamıyordum hiçbir yerde...”

Ö10 “Özellikle olayı yaşadığım aralar hiç motive olamıyordum, dalıp gidiyordum. Bir daha böyle bir şey olursa direk polise giderim. Çok ağır küfüller ediyorlar...”

Ö11 “Derslerde hiç öğretmeni dinlemedim, çünkü aşırı derecede sinirliydim ve çok düşünüyordum.”

Öğrencilerin derslerine ve öğretmenlerine motive olamadıkları, derslerde gergin ve sinirli oldukları, aynı zamanda öğretmenleri ile de çeşitli problemler yaşayabildikleri görülmektedir. Öğrenciler yaşadıkları duyguları “hiç kimsenin başına gelmesin, bir daha böyle bir şey olursa direk polise giderim, hiçbir yerde yalnız kalamıyordum” gibi ifadelerle de anlatmaya çalışmışlardır.

5. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Öğrenciler siber zorbalığa sosyal paylaşım ortamları (Facebook), online oyun odaları, e- posta ve cep telefonu gibi ortamlarda maruz kalmışlardır. En çok siber zorbalık olayı ise, sosyal paylaşım ortamlarında gerçekleşmiştir. Öğrenciler küfür, tehdit, hesapları ele geçirilme, iftira atılma, aşağılanma ve özel içerikli görüntülerin ele geçirilmesi gibi şekillerde siber zorbalığa maruz kalmışlardır. Ayrıca öğrencilerin bazılarının internet üzerinde başlayan siber zorbalık olayları, gerçek hayata yansımakta, siber zorbalık geleneksel zorbalığa dönüşebilmekte ve öğrenciler polislerle tanışabilmektedir.

Öğrencilerin genelde gerçek yaşamda tanımadığı kişiler tarafından siber mağdur duruma düşürüldüğü, nadiren de arkadaşları tarafından siber mağdur duruma düşürüldüğü belirlenmiştir. Öğrenciler uğradıkları siber zorbalık durumunda, korkarak cevap vermekten kaçınmakta veya karşıdaki kişiyi engellemeye çalışarak pratik çözümler bulmaya çalışmaktadırlar. Yine karşıdaki kişinin tehditlerinden öğrencilerin korktukları, kendileri suçlu olmamalarına rağmen özür diledikleri ve karşıdaki kişiden sadece susmasını istedikleri durumlar çok fazla görülmektedir. Sadece üç öğrenci ise yaşadığı olaya aynen cevap verdiğini, korkmadığını belirtmiştir.

Siber zorbalığa maruz kalan öğrenciler interneti; sosyal paylaşım, online oyun, video izleme ve ödev gibi alanlarda kullanmaktadırlar. Öğrenciler bu kullanım alanlarından en çok sosyal paylaşım ortamlarını tercih etmektedirler. Özellikle; Facebook isimli sosyal paylaşım ortamı, öğrenciler tarafından en çok tercih edilen sosyal paylaşım aracıdır. İnternet üzerinden siber zorbalığa maruz kalmış olan bütün öğrencilerin Facebook isimli sosyal paylaşım ortamında hesabı bulunmaktadır.

Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin internet kullanım oranlarında ise farklılıklar bulunmaktadır. Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin çoğunluğu günlük olarak internet kullansa da, ara sıra internete giren öğrencilerde siber zorbalığa maruz kalmaktadır. Siber zorbalığa maruz kalan öğrenciler, interneti velilerinin izniyle kullanmaktadırlar. Ancak hafta içinde bazı öğrenciler akıllı telefonlar vasıtası ile izinsiz olarak da internet kullanmaktadırlar. Öğrenciler özellikle bilgisayarlarından internete bağlanırken velilerinden izin almaktadırlar; fakat öğrencilerin interneti hangi amaçlarla kullandıkları veliler tarafından kontrol edilmemektedir.

Siber zorbalığa maruz kalan öğrenciler cep telefonlarını konuşma ve mesaj özelliğinin yanında Facebook, whatsapp uygulaması ve oyun için kullanmaktadırlar. Aynı zamanda, öğrencilerden hiç cep telefonu kullanmayanlar da bulunmaktadır. Öğrenciler okulda öğretmenlerinden izinsiz olarak cep telefonu kullanmamakta, okula telefon getirmeleri gerektiğinde ise okul idaresine veya öğretmenlerine teslim etmektedirler.

Öğrenciler gerçek yaşamlarında tanımadıkları kişilerle telefonda konuşup, mesajlaşmamaktadırlar. Öğrenciler, internet ortamında TC numarası, ev adresi, telefon numarası gibi özel bilgilerini paylaşmadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca; öğrenciler gerçek yaşamda tanımadıkları kimselere internet üzerinden arkadaşlık isteği göndermemektedirler. Kendilerine internet üzerinden gelen (özellikle sosyal paylaşım ortamlarında) arkadaşlık isteklerini ise; yarısı asla kabul etmediğini, diğer yarısı ise ortak arkadaşları varsa kabul ettiklerini belirtmişlerdir.

Siber zorbalığa maruz kalan öğrenciler, siber zorbalık kavramı hakkında herhangi bir bilgiye sahip değillerdir. Öğrencilerin birçoğu, siber zorbalık kavramını daha önce hiç duymadıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin hemen hemen hepsi, siber zorbalığa maruz kalan kişilerin neler yapabileceği konusunda da herhangi bir bilgiye sahip değillerdir. Ayrıca, öğrenciler hukuki olarak ta neler yapabileceklerini bilmemektedirler.

Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (görüşülen öğrencilerden 10'u) yaşadıkları olayları ailelerinden gizlemektedirler. Öğrenciler yaşadıkları olayları korktukları ve utandıkları için aileleri ile paylaşmamaktadırlar. Aynı

zamanda öğrencilerin aileleri ile yaşadıkları olayı paylaşmamalarının temel nedenlerinin bir tanesi de, bilgisayar ve cep telefonları ellerinden alınacak diye düşünmeleridir. Öğrenciler ailelerini kendilerine yardımcı olabilecek bir etmen olarak ta düşünmemektedirler.

Ancak olayı gizleyen öğrenciler, ev içerisinde sinirli ve gergin oldukları için aile içinde çeşitli problemler yaşanabilmektedir. Bazı öğrencilerin aileleri, olay yaşandıktan sonra gerçek hayata dökülüp okulda veya dışarıda kavga vb. olaylar yaşandıktan sonra polis veya öğretmenler vasıtasıyla yaşanan olayları öğrenmektedirler. Bu da aile içerisinde yine olumsuz etkilere yol açmaktadır.

Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin çoğunluğu olayı arkadaşlarıyla da paylaşmamaktadırlar. Yaşadığı zorbalık olayını arkadaşları ile paylaşmayan öğrencilerin çoğunun arkadaşlık ilişkileri olumsuz olarak etkilenmekte ve arkadaşlarıyla konuşmakta sıkıntılar yaşamaktadırlar. Ayrıca, yaşadığı olayı arkadaşlarıyla paylaşmayan öğrencilerin bir kısmı ise arkadaşlarıyla ilişkilerinde herhangi bir sorun yaşamadığını belirtmiştir.

Yaşadığı olayı arkadaşları ile paylaşan öğrencilere, arkadaşları destekçi olmaya çalışmaktadır. Siber zorbalığa kendi cinsiyetlerinden biri tarafından maruz bırakılan öğrencilerin karşı cinse karşı olan tutumları değişmezken, karşı cins tarafından maruz bırakılan öğrencilerin karşı cinse karşı tutumları önemli ölçüde olumsuz olarak değişmekte, öğrenciler karşı cinslerinden ciddi anlamdan korkmakta ve onlarla konuşmamaktadır.

Öğrenciler maruz kaldıkları siber zorbalık durumunda genellikle kendi kaderleriyle baş başa kalmaktadırlar. Genel olarak bu durumdaki öğrenciler yaşadıkları mağduriyet olayını kendileri aşmaya çalışmaktadır. Yardım arayışına giren öğrencilerin ilk başvurdukları adres ise, yakın arkadaşlarıdır. Başvurulan arkadaşlar, siber mağdur durumdaki öğrenciye destek olma yoluna gitmektedirler. Öğrenciler ailelerini ve öğretmenlerini ise yardımcı faktör olarak düşünmemektedirler.

Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin hepsine yakını siber zorbalığa maruz kaldığında yoğun olarak sinirlenme duygusunu yaşamaktadır. Yine korku ve tedirginliğinde öğrenciler tarafından sık yaşandığı ve korkunun tedirginliği tetiklediği görülmektedir. Bazı öğrencilerin ise, çok sinirlendikleri ve intikam alma duygusunu yaşadıklarını belirlenmiştir.

Siber zorbalığa maruz kalan öğrenciler özellikle yalnız kaldıklarında yoğun olarak korku, sinir ve tedirginlik gibi duyguları yaşamaktadırlar. Öğrencilerden bazıları geceleri yalnız kalmaktan korkmakta, bazıları geceleri bunalıma girdiği için evi terk etmeyi istemekte, bazıları da kendisinden utanmaktadır. Öğrencilerin bazılarının ise, karşıdaki kişiyi dövmek ve öldürmek gibi düşünceler beslediği de görülmüştür.

Özellikle tehdit edilen öğrenciler okulda sınıflarından çıkmaktan korkmakta, bahçeye veya kantine çıkmaktan çekinmektedirler. Kim tarafından siber mağduriyete uğradığını bilmeyen öğrenciler ise, herkesi şüpheli olarak düşünmekte ve arkadaşları ile iletişim kurmakta tedirginlik yaşamaktadırlar.

Siber zorbalığa maruz kaldıkları zaman diliminde öğrencilerin hepsinin ders çalışma süreleri önemli ölçüde azalmaktadır. Öğrencilerin hemen hepsine yakını bu süreçte hiç ders çalışmamaktadır. Çok az öğrenci ise, günlük olarak en fazla yarım saat civarında ders çalışabilmekte daha sonra çalışmayı bırakmaktadır. Öğrenciler siber zorbalık süresince ders çalışmak istediklerinde gerek korkudan, gerek sıkıntıdan, gerek sinirden ders çalışmamaktadırlar.

Öğrenciler maruz kaldıkları siber mağduriyet olayı süresince derslerine yoğunlaşamamakta ve ders çalışmamaktadırlar. Bu yüzden de olayın yaşandığı zaman dilimine göre; bazı öğrencilerin yazılı notları düşmekte, bazılarının dersane veya okulda yapılan deneme sınavlarında ve testlerde yanlış sayıları artmakta, bazılarının de dönem sonunda aldıkları başarı belgeleri değişebilmektedir. Özellikle siber mağduriyet olayının uzun süreli olduğu öğrencilerde akademik başarının ciddi anlamda düştüğü görülmektedir.

Öğrenciler siber mağduriyet olayının etkisinden kurtulduktan sonra ise derse olan motivasyonlarının artması ve teknolojiyi daha az kullanmaya başlamaları ile başarı düzeyleri zamanla tekrar yükselmeye başlamakta ve eskisinden daha iyi hale gelebilmektedir. Ancak; öğrencilerin yaşadıkları olay süresince ders çalışmamaları öğrencilere zaman kaybettirmekte ve özellikle mağduriyet süresi bir aydan fazla olan öğrencilerin toparlanıp eski haline dönebilmesi uzun zamanlar almaktadır.

5.2. Tartışma

Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin altısı günlük bir saatten fazla internet kullanmakta, altısı ise günlük bir saatten az veya her gün internete girmeyen öğrencilerden oluşmaktadır. Yapılan araştırmalar, Burnukara (2009) ve Çifçi (2010) internette uzun süre vakit geçiren öğrencilerin daha fazla siber zorbalık yaptığını veya siber zorbalığa maruz kaldığını göstermektedir. Araştırmamız neticesinde, interneti uzun süre kullanan öğrencilerin siber zorbalığa maruz kaldığı gibi, internet kullanım oranı az olan öğrencilerin de siber mağduriyet yaşadığını görmekteyiz. Bilgisayarı nadiren kullanan öğrencilerin de her zaman siber zorbalığa maruz kalabileceğini belirtmeliyiz.

Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin internette genel olarak Facebook isimli sosyal paylaşım ortamını kullandıklarını görmekteyiz. Aynı zamanda öğrencilerin internet üzerinden online oyunları sıkça oynamakta, ödev yapmakta, Twitter ve Instagram gibi bilgi paylaşım araçlarını da kullanmaktadırlar. Ancak dikkati en çok çeken nokta siber mağdur olan 12 öğrenciden 11 tanesinin “Facebook” sosyal paylaşım ortamını kullanıyor olmasıdır. Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin interneti en çok sohbet, oyun ve ödev için kullandıkları görülmektedir. Hatta bazı öğrenciler interneti sadece Facebook olarak düşünmektedir. Öğrenciler sosyal paylaşım ortamlarında saatlerce vakit geçirebilmekte, bazıları ise günde en az bir defa hesaplarına giriş yapmaktadır. Bu bulgular Erdur- Baker (2007), Çetinkaya (2010) ve Serin (2012) tarafından ülkemizde yapılan araştırma sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Öğrencilerden Ö11 “Okuldan saat 4’ te dönüyordum ve hemen internet kullanmaya başlıyordum. Gece bire ikiye kadar Facebookta oluyordum, başka bir şey

kullanmıyordum...” şeklinde konuşarak Facebook ta ne kadar zaman harcadığını açıkça ortaya koymaktadır. Yine öğrencilerden üç tanesi daha günlük beş saatin üzerinde Facebook kullandığını belirtmiştir.

Öğrenciler genellikle velilerinden izin alarak bilgisayarlarını kullanmaktadırlar. Ancak siber mağduriyet yaşayan öğrencilerin velileri, öğrencilerin internette ne yaptıklarını hiç gözlemlememektedirler. Ortaya çıkan sorunların temelini de velilerin, öğrencilerin internet kullanımını kontrol etmemesi oluşturmaktadır. Serin (2012) siber zorbalığa uğradığında anne ya da babasıyla konuşan öğrencilerin daha az siber mağdur olduklarını tespit ederek öğrencilerin anne ve babaları ile yaptıkları konuşmaların önemini vurgulamıştır. Öğrenci velileri hem öğrencilerinin internet kullanırken ne yaptıklarını kontrol etmeli hem de öğrencileri ile sık sık konuşmalıdır.

Patchin ve Hinduja' a (2012) göre siber zorbalığa maruz kalan çocuk, ergen ve gençler ailelerinin telefonlarına ve bilgisayarlarına el koyacakları ve kullanımına izin vermeyecekleri konusunda endişelenmekte ve siber zorbalık durumunu ifade etmek istememektedirler. Araştırmamızda da siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin yaşadıkları olayları hiç kimseyle paylaşmadıklarını ya da yakın hissettikleri arkadaşlarıyla paylaştıklarını görmekteyiz. Öğrencilerden beşi yaşadığı olayı hiç kimseyle paylaşmamış, dördü ise yakın hissettikleri arkadaşları ile paylaşmıştır. Aile bireyleri ile paylaşan iki öğrenci de ailelerinin olayı öğrenebileceklerini bilmektedir. Bu cevaplara göre; öğrenciler kendilerine yardımcı olacak kaynak olarak ailelerini düşünmemekte, aynı zamanda hiçbir öğrenci öğretmenlerini ya da okul rehberlik servisini yardımcı kaynak olarak görmemektedir. Öğrenciler korktukları için veya utandıkları için yaşadıkları mağduriyet olayını paylaşmamaktadırlar.

Yaşadıkları olayı çevresindekilerle paylaşan öğrencilerin, paylaşma zamanlarına bakıldığında ise öğrencilerden sadece ikisi olayı hemen çevresindekilerle paylaşmıştır. Diğer beş öğrenci ise bir, iki hafta sonra veya olay bittikten sonra paylaştığını belirtmiştir. Buradan da anlaşılacağı gibi öğrencilerden çok azı olay anında yardım aramaktadır. Çoğunluğu ise olay süresince kendi haline kalmaktadır.

Öğrenciler sosyal çevrem geniş olsun düşüncesi ile veya oyun ortamlarında tanıştıkları kişiler ile gerçekte tanışmasalar da arkadaş olabilmektedirler. Öğrencilerden sekizi gerçek yaşamlarında tanımadığı kişilerle internet ortamında konuşmadığını belirtmiş, dört öğrenci ise gerçekte tanımasa da internet ortamında farklı insanlarla konuştuğunu ve arkadaşlık yaptığını söylemiştir.

Öğrenciler son zamanlarda sosyal paylaşım ortamlarındaki arkadaş sayısını veya paylaşımlarının aldığı beğeni sayısını bir üstünlük göstergesi olarak düşünmektedirler. Bu yüzden öğrenciler tanımadıkları insanlarla da sosyal paylaşım ortamlarında arkadaşlık yapmaktadırlar. Bu konuda Ö9 “Gerçek yaşamda tanımasam da çevrem geniş olsun diye Facebook ta arkadaş olur ve konuşurum.” şeklinde ifadeler kullanarak sosyal paylaşım ortamındaki arkadaş çevresinin önemini belirtmiştir.

Kowalski ve Limber (2007), siber zorbalığın anlık iletilerle, e-posta yoluyla, sohbet odalarında, dijital mesaj yoluyla, web siteleri aracılığı ile veya cep telefonuna gönderilen resimler ve mesajlar aracılığıyla yapıldığını belirtmişlerdir. Araştırmamızda siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerden sekizi Facebook ortamında siber zorbalığa maruz kalmış, ikisi ise online oyun ortamı vasıtası ile siber zorbalığa maruz kalmıştır. Görüşülen 12 öğrenciden sekizinin siber zorbalığa Facebook ortamında maruz kalmış olması, kontrollü kullanılmaması durumunda Facebook ortamında öğrencilerin sıklıkla siber mağduriyet yaşayabileceklerini göstermiştir.

Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin hepsinin küfür vasıtası ile zorbalığa maruz kalmış olması, küfrün toplumumuzda ne kadar yaygın olduğunu göstermektedir. Serin (2014) yaptığı araştırmasında okul yöneticileri ve öğretmenleri ile yaptığı araştırmada da öğrencilerde en çok görülen siber zorbalık olayının “küfürlü yazışmalar” olduğunu tespit etmiştir. Öğrenciler, hesaplarının ele geçirilmesi, tehdit, aşağılanma, iftira gibi yollarla da siber mağdur duruma düşmektedirler. Grigg (2010), İngiltere’de siber zorbalık ile ilgili yapmış olduğu araştırmasında da, öğrencilerin sahtekârlık, tehdit, taciz, saldırı, istenmeyen mesajlar, söylenti yaymak, başkalarının e-posta hesaplarını ele geçirmek, istenmeyen telefon aramaları ve kötü niyetli mesajlar olarak

belirlemiştir. Buradan hareketle öğrencilerin uğradığı siber zorbalık türlerinin geçmiş araştırmalarla örtüştüğü söylenebilir.

Aynı zamanda siber mağdur olan öğrenciler karşıdaki kişilerden korkmakta ve onlara cevap verememektedirler. Bu konuyla ilgili olarak Ö2 “Sadece korktum bir şey diyemedim, cevap veremedim, karşı gelemedim.” Şeklinde konuşarak olayı açıklamıştır. Öğrenciler maruz kaldıkları olayları anlatırken gerginleşebilmekte, özellikle tehdit edilenlerin elleri terlemekte, farklı el kol hareketleri ortaya çıkabilmekte, bazıları ağlayacak kadar duygulanmakta, bazıları ise yine aynı duygulara dönerek yaşadığı sıkıntıları belli etmektedir. Öğrenciler özellikle yaşadıkları siber zorbalık olayının süresi uzadıkça kendilerini daha yalnız hissetmekte ve duygusal çöküntülere de uğrayabilmektedir.

Şahin, Sarı, Özer ve Er (2010), yaptıkları nitel bir araştırmalarında, siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin öfke, üzüntü, intikam, nefret ve aşağılanmışlık duygularını hissettiklerini belirtmişlerdir. Yaptığımız çalışmada da öğrencilerin yaşadığı duygular önceki çalışmaların sonuçları ile örtüşmektedir. Aynı zamanda öğrenciler “çok kötüydü” ve “çok tuhaf bir duyguydu” gibi ifadelerle de yaşadıkları duyguları anlatmaya çalışmışlardır. Ayrıca öğrencilerden birinin “bazen kendimi öldürmek istiyordum”, bir diğerrinin evi terk edip gitmek istedim, babamın mesleğinden utanımdı” ve yine bir başkasının yanımda olsa öldürürdüm” gibi ifadeler kullanması öğrencilerin yaşadığı duyguların yoğunluğunu ortaya koymaktadır. Dolayısı ile siber mağduriyet yaşayan öğrencilere duygusal anlamda destek verilmesi ve bu konularda eğitim verilmesi gerektiği de ortaya çıkmaktadır. Çünkü öğrenciler yaşlarından dolayı bu dönemde desteğe ihtiyaç duyabilmektedir.

Siber zorbalığa karşı cinsleri tarafından maruz bırakılan öğrenciler, karşı cinsle olan ilişkilerinin olumsuz yönde aşırı derecede etkilendiğini belirtmişlerdir. Bu durumdaki öğrenciler artık karşı cinslerinden soğuduklarını ve korktuklarını, onlarla konuşmak istemediklerini belirtmişlerdir. Ö1 “Karşı cinse bakışımı çok etkiledi. Şu anda bile erkeklerden korkuyorum, onlarla konuşmuyorum. Sadece akrabalarım ile konuşabiliyorum.” Ö7 ise “Karşı cinse bakışımı çok etkiledi. Şu anda bile erkeklerden

korkuyorum, tanımadığım erkelere saat bile sormuyorum.” Şeklinde ifadeler kullanarak, duygularını ifade etmişlerdir.

Siber zorbalığa maruz kalan öğrenciler, özellikle siber mağduriyet yaşadıkları sürede ders çalışma alışkanlıklarını kaybetmektedirler. Bu konuda Ö1 “Günlük 2,5-3 saat civarında ders çalışıyordum. O 1,5 ay süresince hiç ders çalışmadım. Derse oturunca hemen yazdıkları geliyordu aklıma.” Şeklinde konuşarak olaydan ne kadar etkilendiğini belirtmiştir. Öğrenciler mağdur oldukları sürede, ders çalışmak için vakit ayırdıklarında, akıllarına yazılanlar gelmekte ve sinirlenerek, korkarak veya üzülerek ders çalışmaktan vazgeçmektedir. Özellikle mağduriyet süresi uzun olan öğrencilerin bu süreçte derslerinde ciddi sıkıntılar yaşadıkları görülmektedir, bu durum öğrencilerin yazılı notları ve deneme sınavlarına yansımaktadır.

Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerin derslerine ve öğretmenlerine motive olamadıkları, derslerde gergin ve sinirli oldukları, aynı zamanda öğretmenleri ile de çeşitli problemler yaşayabildikleri görülmektedir. Siber zorbalık öğrencilerin derse katılımlarını ve derslerdeki motivasyonlarını son derece olumsuz şekilde etkilemektedir. Raskauskas ve Stoltz (2007) tarafından yapılan çalışmalar sonucunda da, siber zorbaca davranışların, siber mağdurların derslere yoğunlaşamamasına, okul başarılarının düşmesine, devamsızlık yapmalarına ve okula gitmekten korkmalarına neden olduğunu belirlenmiştir.

Beran ve Li (2005) araştırmalarında, siber zorbalığın siber mağdurların üzülmesine, sinirlenmesine, kaygı yaşamasına, derslere yoğunlaşamamasına, okul başarısının düşmesine ve devamsızlık yapmasına yol açtığını bildirmişlerdir. Yaptığımız çalışma sonucunda öğrencilerin siber zorbalığa maruz kaldıkları süreçte ciddi ölçüde uykusuzluk problemi yaşadıkları, aynı zamanda intikam, intihar ve evi terk etme gibi duygulara kapıldıkları ifadelerinden de anlaşılmaktadır. Buda öğrencilerin okulda ki ve derslerde ki performansını ciddi anlamda etkilemektedir. Öğrenciler bu süreçte yalnız kalmaktan ve yalnız uyumaktan da korkar duruma gelebilmektedirler. Öğrenciler, özellikle geceleri bunalım, intikam, sinir, korku ve rüyalarından korkma gibi farklı duyguları da yaşayabilmektedirler.

Siber mağduriyet yaşayan öğrencilerin okula gitme veya görünmeye karşı korku geliştirdikleri, siber mağduriyetin tekrar yaşanması olasılığının verdiği yoğun baskı ile evde veya okulda konsantre olmakta sorunlar yaşadıkları, yapılan araştırmanın sonuçları arasındadır. Bu nedenle siber zorbalığa maruz kalan öğrenciler hem duygusal olarak hem de okul başarılarında sorunlar yaşamaktadırlar (Mason, 2008). Araştırmamıza göre; siber mağduriyet yaşayan öğrencileri bu süreçte, ders dinleyememekte, derslere katılamamakta ve öğretmen ve arkadaşları ile iletişim kurmakta zorlanmaktadırlar. Tehdit edilen öğrenciler, kantine ve bahçeye çıkmaktan korkmakta, mağduriyet boyunca sınıfta kalmakta ve arkadaşları ile konuşmaktan çekinmektedir. Bu durumda öğrencinin psikolojisini çok yıpratmakta ve öğrenci kendini toplumdan soyutlamaktadır. Öğrencilerin bu davranışları öğretmenler tarafından iyi gözlemlenmeli ve rehber öğretmenlerce öğrencilere destek verilmelidir.

5.3. Öneriler

5.3.1. Eğitim Yöneticilerine Yönelik Öneriler

Ülkemizde siber mağduriyet yaşayan öğrencilerin, problemlerinin giderilmesine yönelik bir farkındalık bulunmamaktadır. Siber zorbalık ve siber mağduriyete karşı farkındalık oluşturulması, siber zorbalık davranışlarının önlenmesine ve siber zorbalık mağdurlarının yaşamış oldukları problemlerin azalmasına etki edecektir.

Okul idarecileri ve öğretmenleri, İl Emniyet Müdürlükleri'nin çocuk şubesi ile iletişime geçerek, öğrenci, öğretmen ve velilere yönelik, öğrencilerin yaşadığı siber suçlarla ilgili seminerler verilmesini sağlayabilir.

Siber zorbalık davranışları genellikle öğrencilerin evde veya internet kafelerde buldukları sürelerde gerçekleşmektedir. Bu yüzden okul idarecileri ve öğretmenler kendilerini olayın dışında görebilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın siber zorbalık ve siber mağduriyet davranışları konusunda yayımlayacağı bir yönetmelik ile okul idarecilerini, öğretmenleri ve özellikle rehber öğretmenleri önleyici çalışmaların yapılması yönünde olayın içine dâhil edebilir.

5.3.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Konuyla ilgili olarak, rehber öğretmenlere ve öğretmenlere yönelik siber zorbalığın ve siber mağduriyetin farkındalık düzeyi ile ilgili bir çalışma yapılabilir.

Konuyla ilgili olarak velilere yönelik siber zorbalığın ve siber mağduriyetin farkındalık düzeyi ile ilgili bir çalışma yapılabilir.

Günümüzde internet, akıllı telefon ve tablet kullanım yaşı her geçen gün aşağıya inmektedir. Küçük yaşlardaki çocukların yaşayabileceği siber mağduriyet olaylarının

derinlemesine incelenmesi için, konu ile ilgili nitel araştırmalara ağırlık verilmesi yerinde olacaktır.

5.3.3. Öğretmenlere Yönelik Öneriler

Öğrencilere ve velilere siber zorbalık konusunda, siber mağduriyet durumunda neler yapılabileceği konusunda ve internet kullanırken öğrencilerin nelerle karşılaşabileceği konusunda bilgiler ve seminerler verilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Öğretmenler okulda bulunduğu süreçte, öğrencilerini iyi gözlemlemeli, herhangi bir farklılık gördüğünde, öğrencisi ile bir arkadaş gibi dertleşebilmeli veya okul rehberlik servisi ile paylaşabilmelidir. Özellikle öğretmenler, siber mağduriyet olayını herkesin yaşayabileceğini öğrencilerine anlatmalı ve böyle bir durumda öğrencilerine yardımcı olabileceklerini belirtmeli ve öğrencilerini rahatlatmalıdırlar.

Ortaokullarda okutulmakta olan Bilişim Teknolojileri ve Yazılım dersi kazanımlarında bulunan “BİT kullanma ve yönetme sürecinde etik ilkelere uymanın önemini fark eder” kazanımı ile Milli Eğitim Bakanlığı’nın bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanırken uyulması gereken etik ve sosyal değerlere yönelik beceriler kazandırılmasını istediği görülmektedir. Bu kazanımdan yola çıkarak, Bilişim Teknolojileri dersi öğretmenleri, öğrencilere dijital teknolojiler yoluyla gelebilecek saldırı ve tehlikelere karşı neler yapılabileceği konusunda ayrıntılı bilgilendirmeler yapabilir. Buda öğrencilerin daha az siber zorbalık yapmasına ve siber mağduriyet yaşamasına katkı sağlayabilir.

5.3.4. Velilere Yönelik Öneriler

Öğrenci velileri, öğrencilerin bilgisayar kullanım miktarını iyi ayarlamalıdırlar. Özellikle öğrencilerin internet kullandığı anlarda neler yaptığını gözlemlemeli ve öğrencilerine bu konularda bilgiler vermelidirler. Öğrencilerin bu yaşlardaki internet

kullanımı kesinlikle velilerin gözetimi altında olmalıdır. Ayrıca velilere ebeveyn denetimi hakkında bilgiler verilmesi de gerekmektedir.

Öğrenci velileri, öğrencilerinin evde bulunduğu süreçteki ruh hallerini ve hareketlerini iyi bir şekilde gözlemlemeli ve olağan dışı bir durum sezdiğinde, öğrencinin siber mağdur duruma düşmüş olabileceğini göz önünde bulundurmalıdır. Öğrencisinin internet veya cep telefonu aracılığı ile sıkıntı yaşadığını düşünen veliler, öğrencilerine bu konuda yardımcı olabileceği imajını vermeli, öğrencisini korkutmamalı veya “bilgisayar ve telefon kullanmanı yasaklarım” gibi ifadeleri kullanmamalıdır. Çünkü bu durumdaki öğrenci, yasaklamalardan korkarak velisi ile yaşadığı olayı paylaşmamakta ve kendi içerisine hapsolarak psikolojik olarak travmalar yaşayabilmektedir.

Öğrencilerin yaşayabileceği siber mağduriyet olayı her yönüyle öğrencilerde; duygusal, psikolojik, akademik ve sosyal alanlarda ciddi problemlere ve yıpranmalara yol açmaktadır. Öğrencilerin, velilerin ve öğretmenlerin bu konuda bilgi sahibi yapılarak, siber zorbalığa karşı farkındalık oluşturulması gerektiği ortadadır. Özellikle velilere bilgisayar kullanımı ve kontrolü konusunda yeterli bilgi verilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Agatstone, W. P., Kowalski, R. Ve Limber S. (2007). Students' Perspectives on Cyber Bullying. *Journal of Adolescent Health*. 41, 59 - 60.
- Arıcak, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoğlu, A., Sarıbeyoğlu, S., Çıplak, S., Yılmaz, N. ve Memmedov, C. (2008). Cyberbullying Among Turkish Adolescents. *Cyber Psychology & Behavior* 11(3), 253-262.
- Arıcak, O. T. (2009). Psychiatric Symptomatology as a Predictor of Cyberbullying Among University Students. *Eurasian Journal of Educational Research*. 34, 167 - 184.
- Arıcak, O. T. (2011). *Siber Zorbalık: Gençlerimizi Bekleyen Yeni Bir Tehlike*. <http://www.kariyerpenceresi.com>. (Erişim Tarihi: 12.11.2014).
- Arıcak, O. T., Tanrıkulu, T. Ve Kınay, H. (2012). Siber Mağduriyet Ölçeği'nin İlk Psikometrik Bulguları. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi* 2 (11), 1-6.
- Arıman, F. (2008). *İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Zorbalık Eğilimleri ile Okul İklimi Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ayas, T. (2010). *Okullarda Yaygın Sorun Olan Zorbalığı Önlemek*. (Birinci Baskı) Ankara: Maya Akademi Yayın Dağıtım.
- Ayas, T. ve Horzum, B. (2010). *Sanal Zorba/Kurban Ölçek Geliştirme Çalışması. Akademik Bakış Dergisi (uluslararası hakemli sosyal bilimleri dergisi)*. <http://www.akademikbakis.org>. (Erişim Tarihi: 14.12.2014).
- Ayas, T. ve Horzum, M. B. (2012). On Being Cyber Bully and Victim among Primary School Students. *Elementary Education Online*, 369-380.
- Baht, C. S. (2008). "Cyber Bullying: Overview and Strategies for School Counsellors, Guidance Officers, and All School Personels". *Australian Journal of Guidance and Counselling*. 18 (1), 53 - 66.
- Bayar, Y. (2010). *Okul Sosyal İklimi ile Geleneksel ve Sanal Zorbalık Arasındaki İlişkiler: Genellenmiş Akran Algısının Alıcı Rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Bayram, N. ve Saylı, M. (2013). Üniversite Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık Davranışı. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 71(1), 107-116.
- Belsey, B. (2004). Cyberbullying an emerging threat to the always on generation. http://www.cyberbullying.ca/pdf/Cyberbullying_Article_by_Bill_Belsey.pdf (Erişim Tarihi: 15.12.2014).
- Belsey, B. (2006). Cyberbullying: An emerging threat to the “Always On” generation. <http://www.cyberbullying.org>. (Erişim Tarihi: 15.11.2014).
- Belsey, B. (2007). Cyberbullying: A real and growing threat. *ATA Magazine*, 88(1), 14-21.
- Beran, T. ve Li, Q. (2005). Cyber-Harassment: A study of a new method for an old Behavior. *Journal Of Educational Computing Research*, 32(3), 265-277.
- Beran, T. ve Li, Q. (2007). The Relationship Between Cyberbullying and School Bullying. *Journal of Student Wellbeing*. 1(2), 15 - 33.
- Besag, E. V. (2006). *Understanding Girls’ Friendships, Fights and Feuds*. NewYork: Open University Press.
- Bridge, B. (2010). *Zorbalık-Mobbing: Bilinmeyen Çeşitleri ve Çözümleri*. (İkinci Baskı). İstanbul: Beyaz Yayınları
- Burnukara, P. (2009). *İlk ve Orta Ergenlikte Geleneksel ve Sanal Akran Zorbalığına İlişkin Betimsel Bir İnceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Campbell, A. M. (2005). Cyber Bullying: An Old Problem in a New Guise? *Australian Journal of Guidance & Counselling*. 15(1), 68 -76.
- Çetinkaya, B. (2010). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinde Siber Zorbalığın Yaygınlığı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Cicioğlu, M. (2014). *Öğrencilerin Problemleri İnternet Kullanımı ve Siber Zorbalık Davranışlarına İlişkin Görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Çifçi, S. (2010). *Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinin Sanal Zorbalık Düzeyleri ile Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.

- Dilmaç, B. (2009). Psychological needs as a Predictor of Cyber Bullying: A Preliminary Report on College Students. *Educational Sciences: Theory & Practice*. 9(3), 1307 - 1325.
- Dilmaç, B. ve Aydoğan, D. (2010). Values as a Predictor of Cyberbullying Among Secondary School Students. *International Journal of Social Sciences*. 5(3), 185 - 188.
- Dooley, J. J., Gradinger, P., Strohmeier, D., Cross, D. ve Spiel, C. (2010). Cyber-Victimisation: The Association Between Help-Seeking Behaviours and Self-Reported Emotional Symptoms in Australia and Ausria. *Australian Journal of Guidance & Counselling*. 20(2), 194 - 209.
- Ekşi, F. ve Ümmet, D. (2013). Bir Kişilerarası İletişim Problemi Olarak İnternet Bağımlılığı ve Siber Zorbalık: Psikolojik Danışma Açısından Değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 11(25), 91-115.
- Erdur-Baker, Ö. ve Kavşut, F. (2007). A new face of peer bullying: Cyber bullying. *Journal of Euroasian Educational Research*, 27, 31-42.
- Erdur-Baker Ö. ve Tanrıkulu İ. (2010). Psychological Consequences of Cyber Bullying Experiences Among Turkish Secondary School Children. *Procedia Social and Behavioral Sciences*. 2, 2771 -2776.
- Ergün, M. (2005). Bilimsel Araştırma Yöntemleri: Nitel Araştırma Yöntemleri. www.egitim.aku.edu.tr/nitelarastirma.ppt (Erişim Tarihi: 02.01.2015).
- Fatih Projesi. BT Araçlarının Bilinçli ve Güvenli Kullanımı. *Milli Eğitim Bakanlığı*. <http://fatihprojesi.meb.gov.tr/icerikeklenti/e131211132820.pdf>. (Erişim Tarihi: 08.11.2014)
- Feinberg, T. ve Robey, N. (2008). Cyberbullying: Whether it Happens at School or Off Campus, Cyberbullying Disrupts and Affects All Aspects of Students' Lives. <http://www.nasponline.org/resources/principals/Cyberbullying%20NASSP%209-08.pdf> (Erişim Tarihi:18.12.2014).
- Grigg, D. W. (2010). Cyber-Agression: Definition and Concept of Cyberbullying. *Australian Journal of Guidance & Counselling*. 20(2), 143 - 156.
- Hinduja, S. ve Patchin, J.W. (2008). Cyberbullying: An exploratory analysis of factors elated to offending and victimization. *Deviant Behavior*. 29, 129–156.
- Hinduja, S. ve Patchin , J.W. (2009). *Bullying Beyond The Schoolyard: Preventing and Responding to Cyberbullying*. California: Corwin Press

- Hinduja, S. Ve Patchin, J. W. (2014). Cyberbullying Fact Sheet: Identification, Prevention, and Response. http://www.cyberbullying.us/Cyberbullying_Identification_Prevention_Response.pdf.(Erişim Tarihi: 12.12.2014).
- <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/21>. *Communications Act 2003*. (Erişim Tarihi: 05.03.2015)
- Johnson, C.L. (2011). *An examination of the primary and secondary effects of cyber-bullying: Development and testing of a cyber-bullying moderator/mediator model*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Graduate School of Wayne State University, Michigan.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi 1(1)*, 62–79
- Kavuşturan, E. (2012). Siber Zorbalığın Önlenmesinde, Ebeveynler ve Okullar Kadar 3.Şahıslara da Görev Düşüyor – 2. www.turk-inretnet.com (Erişim Tarihi: 04.03.2015)
- Kınay, H. (2012). *Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Duyarlılığının Riskli Davranış, Korumacı Davranış, Suça Maruziyet ve Tehlike Algısı ile İlişkisi ve Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Klomek, A. B., Kleinman, M., Altschuler, E., Marrocco F., Amakawa, L. ve Gould, M.S. (2011). High School Bullying as a Risk for Later Depression and Suicidality. *Suicide and Life-Threatening Behavior, 41(5)*, 501-516.
- Klomek, A. B., Sourander, A., ve Gould, M. S. (2011). Bullying and suicide: detection and intervention. *Psychiatric Times, 28(2)*, 1–4
- Kocatürk, M. (2014). *Ortaokul Öğrencilerinde Akran Zorbalığı ile Siber Zorbalık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Kowalski, R. M. ve Limber, S. P. (2007). Electronic bullying among middle school students. *Journal of Adolescent Health, 41(6)*, 22-30.
- Kuş, E. (2003). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Teknikleri Nitel mi, Nicel mi?*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık

- Lenhart, A. (2007). Cyberbullying and Online Teens. *Pew Internet & American Life Project, June 27*, 1-8.
- Li, Q. (2005). Gender and CMC: A Review on Conflict and Harassment. *Australian Journal of Educational Technology*. 21(3), 382 - 406.
- Li, Q. (2005). Cyber harassment: A study of new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32(3), 265-277.
- Manap, A. (2012). *İlköğretim İkinci Kademe Öğrencileri Ve Siber Zorbalık: Samsun İli Örneği*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Mason, K. (2008). Cyberbullying: A preliminary assessment for school personnel. *Psychology in the Schools*. 45(4). 323–348.
- Mura, G., Topcu, Ç., Erdur-Baker, Ö., ve Diamantini, D. (2011). An international study of cyber bullying perception and diffusion among adolescents. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 15, 3805-3809.
- Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar 1-2*. Cilt (5. Baskı). İstanbul: Yayın Odası.
- Ofsted (2010). The safe use of new technologies. *Manchester, UK*. <http://www.ofsted.gov.uk/resources/safe-use-of-new-technologies>. (Erişim Tarihi: 04.03.2015)
- Özbay, A. (2013). *Ergenlerde Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Aleksitimi ve Öfke İfade Etme Biçimleri Arasındaki İlişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Özdemir, M. ve Akar, F. (2011). Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalığa İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenler Bakımından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*. 117 (4), 605 - 626.
- Özel, S. (2013). *Lise Öğrencileri Arasında Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet, Depresyon ve Benlik Saygısı İlişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, E. ve Özmen, S. K. (2011). Öğretmen Adaylarının Problemlerini İnternet Kullanım Davranışlarının, Kişilik Tipi, Utangaçlık ve Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, Güz*, 1785-1808.

- Patchin, J. W. ve Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: A preliminary look at cyber bullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(2), 148- 169.
- Patchin, J. W. ve Hinduja, S. (2012). *Bullying beyond the schoolyard: Preventing and responding to cyberbullying*. Thousand Oaks, California: Corwin Press.
- Peker, A., Eroğlu, Y. ve Ada, Ő. (2012). Ergenlerde Siber Zorbalığın Ve Mağduriyetin Yordayıcılarının İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Dergisi*.<http://www.efdergi.ibu.edu.tr/index.php/efdergi/article/download/913/1668> (Erişim Tarihi: 23.12.2014).
- Peker, A., Eroğlu, Y. ve Çitemel, N. (2012). Boyun eğici davranışlar ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasındaki ilişkide cinsiyetin aracılığının incelenmesi. *Uluslar arası İnsan Bilimleri Dergisi* (9) 1, 205–221. <http://www.insanbilimleri.com> (Erişim Tarihi: 08.11.2014)
- Popovic-Citic, B., Djuric, S. ve Cvetkovic, V. (2011). The prevalence of cyberbullying among adolescents: A case study of middle schools in Serbia. *School Psychology International*. <http://spi.sagepub.com> (Erişim Tarihi: 28.11.2014)
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants. *On the Horizon MCB University Press*, 9 (5), 1-6.
- Raskauskas, J. ve Stoltz, A.D. (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. <http://www.ncbi.nlm.nih.gov> (Erişim Tarihi: 02.03.2015)
- Rigby, K. (2002). *New perspectives on bullying*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Robson, C., ve Witenberg, R.T. (2013). The Influence of Moral Disengagement, Morally Based Self-Esteem, Age, and Gender on Traditional Bullying and Cyberbullying. *Journal of Violence*. 120, 211-231.
- Ryan, T., Kariuki, M. ve Yılmaz, H. (2011). A Comparative Analysis of Cyberbullying Perceptions of Preservice Educators: Canada and Turkey. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*. 10(3), 1 - 12.
- Serin, H. (2012). *Ergenlerde Siber Zorbalık / Siber Mağduriyet Yaşantıları ve Bu Davranışlara İlişkin Öğretmen ve Eğitim Yöneticilerinin Görüşleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Shariff, S. (2005). Cyber-Dilemmas in the New Millennium: Balancing Free Expression and Student Safety in Cyber-Space. Special Issue: Schools and Courts: Competing Rights in the New Millennium. *McGill Journal of Education*. 40(3) 467-487.
- Shariff, S. Ve Hoff, D. L. (2007). Cyber Bullying: Clarifying Legal Boundaries for School Supervision in Cyberspace. *International Journal of Cyber Criminology*. 1(1), 76 - 118.
- Shariff, S. (2008). Keeping Schools Out of Court: Legally Defensible Models of Leadership to Reduce Cyber bullying. *Educational Forum, Delta Kappa Pi*. 68(3), 222 – 233.
- Slonje, R. ve Smith, K.P. (2008). Cyberbullying: Another Main Type of Bullying. *Scandinavian Journal of Psychology*. 49, 147 - 154.
- Smith, P., Mahdavi, J., Carvalho, M. ve Tippett, N. (2006). An Investigation into Cyberbullying, its Forms, Awareness and Impact, and the Relationship Between Age And Gender in Cyberbullying. *Unit for School and Family Studies, Goldsmiths College, University of London*.
- Soydaş, D.K. (2011). *Ergenlerde ebeveyn izlemesi, sanal zorbalık ve yaşam doyumu arasındaki ilişkilerin cinsiyete göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Sullivan, K., Cleary M. ve Sullivan G. (2004). *Bullying in Secondary Schools*. California: Corwin Press, 2004.
- Şahin, M., Sarı, S. V., Özer, Ö. ve Er, S. H. (2010). Lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarında bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin görüşleri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi* 21, 257-270.
- Tanrikulu, T., Kınay, H. ve Arıca, O. T. (2013). Siber Zorbalığa İlişkin Duyarlılık Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(1), 38-47.
- Topçu, Ç. (2008). *The Relationship of Cyber Bullying to Empathy, Gender, Traditional Bullying, Internet Use And Adult Monitoring*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Trachtenbroit, M. L. (2011). *Cyberbullying, school violence, and youth suicide*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Southern Mississippi, Mississippi.
- Türkoğlu, S. (2013). *Ergenlerin Problemlerini İnternet Kullanımları ile Siber Zorbalık Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Ubertini, M. (2010). *Cyberbullying may reduce adolescent's well-being: can life satisfaction and social support protect them*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hofstra University, New York.
- Üneri, Ö. Ş. (2012). Akran Zorbalığı: Çocuklarda Zihinsel ve Fiziksel Gelişimi Bozuyor. *Popüler Psikiyatri*. 65, 34.
- Willard, N. (2006). "Cyberbullying and cyberthreats. Eugene, OR: Center for Safe and Responsible Internet Use". *U.S. Department of Education, OSDFS National Conference*.
- Willard, N. (2007). Educator's Guide to Cyberbullying and Cyberthreats. <https://education.ohio.gov/getattachment/Topics/Other-Resources/School-Safety/Safe-and-Supportive-Learning/Anti-Harassment-Intimidation-and-Bullying-Resource/Educator-s-Guide-Cyber-Safety.pdf>. (Erişim Tarihi: 18.11.2014).
- Wolak, J., Mitchell, K. ve Finkelhor, D. (2007). Does online harassment constitute bullying? An exploration of online harassment by known peers and online only contacts. *Journal of Adolescent Health*, 41, 51-58.
- Yaman, E., Eroğlu, Y., Peker, A. (2011). *Başa çıkma Stratejileriyle: Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık*. (Birinci Baskı). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Yaman, E. ve Peker, A. (2012). Ergenlerin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyete İlişkin Algıları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (3), 819 -833.
- Ybarra, M., ve Mitchell, K. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: A comparison of associated youth characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 45, 1308–1316.
- Ybarra M., Mitchell K., Wolak J. ve Finkelhor D. (2006). Examining characteristics and associated distress related to Internet harassment: Findings from the Second Youth Internet Safety Survey. *Pediatrics*. 118(4), 1169-1177.
- Ybarra, M. L., Diener-West, M. ve Leaf, P. J. (2007). Examining the overlap in Internet harassment and school bullying: Implications for school intervention. *Journal of Adolescent Health*, 41, 42–50.
- Ybarra, M., ve Mitchell, K. (2007). Prevalence and frequency of internet harassment instigation: Implications for adolescent health. *Journal of adolescent health*. 41, 189–195.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (Altıncı Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık

Ek-1: Bireysel Görüşme Soruları

1. İnterneti ortalama kullanma sıklığınız nedir?
2. İnterneti hangi amaçlarla kullanıyorsunuz?
3. Cep telefonunu kullanırken hangi özelliklerinden faydalanıyorsunuz?
4. Hangi sosyal paylaşım ortamlarını kullanmaktasınız?
5. Cep telefonunuzda yüklü olan haberleşme programları nelerdir?
6. İnternet kullandığınız zamanlarda velilerinizden izinli miydiniz?
7. Ailenizden veya öğretmenlerinizden gizli olarak internet ve cep telefonu gibi araçları kullanıyor musunuz?
8. Cep telefonundan tanımadığınız kişilerle konuşur veya mesajlaşır mısınız?
9. Gerçek yaşamınızda tanımadığınız kişilere internet ortamında arkadaşlık isteği gönderir misiniz veya tanımadığınız kişilerden gelen teklifleri kabul eder misiniz?
10. Gerçek yaşamda tanımadığınız kişilerle internet ortamında konuşur musunuz?
11. İnternet ortamında ev adresi, telefon no, TC numarası gibi kişisel bilgilerinizi tanımadığınız kişilerle paylaşır mısınız?
12. Sahte isimlerle internet ortamında hesap oluşturur musunuz?
13. Siber zorbalık kavramını biliyor musunuz? Açıklar mısınız?
14. Siber zorba davranışa maruz kalan insanların neler yapabileceğini araştırdınız mı?
15. Ne tür siber zorbalık davranışlarına maruz kaldınız? Nasıl oldu?
16. Uğradığınız siber zorba davranışı yakınlarınıza söyleyebildiniz mi yoksa belirli bir süre gizlediniz mi?
17. Uğradığınız siber zorba davranışı ilk olarak kiminle paylaştınız?
18. Maruz kaldığınız siber zorba davranışı güvenlik güçleri ile paylaştınız mı?
19. Uğradığınız siber zorba davranışı sergileyen kişiyi gerçek yaşamınızda tanıyor muydunuz?
20. Maruz kaldığınız siber zorba davranışa nasıl bir tepki verdiniz?
21. Uğradığınız siber zorbalık ne kadar süre devam etti?
22. Uğradığınız siber zorba davranışın duygularınıza etkisi nasıl oldu?

23. Uğradığınız siber zorbalığın etkileri neler oldu?
- Aile içi ilişkilerinize
 - Arkadaşlarınızla olan ilişkilerinize
 - Hayata bakışınıza
 - Karşı cinse bakışınıza
 - Teknolojiyi kullanmanıza
24. Siber zorba davranışa maruz kalmadan önceki ders çalışma durumunuz neydi?
25. Siber zorbalığa maruz kaldığınız süre içerisinde ders çalışma durumunuz nasıldı?
26. Siber zorbalıktan sonra ders çalışma durumunuz nasıl oldu?
27. Siber zorbalıktan önceki ders başarılarınız ile sonrasındaki ders başarılarınız arasında farklılık var mı?
28. Siber zorbalığa uğradığınız süreçte ders başarılarınızda ve motivasyonunuzda bir değişiklik oldu mu?
29. Siber zorbalık okula bakış açınızı etkiledi mi?
- Derse katılım
 - Devam devamsızlık
 - Uykusuzluk
 - Derse ve öğretmene motive olma

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Muharrem KESTEL

Uyruğu: Türkiye (TC)

Doğum Tarihi ve Yeri: 12 Ekim 1984, Mut

Medeni Durumu: Evli

Tel: +90 537 441 7035

e-mail: kestelrooy@hotmail.com

Yazışma Adresi: Güzelyurt Mah. Pelikan Sok. Özlem Apt. No: 9/20 NEVŞEHİR

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Lisans	Sakarya Üniversitesi Eğitim F.	2007
Lise	Mut Anadolu Lisesi, Mersin	2003

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2013- Halen	Nevşehir Damat İbrahim Paşa O.	Öğretmen
2011-2013	Nevşehir İncekaralar İlköğretim O.	Öğretmen
2008–2011	N. Acıgöl Karacaören Cumhuriyet İ.O.	Öğretmen

YABANCI DİL

İngilizce